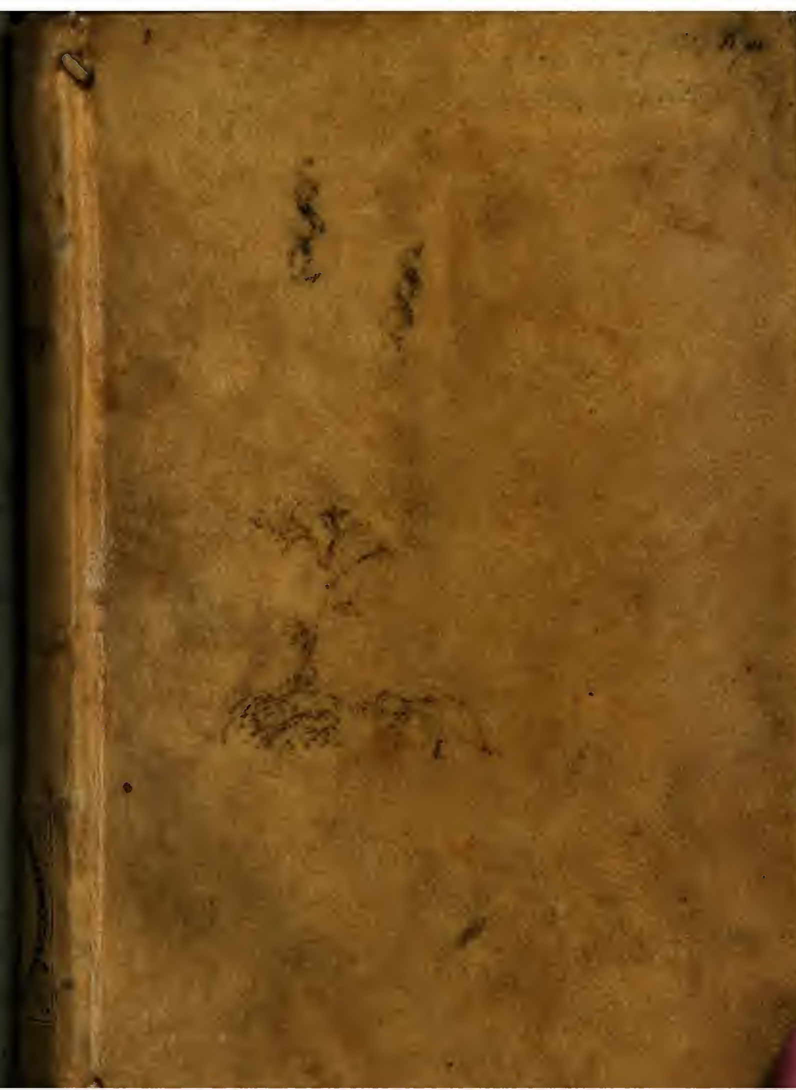

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
5 C
14

Agostinho Jeronimo e

Jacomo

Muatto

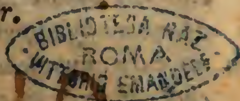
1781

TERENTIVS,

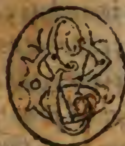
A M. ANTONIO MVRETO,

LOCIS PROPE INNVMErabilibus emendatus.

Eiusdem Mureti libellus annotationum in singulas Comœdias, quibus tum correctionum, magna ex parte, ratio redditur, tum loci obscuriores explicantur.

VALERIO

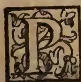

Venetiis Ex Officina Aldina.

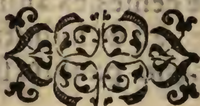
MDLXXXVIII.

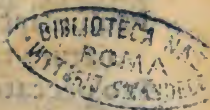
Iacobus Roſſetus Lectori.

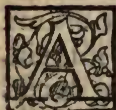

PLVRES à pluribus eruditis viris adhibitæ ſunt animaduerſiones & caſtigationes in P. Terentij Comœdias, in quibus tamen nemo præclariorem viſus eſt operam nauaſſe Marco Antonio Mureto, qui diligentiſſimè carminum ſpatia emenſus eorum patefecit proportiones & modos, veterem quoque Poetæ phraſim & locutionem ſummo ſtudio purgauit, acriq; iudicio reſtituit. Exierunt itaque cum eius viri annotationibus illæ Comœdiæ tum primùm ſub Anchoræ ſigno puriſſimæ, Pauli Manutij, viri doctiſſimi, cura; nunc ſimiliter nos, qui eam operam, quæ Anchoræ fautrix & adiutrix ſit, eidem Anchoræ damus, eaſdem Comœdias ſub eadem Anchora cum eiſdem annotationibus, quantum potuimus, illo ſuo cultu emittimus exornatas. Quam rem cum ego curarem, tum mihi etiam venit in mentem, his Comœdijs, quibus vtuntur maximè propter ſermonis elegantiam puerorum ſcholæ, aliam quandam adhiberi poſſe curam, qua, ſi à libris ſi à ſtudijs ſpectanda eſt, vt prorſus eſt, vtilitas, hic futurus ſit libellus maiori diſcentibus vſui, plenioremq; fructum allaturus. Id quod tentabimus, ſi diutius noſtra nos fata ad Typorum correctiones damnabunt, ad quas, cum nos hominum quorundam fraus è proprijs excuſſerit, haud libenti animo deuoluti ſumus. Intereà his noſtris vtere magis quàm alienis ſtudioſe lector, in quibus, en, tibi ſtatim aperiuntur, quæ ex illis ſcita dicta ſelegimus, vt tibi etiam monita ad vitæ conſuetudinẽ bona paterent. Vale.

SCITA DICTA P. TERENTII.

PPRIME in vita eſt vtile, vt nequid nimis.

Facilè omnes perferre ac pati, cũ quibuſcunque erat vnà, iis ſeſe dedere, eorum obſequi ſtudiis, aduerſus nemini, nũnquam præponens ſe illis: ita facillimè ſine inuidia laudẽ inuenias, & amicos pares. Nanque hoc tempore obſequium amicos, veritas odium parit.

Ingenium eſt omnium hominum à labore procliue ad libidinem.

Vtræque res, nempè forma & adoleſcentia, inutiles ſunt & ad pudicitiã & ad tutandã rem.

Neutiquam officiũ eſſe liberi puto, cũ quis nihil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.

Verum illud verbum eſt, vulgò quod dici ſolet, Omnes ſibi melius malle eſſe, quàm alteri.

Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.

Amantium iræ amoris reintegratio eſt.

Id genus hominum eſt peſsimum, in denegando modò queis pudor eſt paululum, poſt vbi

tempus promissa est iam perfici, tum necessariò se aperiunt, & timent, & tamen res cogit denegare.

Fallacia alia aliam trudit.

Paulum interesse censes, ex animo omnia vt fert natura facias, an de industria?

Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

Sine cerere, & libero friget venus.

Tu quod cauere posis, stultũ admittere est: malo nos prospicere, q̃ vlcisci accepta iniuria.

Omnia prius experiri, q̃ armis sapiẽtem decet.

Sępe ex huiusmodi re quapiam venerea, & malo ex principio magna familiaritas conflata est.

Quæ in homine dicũtur bona, parentes, patria, amici, genus, cognati, diuitię, perinde sunt, vt illius animus, qui ea posidet: qui vti scit, ei bona: illi, qui non vtitur rectè, mala.

Hoc scitum est, periculum ex aliis facere, tibi quod ex vsu sit.

Quotidianæ vitæ consuetudo, vt cuiusque ingenium sit, declarat maximè.

Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.

Tempus, opportunitas scilicet, rerum omnium est primum.

Dies adimit ægritudinem hominibus.

Ita comparata est hominum natura omniũ, aliena melius vt videant, & iudicent quàm sua. an eo fit, quia in re nostra aut gaudio sumus prę

pediti

peditinimio, aut ægritudine?
Non licet hominem esse sępe ita vt vult, si res non sinit.
Ius summum sępe summa malitia est
Nulla est tam facilis res, quin difficilis sit, quam inuitus facias.
Quàm multa iniusta ac praua fiunt moribus.
Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare, foris sapere, tibi non posse auxiliari?
Matres omnes filiis in peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria solent esse.
Liberos ęquum est dictis confutari.
Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quàm metu.
Errat longe mea quidem sententia qui imperiũ credat grauius esse aut stabilius vi quod fit, quàm illud quod amicitia adiungitur.
Malo coactus qui suum officium facit, dum id rescitum iri credit, tantisper cauet: si sperat fore clam, rursum ad ingeniũ redit. ille, quẽ beneficio adiũgas, ex animo facit, studet par referre, pręsens absensq; idem erit: Hoc patrium est, potius cõsuefacere filium sua sponte rectè facere quàm alieno metu: Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit, fateatur nescire imperare liberis.
Homine imperito nunquàm quicquã iniustius, qui nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.
Pecuniam in loco neglıgere, maximum interdum est lucrum.

Istud est sapere, non quod ante pedes modò est videre, sed etiam illa, quæ futura sunt, prospicere.

Præceptorum plenus est meus filius: nihil prætermitto: consuefacio: denique inspicere, tanquàm inspeculum, in vitas omnium iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi: hoc facito: hoc fugito: hoc laudi est: hoc vitio datur.

Talia Horatius lib. 1. serm. saty. 4. se.

Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quomodo suspiciosi, ad contumeliam omnia accipiunt magis, propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris: si illud, quod est maxime opus iactu, non cadit, illud quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.

Vetus verbum hoc est, communia esse amicorū inter se omnia.

Nunq̃ ita quisq̃ bene seducta ratione ad vitam fuit, quin res, ætas, vsus, semper aliq̃d apportet noui, aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias, & quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

Re ipsa reperi facilitate nihil homini esse melius, neque clementia.

Vitium commune omnium est, quòd nimiū ad rem in senecta attenti sumus.

Vt nunc sunt mores, adeo res redit; siquis quid reddit, magna habenda est gratia.

Fortes

Fortes fortuna adiuuat.

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris, verere verba ei credere?

Omnes, cum secundæ res sunt maximè, tum maximè meditari secum oportet, quo pacto aduersam fortunam ferant, pericula, damna, exilia: peregrè rediens semper cogitet, aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ: communia esse hæc, fieri posse; vt nequid animo sit nouum: quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

Iudices sæpe propter inuidiam adimunt diuiti, aut propter misericordiam addunt pauperi.

Quot hoïes, tot sententiæ: suus cuique mos est.

De fœmina paupere, quæ nubat diuiti, ait, Mihi veniebat in mentem eius incommodum, in seruitutem pauperem ad diuitem dari.

Quàm sępe fortè temere eueniunt quę non audeas optare.

Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates, quas, cùm res aduersæ sint, paulo mederi posis.

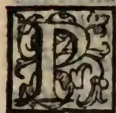
Est vxor, quam liberali esse ingenio decet, pudens, modesta, incommoda atque iniurias viri omnes fert, & tegit contumelias.

Quod hoc genus est, quæ hęc coniuratio, vt omnes mulieres eadem ęquè studeant, nolintq; omnia? neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio vllam reperias: itaque adeo vno animo omnes socrus oderunt nurus: viris es-

se aduersas ęque studium est, similis pertinacia est.
Mulieres sunt fermè, vt pueri, leui sententia.
Sępe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est, cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
O fortuna, vt nunquam perpetuò es bona.
O fortunate nescis quid mali pręterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Qui voluptati obsequens est, haud multum hęredem adiuuat.
Istuc est sapere, qui, vbicunque opus sit, animũ possis flectere.
Censen' te posse reperire vllam mulierem, quę careat culpa? an quia non delinquunt viri?
Qui post factam iniuriam se expurgat, parum mihi prosit.
Non in rem meretricum est, vt quisquam amator nuptiis lętetur.
Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda ęquum est ferre.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA,

Ac Comœdia non pauca, ex Aelio Donato, & aliis.

Vblius Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano senatori: à quo ob ingenium, & formam non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus. quidam captum esse existimāt. quod fieri nullo modò potuisse, Fenestella docet, cum in fine secundi belli Punici & ante initium tertij natus sit, & mortuus; nec, si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisse; nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. hic cum multis nobilibus familiariter vixit: sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur. quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroq; maiorem natu fuisse. quamuis Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradit, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit;
Dum Africani vocem diuinam inhiat auidis auribus;
Dum, ad Furium se cœnitare, & Lælium, pulchrū putat;
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abijt Græciam in terram vltimam:
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido. nil Publius

Scipio

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit cōducticiam.
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

scripsit comœdias sex. ex quibus primam Andriam cum Aedilibus daret, iussus antè Cæcilio, recitare, ad cœnantem cum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse; post paucos verò versus, inuitatus vt accumberet, cœnasse vnà; deinde cetera percurrisse non sine magna Cæcilij admiratione. & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probauit: quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita scribat: Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitq; pretium, quantum nulla antea cuiusquam comœdia, id est, octo millia nummûm: propterea summo quoque titulo ascribitur. nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. non obscura fama est, adiutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione: quibuscum familiariter vixit. eandem ipse auxit: nunquam enim, nisi leuiter, se tutari conatur: vt in prologo Adelphorum.

Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assidueq; vnà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam: cùm illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsu'est sine superbia.

videtur

videtur autem se leuius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis, & vsque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait. P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait: C. Lælium quondam in Puteolano cal. Martij, admonitum ab vxore, temporius vt discumberet, petijsse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi. deinde rogatum vt scripta illa proferret, pronunciasse versus, qui sunt in Heauton timorumeno, Sati' pol proterue me Syri promissa huc induxerunt. Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere; quàm Sulpicio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillo, consulari vtroque, ac poeta: ideo ipsum non iuuenes designasse, qui se adiuuisse dicerentur; sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta, moresq;, quos perinde exprimeret in scriptis; egressus vrbe est, neque amplius redijt. de morte eius Volcatius tradit.

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Con cendit, visus nunquam est. sic vita vacat:

Q. Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conuersis à Menandro. ceteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore cos. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum, quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiam, quæ equiti Rom. nupsit. item hortulos. XX. iugerum, via Appia ad Martis villam: quo magis miror Porcium scribere,

-nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiã:
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus,

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Næuio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat.

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum expressumq; latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis o dimidiate Menander
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica;

Comica; vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

hæc Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poetas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has, qui iura populis recensentibus dabat
Honore summo affectus, fecit fabulas?

duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio, & Hecyra; quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno successu & pretio stetit Eunuchus; Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

INitium tragœdiæ & comœdiæ à rebus diuinis est incohatum: quibus pro fructibus vota soluentes, operabantur antiqui. nam incensis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod sacer chorus reddebat Libero patri, tragædia dicebatur: vel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est ab hirco hoste vinearum, & à cantilena: (eius ipsius rei apud Virgilium plena fit mentio) vel quòd hirco donabatur eius carminis poeta: vel quòd vter eius musti plenus solenne præmium cantoribus fuerat: vel quòd ora sua fæcibus perlinebant scenici ante vsum personarum ab Aeschylo repertum: fæces enim dicuntur græce τρύγες. & his quidem causis tragœdiæ nomen est inuentum. At verò nondum coactis in verbum Athieniensibus, cum Apollini Nomio, id est, pastorum vicinorumque præsidi deo, constructis aris,

in

in honorem diuinæ rei, circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita festum carmen solenniter cantarent: orta est comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, *quod est, comessatum ire cantantes. quod à poetis solenni die, vel amatoriè lasciuientibus choris comicis non absurdum est. itaque vt rerum, ita etiam temporum ipsorum cœpto ordine tragœdia primo prolata esse cognoscitur. nam vt ab incultis & feris moribus paulatim peruentum est ad mansuetudinem, vrbesque sunt conditæ, & vita mitior atque otiosior processit: ita res tragicæ longe ante comicas inuentæ: quamuis autem retro prisca voluentibus reperiatur Thespis tragœdiæ primus inuentor, & comœdiæ veteris pater Eupolis, cum Cratino, Aristophaneque esse dicatur:* Homerus tamen, *qui ferè omnis poeticæ largissimus fons est, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam suorum operum lege præscripsit: qui Iliadem instar tragœdiæ, Odysseam ad imaginem comœdiæ fecisse monstratur: nam post illius tale, tantumque documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta in ordinem, & diuisa sunt ea, quæ etiam tum temere scribebantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam, vt postea facta sunt, decora, atque leuia. at nos ea, quæ proprie de tragœdia dicenda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus est. Postquam demonstrandæ originis causa de vtriusque generis initio diximus; quod necesse est; iam dicemus. Comœdia fere vetus, vt ipsa quoque olim tragœdia, simplex carmen, quem-*

admo-

admodum iam diximus, fuit, quod chorus circa aras fumantes, nunc spatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. sed primo vna persona substituta est cantoribus: quæ respondens alternis choro, locupletauit, variauitque rem musicam: tum altera, tum tertia: & ad postremum crescente numero, per auctores diuersos personæ, pallæ, cothurni, socci, & ceteri ornatus, atque insignia scenicorum reperta, & ad hoc vnicuique suus habitus: & ad vltimum, qui primarum partium, qui secundarum, & tertiarum, qui quartarũ, atque quintarum actores essent, distributa & diuisa quinquepartito tota est fabula. quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabulis, & vix dum incipiens, κωμῳδία dicta est ἀρχαία, idcirco quia nobis parum cognitis initijs nata est; aut quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis, & denominatio omniũ, de quibus libere describebatur. etenim per priscos poetas, non, vt nunc, penitus ficta argumenta, sed res gestæ à ciuibus, palam cum eorum sæpe, qui gesserant, nomine decantabantur. ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit ciuitatis; cum vnusquisque caueret culpa, ne spectaculo ceteris esset, & domestico probro. sed cum poetæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos; ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, siluere. & hinc deinde aliud genus fabulæ, id est satyra, sumpsit exordiũ: quæ à satyris, quos illotos semper ac petulantes deos scimus esse, vocitata est. etsi aliunde nomen traxisse prauè putant alij. hæc, quæ satyra dicitur, eiusmodi fuit, vt in ea, quamuis duro & veluti agresti modo, de vitijs ciuiũ,

tamen sine vllo proprij nominis titulo carmen esse. quod item genus comœdiæ multis obfuit poetis, cum in suspicionem potentibus ciuibus venissent, illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, vt poesim inde faceret, id est, vnius carminis plures libros. hoc igitur, quod supra diximus, malo coacti omittere satyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est, nouam comœdiam, reperere poetæ; quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis spectoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, consuetudine congrua, vtilis sententijs, grata salibus, apta metro. vt igitur superiores illæ suis quæque celebrantur auctoribus, ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum ante, ac postea, tum præcipue Menandri Terentijq; est. de qua cum multa dicenda sint, sat erit tamen velut admonendi lectoris causa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimq; per sonarũ numero in quinque actus processit: ita paulatim, velut attrito atque extenuato choro, ad nouam comœdiam sic prouenit, vt in ea non modò non inducatur chorus, sed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro. nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere, & abire cœpisset; admonuit poetas primo quidem choros prætermittere, locum eius relinquentes; vt Menander fecit, hac de causa, non, vt alij existimant, alia. postremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fece-

runt

runt comici: vnde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile est. tum etiam Græci prologos non habent more nostrorũ, quos Latini habẽt. deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id est deos argumentis narrandis machinatos, ceteri Latini instar Græcorum habent, Terentius non habet. ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est, personas extra argumentũ accersitas, non facile ceteri habent: quibus Terentius sæpe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, etsi ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici versus duntaxat in secundo & quarto loco, tamen à Terentio vincuntur resolutione huius metri, quantum potest comminuti ad imaginem prorsæ orationis. tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio custodiuit. quin etiam solus ausus est in fictis argumentis, cum fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica meretrices interdum non malas introducere; quibus tamen, cur bonæ sint, & voluptas per ipsum, & causa non desit. hæc cum artificiosissima Terentius fecerit, tum illud est admirandum, quòd & morem retinuit, vt comœdiam scriberet, & temperauit affectum, ne in tragœdiam transiliret. quod cum aliis rebus minime obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis fere magnis comicis inuenimus. illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quòd eius fabulæ eo sunt temperamento, vt neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abiiciantur ad histrionicam. adde, quòd nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit: quod sæpius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. adde, quòd argumenti ac styli

*ita attente memor est, vt nusquam non cauerit, aut curauerit ea, quæ obesse potuerunt: tum, quòd media primis atque postremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, sed aptum ex se totum, & vno corpore videatur esse cõpositum. illud quoque mirabile in eo: primo, quòd non ita miscet personas quatuor, vt obscura sit earum distinctio, & item, quòd nihil ad populum facit actorem velut ex tragœdia loqui. quod vitium Plauti frequentissimum est. illud etiam inter cetera eius laude dignum videtur, quòd locupletiora argumenta, ex duplicibus negotijs delegerit ad scribendum: nam, excepta Hecyra, in qua scribit Pamphili amorem, ceteræ quinque binos adolescẽtulos habent. Illud verò tenendũ est, post νεαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularum genera protulisse, vt Togatas à scenicis, atq; argumentis latinis; Prætextatas ab dignitate personarum, & latina historia; Attellanas à ciuitate Campaniæ, vbi actitatæ sunt plurimæ; Rhyntonicas ab actoris nomine; Tabernarias ab humilitate argumenti, & styli; Mimos ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium personarum. Inter tragœdiam autẽ, & comœdiam cum multa, tum in primis hoc distat, quòd in comœdia mediocres fortunæ hominum, parui impetus, periculaq;, lætiq; sunt exitus actionum: at in tragœdia omnia contraria, ingentes personæ, magni timores, exitus funesti habentur. & illic turbulenta prima, tranquilla vltima, in tragœdia contrario ordine res aguntur: tum quòd in tragœdia fugienda vita, in comœdia capessenda exprimitur: postremo quòd omnis comœdia de fictis est argumentis, tragœdia sæpe de historica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ * sunt*

ad cunctas res, etiam cum recentius idē poeta & actor fabularum suarum fuisset. Comœdię autem aut motorię sunt, aut statariæ, aut mixtæ. motoriæ, turbulentæ. statariæ, quietiores: mixtæ, ex vtroque actu consistentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur, prologum, protasin, epitasin, catastrophen. prologus est velut prę fatio quædam fabulæ, in quo solo licet præter argumentum aliquid ad populum vel ex poetæ, vel ex ipsius fabulæ, vel ex actoris commodo loqui. Protasis primus est actus, initiumq; drammatis. Epitasis, incrementum, processusq; turbarum, ac totius, vt ita dixerim, nodus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum. Comœdia est fabula diuersa instituta continens affectuum ciuilium, ac priuatatum rerum: qua discitur, quid sit in vita vtile, quid contra euitandum. hanc Græci sic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam esse Cicero ait, imitationem vitæ, speculum consuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ, quia in vicis huiusmodi carmina initio agebātur apud Græcos, vt in Italia compitaliciis ludicris admixto pronunciationis modulo: quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc est, ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regiis, vt sunt personæ tragicæ. Comœdia vero, quia poema sub imitatione vitæ atque similitudine compositū est, in gestu & pronunciatione consistit. Comœdiā apud Græcos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos, certum est, & comœdiam togatam & tragœdiam, primo

*Liuium Andronicum reperisse: * qui ait, comœdiam esse quotidianæ vitæ speculum: nec iniuria: nam vt intenti speculo, veritatis lineamenta facile per imagines colligimus, ita lectione comœdiæ imitationem vitæ, consuetudinisq́; non ægerrime animaduertimus. huius autē originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusq́; prouenit: Athenieses nanque Atticam custodientes elegantiā, cum vellent male viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti, alacresq́; veniebant, ibiq́; cum nominibus singulorum vitam publicabant, vnde nomen compositum vt comœdia vocaretur. hæc autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur: nec deerant præmia, quibus ad scribendum doctorum prouocarentur ingenia. sed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur: caper nanque pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo etiam tragœdiæ nomen exortum est. Non nulli autem ex amurca olei fæce, quæ est humor aquatilis, tragœdiam dici, vocariq́; maluerunt. qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi comœdiarum, tragœdiarumq́; scriptores huius dei velunt præsens numen colere venerariq́; cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit: ita enim carmina incohata prȩferebantur, vt per ea laudes eius, & facta gloriosa celebrari, proferrique constaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Thespis autem primus hæc scipta in omnium notitiam protulit. postea Aeschylus secutus exemplum publicauit. de quibus ita Horatius in arte poetica loquitur.*

Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnȩ

Dicitur,

Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentq; peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Successit vetus his comœdia, non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusq;
Turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus, vestigia græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen est. eius duæ primæ partes sunt, tragœdia, & comœdia. si latina argumentatio sit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet: aut enim Palliata est, aut Togata, aut Tabernaria, aut Attellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius. ac vilitatem actorum: qui non cothurno, aut socco vtũtur in scena, aut pulpito, sed plano pede: vel ideo, quòd non ea negotia continet, quę personarum in turribus aut in cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dicuntur comœdiam Cincius & Faliscus: tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem comœdiarum scripta ex quatuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine, vt Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus: loco, vt Andria, Leucadia, Brundusina: facto, vt Eunuchus, Asinaria, Captiui: euentu, vt Commorientes, Crimen,

Heautontimorumenos. Comœdiarum formę sunt tres: Palliatę, gręcum habitum referentes; quas nonnulli tabernarias vocant: Togatæ, iuxta formam personarum habitum togarum desiderantes: Attellanę, salibus & iocis compositę; quę in se non habent nisi venustam elegantiam. Comœdia autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus est prima dictio à Gręcis dicta πρόλογος, id est antecedens veram fabulę compositionem elocutio. eius species quatuor sunt. συστατικός, commendaticius; quo fabula vel poeta commendatur: ἀναφορικός, relatiuus; quo aut aduersario maledicta, aut gratiæ populo referuntur: ὑποθετικός, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens: μικτός, mixtus, omnia hæc in se continens. inter prologum, & prologium quidam hoc interesse voluerũt: quia prologus est vbi poeta excusatur, aut fabula commendatur: prologium autem est, cum tantum de argumento dicitur. Protasis est primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Catastrophe explicatio fabulæ, per quam euentus eius approbatur. In plerisque fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quàm poetarum: in non nullis poetarum, quàm fabularum. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. nam cum primũ aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronunciabantur ante, quàm poetæ pronunciarentur, ne aliqua inuidia à scribendo deterreri possent. cum autem per editionem multarum poetæ iam esset auctoritas acquisita, rursus priora poetarum nomina proferebantur, vt per ipsorum

rum

rum vocabula fabulis attentio acquireretur. Acta s diuersis ludis manifestum est inscribi. nam ludorum quatuor sunt species, quos curules ædiles munere publico curant: Megalenses, magnis dijs consecrati, quos Græci μεγάλους θεοὺς appellant: Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem Patricij viri plenè instruitur: Plebeij, qui pro salute plebis eduntur: Apollinares, Apollini consecrati. In scena duæ aræ poni solebant, dextera Liberi, sinistra eius dei, cui ludi fiebant. vnde Terentius in Andria ait,

Ex ara hinc sume verbenas. ⁂ *multa desunt.*

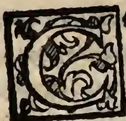
hinc Vlyssem palliatum semper inducunt: siue quòd aliquando insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: seu ob singularem sapientiam, qua tectus, munitusq; plurimum socijs profuit: huius enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. non nulli ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personæ diademata habent, quamuis regalia sceptra nunquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella sacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus vestitus inducitur, quòd is antiquissimus fuisse memoratur. adolescentibus discolor attribuitur. serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. parasiti cum intortis pallijs eueniunt. læto vestitus candidus, ærumnoso obsoletus, purpureus diuiti, pauperi phœniceus datur, militi chlamys purpu-

 rea,

rea, puellæ habitus peregrinus inducitur. leno pallio varij coloris vtitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab scenica luxuria instituta est. eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulæa quoque in scena in terra sternuntur, quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vsque perlatus: pro quibus siparia ætas posterior accepit. est autem minutum velum, quod populo obsistit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia histriones pronunciabant. Cantica verò temperabantur modis, non à poeta, sed à perito artis musicæ factis: neque enim omnia ijsdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis, vt significant qui tres numeros in comœdijs ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius. qui huiusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & scriptoris, & actoris superponebant. huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his auditis multi ex populo ante discerent, quam fabulam acturi scenici essent, quàm omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut imparibus; & dextris, aut sinistris. dexteræ autem tibiæ sua grauitate seriam comœdiæ dictionem prænunciabant: sinistræ & serranæ acuminis leuitate iocum in comœdia ostendebant. vbi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur, mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

AELII DONATI IN ANDRIAM.

Terentii Præfatio.

OMOEDIA *Andria, cum palliata sit de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nunc ab ipso Terentio: qui cum de Chryside loqueretur, sic ait:*

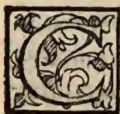
Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.

& hoc commune vocabulum est & in græca, & in latina lingua. hæc maiori ex parte motoria est, continetque actus amatorum adolescentium, & patrum piorum. callidi serui, astutæ ancillæ, seueri senes, adolescentuli liberales. in hac primæ partes senis Simonis sunt, secundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios non mediocriter exasperatur: sed tamen id subtiliter, vt omnia lacessitus facere videatur ac dicere. hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe pene tragica: & tamen repentè ex his turbis in tranquillum peruenit. hæc prima acta est ludis Megalensibus, M. Fulnio & M. Glabrione Aedilibus curulibus: egerunt L. Attilius Latinus Prænestinus, & L. Ambiuius Turpio: modos fecit Flaccus Claubij tibijs paribus dextris & sinistris: & est tota græca, edita M. Marcello & C. Sulpicio Consulibus: pronunciataq; est Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen poetæ, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbijs & canticis lapide distincta est:

& suc-

& successu spectata prospero, hortamento poetæ fuit ad alias conscribendas. initium autem προζατικὸν πρόσωπον, id est aduenticiam personam recepit Sosiæ, propter euoluendam argumenti obscuritatem. persona autem protatica ea intelligitur, quæ semel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum sanè, puellarum liberalium nullam orationem in proscenio induci in comœdia palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipsa quoque post scenam fieri solet.

Eiuſdem argumentum in eandem.

CHREMES *Atticus, pater Paſibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus ſe Paſibulam perdidiſſe falsò crederet, relictam Athenis, nec viſam poſtea multo tempore, tanquam vnicam ſibi putabat Philumenam, quam Charinus adoleſcens Athenienſis adamabat vnice, & ſibi petebat vxorem. ſed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio vltro deſponderat. qui Pamphilus contrà ſororem Chryſidis ac peregrinam tum creditam Paſibulam ſupra´dictam, alteram Chremetis filiam, ſub nomine Glycerij latenter ſic amauit, vt ex ea filium ſuſcepiſſet inſcio patre. qua re intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falſas nuptias tentat animum Pamphili, multis dolis à Dauo ipſe deluditur ſeruo, periculoq; Charini & Pamphili motus error in fabula: qui vſque ad eum finem ductus eſt, dum Athenas veniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulæ ſoluat: per quem agnita Paſibula recipitur à parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena verò Charino deſpondetur, & traditur exoptanti. Perſpecto argumento, ſcire debemus hanc eſſe virtutem poeticam, vt à nouiſſimis argumenti rebus incipiens, initium fabulæ & originem narratiue reddat ſpectatoribus, auctoremq; præſentem ſibi exhibeat, vbi finis eſt fabulæ. hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, vel virtutis non modò ſecuti ſunt tragici, comiciq; auctores, ſed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuiſionem actuum in latinis fabulis internoſcere difficile eſt. cauſam iam dudum demonſtrauimus.*

mus. vnde autem, aut quo modo, quamuis ægrè, tamen intelligi, distinguiq; possint, est operæpretium dicere. Principio dicendum est, nullam personam egressam quinquies vltra exire posse. sed illa re plerunque decipimur, quòd personam, cum tacuerit, egressam falsò putamus: quæ nihilo minus in proscenio tacens loquendi tempus expectat. est igitur attentè animaduertendum, vbi & quando scena vacua sit ab omnibus personis, vt in ea chorus vel tibicen audiri possit: quod cum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorem id, quòd persona in superiori scena desinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingressa: quod ipsum experientes statim diiudicant de rerum ac temporum quantitate: potest enim fieri, vt & ingressa sit, ac egressa, quam prauè credimus de proscenio non recessisse. posse autem quinto egredi personam, non & necesse esse dicimus, vt appareat vltra exire non posse; in tragœdia parcius exire & solere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Sosiam continet argumenti: quod populus hac ocasione perdiscit: mox querelam apud se Daui de domino, & eiusdem cum domino verba, & rursus eiusdem serui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc sunt: Charini verba, primo cum Byrrhia seruo, & post cum ipso Pamphilo de nuptiis: Pamphili sermo cum patre dolo consentientis in nuptias: Byrrhiæ verba: Daui callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuuntur: Mysidis cum obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerii suspectus seni, & Daui apud eum fraudulenta sermocinatio: Simonis verba cum Chremete

de nu-

de nuptijs: Daui perturbatio ac Pamphili: Quartum actum per hæc intelligimus. primi Charini verba sunt, indignantis velut fidem sibi non seruatam à Pamphilo: tum Mysidis verba apud Pamphilum, eiusdemq́; questus: Daui administratio doli aduersus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis propè iurgium, disputatio, tum detectio fallaciarum Daui: tum indignatio patris aduersus filium: tum Critonis interuentus, &, per eum cognitis rebus, in tranquillum res acta, ducentibus vxores, quas concupiuerant, Pamphilo & Charino. Illud non commouere nos debet, quòd in horum actuum distinctione videntur de proscenio non discessisse personæ quædam: sed tenere debemus, ideo Terentium vicinitatis mentionem fecisse in principio, vt modico receptu & adesse, & abesse personam intelligamus. nihil ergo secus factum est ab antiquis, qui adhuc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

VOLCATII SEDIGITI
DE COMICIS LATINIS
IAMBI.

VLTOS *incertos certare hāc rem vidimus,*
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, iudice me, errorem dißoluam tibi:
Vt, contrà si quis sentiat, nil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat ceteros.
Dein Næuius qui seruet, pretio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequetur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco eße facilè facio Luscium.
Antiquitatis causa, decimum addo Ennium.

De ijsdem Varronis iudicium.

Citat Nonius.

In argumentis Cæcilius poscit palmam: in ethesim Terentius, in sermonibus Plautus.

Ex eiusdem libro v. de latino sermone.

Citat Sosipater.

Ἤθη *nulli alij seruare conuenit, quàm Titinnio, & Terentio.* πάθη *verò Trabea, Attilius, Cæcilius facile mouerant.*

PERSONAE.

Simo	ſenex,
Soſia	ſeruus,
Dauus	ſeruus,
Myſis	ancilla,
Pamphilus	adoleſcens.
Charinus	adoleſcens.
Byrrhia	ſeruus·
Lesbia	obſtetrix,
Glycerium	Chremetis filia,
Chremes	ſenex,
Crito	hoſpes,
Dromo	ſeruus.

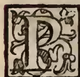
PERIOCHA.

Sororem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Grauidaq; facta, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

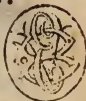
ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COS.

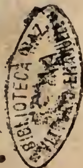
PROLOGVS.

nihil .i. nec illud

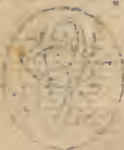

OETA cum primum animum ad scribendum appulit,
Id sibi negotij credidit solum dari,
Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter euenire multo intellegit:
Nam in prologis scribendis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramuis recte norit, ambas nouerit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtulisse, atque vsum pro suis.
Isti id vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intellegendo, vt nihil intellegant.

Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium
Accuſant, quos hic noſter auctores habet:
Quorum æmulari exoptat neglegentiam
Potius, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc vt quieſcant porro, moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Fauete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite,
Vt pernoſcatis, ecquid ſpei ſit relliquum,
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis prius r

ACTVS PRIMI SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. VOS isthæc intro auferte: abite. Sosia
Ades dum: paucis te volo. SO. dictũ puta.
Nempe vt curentur recte hæc. SI. imo
aliud. SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil isthac opus est arte ad hanc rem quam paro.
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. SO. expecto, quid velis.
SI. Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, è seruo vt esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factũ. SO. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat Simo, &,
Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam isthæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic, quid est, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi:
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. Cur simulas igitur? SI. rem omnẽ à principio audies.
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is post quam excessit ex ephebis Sosia,
Liberius viuendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum ætas, metus, magister prohibebant? SO. ita est.
SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregiè præter cetera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
Adprime in vita esse vtile, vt NEQVID NIMIS.
SI. Sic vita erat: facile omneis perferre, ac pati.
Cum quibus erat cunque vnà, ijs sese dedere,
Eorum obsequi studijs, aduersus nemini,
Nunquam præponens se alijs. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore
OBSEQVIUM AMICOS, VERITAS ODIVM PARIT.
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit huc viciniæ,
Inopia, & cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI. Primum hæc pudicè vitam, parcè, ac duriter
Agebat, lana, ac tela victum quæritans:
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens
Vnus, & item alter; ita vt ingenium est omnium
Hominum à labore procliue ad libidinem,
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, fortè, ita vt fit, filium
Perduxere illuc secum, vt vnà esset, meum.
Egomet continuò mecum: certe captus est:

Habet

Habet. obseruabam manè illorum seruulos
Venienteis, aut abeunteis: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phædrũ, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum simul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? symbolum
Dedit, cœnauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret.
Placuit: despondi: hic nuptijs dictus est dies.
SO. Quid obstat, cur non veræ fiant? SI. audies:
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. o factum bene:
Beasti: metui à Chryside. SI. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidẽ, vnà aderat frequẽs:
Curabat vna funus: tristis interim,
Non nunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruæ consuetudinis
Causa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?

Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetiq; animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. SO. hem quid est? SI. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè vnam aspicio adolescentulam,
Forma. SO. bona fortasse? SI. & vultu Sosia
Adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Visa est, & quia erat forma præter ceteras
Honesta, & liberali; accedo ad pedisequas;
Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrimæ, hæc illa est misericordia.
SO. Quàm timeo, quorsum euadas. SI. funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur. interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Satis cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque ægre ferens.
Nec satis ad obiurgandum causæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ sese voluit in ignem inijcere, prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. rectè putas:
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit;

Quid

Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?

SI. *Venit Chremes postridie ad me, clamitans,*
Indignum facinus, comperisse, Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
Negare factum. ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
Neget daturum. SO. *non tu ibi gnatum?* SI. *ne hæc quidem*
Sati' vehemens causa ad obiurgandum. SO. *qui, cedo?*

SI. *Tute ipse his rebus finem præscripsti pater:*
Prope adest, cum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.

SO. *Quis igitur relictus est obiurgandi locus?*

SI. *Si propter amorem vxorem nolit ducere:*
Ea primum ab illo animanduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias
Vera obiurgandi causa sit, si deneget;
Simul, sceleratus Dauus si quid consili
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusq; obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. SO. *quapropter?* SI. *rogas?*
Mala mens, malus animus. quem quidē ego si sensero,
Sed quid opu'st verbis? sin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil sit moræ: restat Chremes:
Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuum est officiū, has bene vt adsimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consilij captet. SO. *sat est:*
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. *i præ, sequar.*

Non dubium est, quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modò timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foras.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DAVVS, SIMO.

D. Mirabar, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum euaderet.
Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id ægre tulit.
S. At nunc faciet, neq;, vt opinor, sine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso gaudio,
Sperãteis iam amoto metu, interea oscitãtes opprimi,
Vt ne esset spatium cogitandi ad disturbãdas nuptias:
Astutè. S. carnufex quæ loquitur? D. herus est, neque præuideram.
S. Daue. D. hem, quid est? S. ehodum ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. qua de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.
S. Hoccine agis, an non? D. ego vero istbuc. S. sed nunc ea me exquirere,
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, siui animum vt expleret suum:

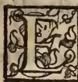
Nunc

Nunc hæc dies aliã vitã adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, vt redeat iam in viam:
D. Hoc quid sit? S. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.
D. Ita aiunt. S. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.
D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Dauus sum, non Oedipus.
S. Nempè ergo apertè vis, quæ restant, me loqui. D. sanè quidem.
S. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptijs
Fallaciæ conari, quò fiant minus;
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Verberibus cæsum te in pistrinum Daue dedam vsque ad necem,
Ea lege, atque omine, vt, si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callide:
Ité aperte ipsam rem modo locutus: nihil circuitione vsus es.
S. Vbiuis, facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.
D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum. caue.

ACTVS

ACTVS PRIMI SCENA III.

DAVVS.

NIMVERO *Daue nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,*

Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptijs.

Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessundabunt.

Nec, quid agam; certum est, Pamphilum nè adiutem, an auscultem seni.

Si illum relinquo, eius vitæ timeo; sin opitulor, huius minas:

Cui verba dare difficile. primum iam de amore, hoc comperit:

Me infensus seruat, ne quam faciã in nuptijs fallaciã.

Si senserit, perij; aut, si libitum fuerit, causam ceperit,

Quo iure, quaq; iniuria præcipitem in pistrinũ dabit.

Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria,

Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est:

Audireq; eorum est operæ pretium audaciam:

Nam inceptio est amentium, haud amantium:

Quidquid peperisset, decreuerunt tollere:

Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,

Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,

Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:

Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis

Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ.

Mihi quidem non hercle fit verisimile.

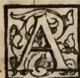
Atqui ipsis commentum placet.

Sed

Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum,
Vt conueniam Pamphilum, ne de hac re pater im-
prudentem opprimat.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS.

AVDIVI *Archillis iam dudum: Lesbiam*
adduci iubes.
Sane pol illa temulenta est mulier, & te-
meraria,
Nec sati' digna, cui cõmittas primo partu mulierem:
Tamẽ eam adducam. importunitatẽ spectate aniculæ:
Quia compotrix eius est. Dij date facultatem obsecro
Huic pariundi, atq; illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? ve-
reor, quid siet.
Opperiar, vt sciam, nunquidnam hæc turba tristitiæ
adferat.

ACTVS PRIMI SCENA V.

PAMPHILVS, MYSIS.

P. HOCCINE *est humanum factum, aut in-*
ceptum? hoccine officium patris?
M. *Quid illud est?*
P. *Pro deum, atque hominum fidem, quid est,*
si non hæc contumelia est?
Vxorem decreuit dare sese mi hodie. non nè oportuit
Præscisse me ante? non nè prius cõmunicatũ oportuit?
M. *Miseram me, quod verbum audio?* P. *quid Chremes?*
qui denegauerat.

Se

Se commissurũ mihi gnatã suam vxorem: mutauit id:
Quoniam me immutatum videt.
Ita ne obstinatè operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquam, vt ego sum?
Pro Deum, atque hominum, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatẽ effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, trãsacta omnia. hem
Repudiatus repetor, quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miserã exanimauit metu
P. *Nam quid ego dicam de patre? ah*
Tantam ne rem tam neglegenter agere? præteriens modo
Mihi apud forum, vxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te.
Obstupui. censen' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quod si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed nunc primum quid exequar?
Tot meme impediunt curæ, quæ meum animum diuerse

uerſe trahunt;
Amor, huius miſericordia, nuptiarum ſolicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo vſque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum eſt, facere: ei ne ego, vt aduorſer? hei mihi,
Incertum eſt, quid agam. M. miſera timeo, hoc incertum quorſum accidat.
Sed nunc peropu' eſt, aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa aduorſum hunc loqui.
Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Myſis ſalue. M. o ſalue Pamphile.
P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc miſera ſolicita eſt, diē
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nūptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. P. hem, ego ne iſthuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam?
Quæ mihi ſuum animum atq; omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro vxore habuerim;
Bene, & pudice eiu' doctum, atque eductum, ſinam,
Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:
Sed vim vt queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt ſeruem fidem?
M. Vnum hoc ſcio, hanc meritam eſſe, vt memor eſſes ſui.
P. Memor eſſem? ò Myſis Myſis, etiam nunc mihi

Scripta

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam fermè moriens me vocat:
Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides:
Nec clam te est, quàm illi vtræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.
Quòd ego per hanc te dextram oro, & genium tuum,
Per tuam fidem, perq; huius solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
[illegible] vi[illegible]um do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mi in manū dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. ita spero quidem.
P. *Sed cur tu ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera:*
Atque audin'? verbum vnum caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

CARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

Vid ais Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis Byrrhia?
B. *Apud forum modò de Dauo audiui. C. væ væ misero mihi.*
Vt animus in spe, atque in timore vsque antehac attentus

attentus fuit,
Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confe-ctus stupet.
B. Quæso ædepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,
Velis id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam, volo.
B. Ah, quanto satius est, id operam te dare,
Istum qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua.
C. Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, vt lubet. C. sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est prius, quàm pereo. B. quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, vt aliquot saltẽ nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? si nihil impetres,
Vt te arbitretur sibi paratũ mœchum, si illã duxerit.
C. Abi hinc, abi in malam crucem cum suspicione isthac, scelus.
P. Charinum video, salue. C. o salue Pamphile:
Ad te aduenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. Neque pol consilij locum habeo, neque auxilij copiam.
Sed

Sed isthuc quidnam est? C. hodie vxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quæso Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit Carine? C. ah Pamphile,
Nil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. cordi? C. saltem aliquot di[es]
Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. P. audi nunc iam:
Ego Carine neutiquam officium esse liberi puto,
Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi,
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume
Video. huius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quidquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? B. ego verò ac lubens.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. DII *boni, boni quid porto? sed vbi inueniam Pamphilum,*
Vt metum, in quo nunc est, adimam, atq; expleam animum gaudio?
C. *Lætus est, nescio quid.* P. *nihil est. nondum hæc resciuit mala.*
D. *Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias,*
C. *Audin' tu illum?* D. *toto me oppido exanimatum quærere.*
Sed vbi quæram? aut quò nunc primum intendam? C. *cessas alloqui?*
D. *Abeo.* P. *Daue ades, resiste.* D. *quis homo est, qui me? o Pamphile,*
Te ipsum quæro. euge o Charine: ambo opportune: vos volo.
P. *Daue, perij.* D. *quin tu hoc audi.* P. *interij.* D. *quid timeas, scio.*
C. *Mea quidem hercle in dubio vita est.* D. *& tu quid, scio.*
P. *Nuptiæ mihi.* D. *& id scio.* P. *hodie.* D. *obtundis, tametsi intelligo.*
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. *rem tenes.*
P. *Isthuc ipsum.* D. *atqui isthuc ipsum, nil pericli est: me vide*

P. Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu. D. hem,
Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui scis? D. scio.
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuò ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum,
Circunspicio: nusquam. fortè ibi huius video Byrrhiã:
Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mi incidit suspectio: hem,
Paululum obsoni, ipsus tristis, de improuiso nuptiæ:
Non cohærent. P. quorsumnam isthuc? D. egomet continuò ad Chremem.
Cum illò aduenio, solitudo ante ostium: iam id gaudeo.
P. Rectè dicis, perge. D. maneo: interea introire neminẽ
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti. accessi, introspexi. P. scio.
Magnum signum. D. num videntur conuenire hæc nuptijs?
P. Non, opinor Daue. D. opinor, narras? non rectè accipis.
Certa res est. etiã puerũ inde abiens conueni Chremis,
Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnã seni.
C. Liberatus sum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidem.
C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum

diculum caput.

Quasi necesse sit, si huic nõ dat, te illam vxorẽ ducere.

Nisi uides, nisi senis amicos oras, ambis. C. bene mones.

Ibo: etsi hercle sæpe iã me spes hæc frustrata est. vale.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. QVID igitur sibi volt pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,

Ipsus sibi esse iniurius videatur: neque id iniuria:

Prius, quàm tuum, vt sese habeat, animum ad nuptias prospexerit.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:

Tum illæ turbæ fient. P. quid? vis, patiar? D. pater est Pamphile.

Difficile est. tum hæc sola mulier. dictum ac factum inuenerit

Aliquam causam, quamobrem eijciat oppido. P. eijciat? D. cito.

P. Cedo igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturum. P. hem. D. quid est?

P. Ego dicã? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.

P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.

P. Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita est.

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:

Ducas volo hodie vxorem. tu, ducam, inquies:

Cedo, quid iurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin
Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea causa minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: vt, cum velit tibi iure irasci, nõ queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile. vxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inueniet potius, quàm te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegẽtẽ feceris.
Alia otiosus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide, quò inducas. D. quin taces?
P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem
Sibi, me obsecrauit, qui se sciret nõ deserturũ, vt darẽ.
D. Curabitur. sed pater adest. caue, te esse tristem sentiat.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. REVISO, *quid agant, aut quid captent consilij.*
D. *Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges:*
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat inuenisse se,

Quæ differat te: proin' tu fac, apud te vt sies.
P. *Modò vt possim.* D. *crede mihi hoc inquam Pamphile,*
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. HErus me, relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodie obseruare, vt, quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præsto video cum Dauo. hoc agam.
S. *Vtrunque adesse video.* D. *hem serua.* S. *Pamphile.*
D. *Quasi de improuiso respice ad eum.* P. *hem pater.*
D. *Probè.* S. *hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.*
B. *Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.*
P. *Neque isthic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora.* B. *hem.*
D. *Obmutuit.* B. *quid dixit?* S. *facis, vt te decet,*
Cum isthuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. *Sum verus?* B. *herus, quantum audio, vxore excidit.*
S. *I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' sit, sies.*
P. *Eo.* B. *nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?*
Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
Omnes sibi melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo, vt pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS, SIMO.

D. HIc nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quidquam nunc quidem.
S. Nil ne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.
D. Præter spem euenit: sentio: hoc male habet virum.
S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Huiusce propter consuetudinem hospitæ?
D. Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui
Hæc solicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem recta reputauit via.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq; ætas tulit,
Amauit: tum id clam: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est: animum ad vxorem appulit.
S. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.
D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.
S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil. S. quin dic, quid est.
D. Ait nimium parcè facere sumptum. S. mene? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsoniatus est decem:
Num filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace.

D. Com-

D.Commoui. S. ego, isthæc rectè vt fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

M. ITA pol quidem res est, vt dixti Lesbia:
Fidelẽ haud ferme mulieri inuenias virũ.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M.Sed hic Pamphilus. S.quid dicit? M.firmauit fidem. S. hem.
D.Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M.Nam quod peperisset, iussit tolli. S. o Iupiter,
Quid ego audio? actum est, siquidẽ hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optumum.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D.Quod remedium nunc huic malo inueniã? S.quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrina? iam scio: ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse ait?
S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commodè
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D.mihin'?

SI. Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres,
nescio.
SI. Hiccine si me imparatum in veris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. ADhuc Archillis, quæ adsolent, quæq; oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse uideo.
Nunc primum fac, isthæc vt lauet: post deinde,
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertar.
Per, ecastor, scitu' puer natu' est Pamphilo.
Deos quæso, vt sit superstes: quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.
SI. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?
SI. Non imperabat corã, quid opus facto esset puerperæ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut ita ne tandem idoneus
Tibi videor esse, quẽ tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accurate, vt metui uidear: certe, si resciuerim.
D. Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. SI. edixin' tibi?

Interminatus

Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid rettulit?
Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.
S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc adsimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum est: nam quî isthæc tibi incidit suspectio?
Quî? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.
Certè enim scio. D. Non satis me pernosti etiam, qualis sim, Simo.
Egóne te? D. sed, si quid narrare occœpi, cōtinuò dari
Tibi verba censes. S. falsò. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.
Hoc ego scio vnū, neminē peperisse hic. D. intellextin'?
Sed nihilo seciùs mox deferent puerum huc ante ostiū.
Id ego iam nunc tibi renuncio here futurū, vt sis sciēs:
Ne hoc posterius dicas, Daui factum cōsilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
. Vnde id scis? D. audiui, & credo. multa concurrunt simul,
Quî coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc se è Pamphilo
Grauidam dixit esse. inuentum est falsum. nunc, postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illicò

Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum vt adferret ſimul.
Hoc niſi fit, puerũ vt tu videas, nihil mouẽtur nuptiæ.
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id conſilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quàm miſerè hanc amarit: nunc ſibi vxorem expetit.
Poſtremò id mihi da negoti. tu tamen idẽ has nuptias
Perge facere ita, vt facis: et id ſpero adiuturos deos.
S. Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud ſcio, an, quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitu' eſt ipſius gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: ſi impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' eſt, haud dubium eſt mihi,
Si nolit, quin eum meritò poſſim cogere.
Atque adeo in tempore eccum ipſum obuiam Chremem.

SIMO, CHREMES.

S. SVBEO Chremetẽ. C. oh, te ipſum quærebã.
S. & ego te. C. optato aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam

Meam

Meã nubere tuo gnato: id viso, tu ne, an illi insaniant.

S. Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.

C. Ausculto: loquere, quid velis.

S. Per te ego deos oro, & nostram amicitiam Chreme,
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit simul;
Perq; vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi
Vtrique; id oro te, in commune, vt consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphiliq; ego sim pater.

S. Immo ita volo, itaq; postulo vt fiat; Chreme:
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. C. H. quid est?

S. Iræ sunt inter Glyceæium, & gnatum. C. audio.

S. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. C. fabulæ.

S. Profectò sic est. C. sic hercle, vt dicam tibi:
AMANTIVM iræ, amoris integratio est.

S. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,
Dumq; eius lubido occlusa est contumelijs,
Prius quàm harum scelera, & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam.
Vxorem demus. spero consuetudine, &
Coniugio liberali deuictum Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis.

C. Tibi

C. Tibi ita videtur. at ego non posse arbitror
Neque illum hanc perpetuo habere, neq; me perpeti.
S. Quî scis ergo isthuc, nisi periclum feceris?
C. At isthuc periclum in filia fieri, graue est.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eueniat, quod dij prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide:
Principio amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
C. Quid isthuc? si isthuc animum induxti esse vtile,
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Meritò te semper maxumi feci Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. quî scis eos nunc discordare inter se?
S. Ipsu' mihi Dauos, qui intimu' est eorum consilijs, dixit:
Et is mihi suadet, nuptias, quantũ queã, vt maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadẽ hæc velle?
Tute adeo iam eius audies verba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum video ipsum foras exire.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

D. AD te ibam. S. quidnam est?
D. Cur non accersitur? iam aduesperascit.
S. audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus sum Daue abs te, ne faceres idem,

Quod volgus seruorum solet, dolis vt me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. egon' isthuc facerem?
S. credidi.
Idq; adeo metuens vos celaui, quod nunc dicam. D.
quid? S. scies:
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem
agnosti, qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid non? S. sed ea
gratia
Simulaui, vos vt pertentarem. D. quid ais? S. sic est
res. D. vide.
Nunquam quiui ego isthuc intelligere. vah consilium
callidum.
S. Hoc audi: vt hinc te iussi introire, opportune hic fit
mihi obuiam.
D. Heu numnam perijmu'? S. narro, quæ tu dudum
narrasti mihi.
D. Quidnam audio? S. gnatam vt det oro, vixq; id exo-
ro. D. occidi.
S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum. S.
nunc per hunc nulla est mora.
C. Domum modò ibo: vt apparentur, dicam: atque huc
renuncio.
S. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has
nuptias.
D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatũ porrò enitere.
D. Faciam hercle sedulò. S. potes nunc, dum animus
iritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur: vbi nunc est ipsus? D. mi-
rum, ni domi est.
S. Ibo

S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' sum.

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

Nihil est preci loci relictum: iam perturbaui omnia:

Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:

Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo.

Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.

Sed eccum ipsum video: occidi:

Vtinam mihi esset aliquid hic, quò nunc me præcipitem darem.

ACTVS TERTII SCENA V.

PAMPHILVS
DAVVS.

P. VBI illic scelus est, qui me perdidit? D. perij. P. atque hoc confiteor,

Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili

Sum. seruon' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero. sed inultum id nunquam à me auferet.

D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si euito hoc malum.

P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modò

Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeã?

Nec,

Nec, quid me nunc faciam, ſcio. D. nec de me equidem, atque id ago ſedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquã producam moram. P. oh.
D. Viſus ſum. P. ehodum bone vir, quid ais? viden' me conſilijs tuis
Miſerum impeditum eſſe? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe vt modò. D. imo melius ſpero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam reſtituas? hem quo fretu' ſim,
Qui me hodie ex trãquilliſſima re cõieciſti in nuptias.
An non dixi hoc eſſe futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paululum ſine ad me vt redeam: iam aliquid diſpiciam. P. hei mihi,
Cur non habeo ſpatium, vt de te ſumam ſupplicium, vti volo:
Nanque hocce tempus, præcauere mihi me, haud te vlciſci, ſinit.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA

CARINVS, PAMPHILVS DAVVS.

C. HOCCINE credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis

Alterius

Alterius, sua vt comparet commoda? ah
Id ne est verum? immo id genus est hominum pessimum,
In denegando modò queis pudor est paululum:
Post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare: ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? qui mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus sum egomet mihi. attamen, vbi fides est,
Si roges, nihil pudet. hîc, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum. molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.

P. *Carine, & me, & te imprudens, nisi quid dij respiciunt, perdidi.*

C. *Ita ne imprudens? tandem inuenta est causa: soluisti fidem.*

P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me seducere istis dictis postulas?*

P. *Quid isthuc est?* C. *postquam me amare dixi, complacita est tibi.*
Heu miserum, qui tuum animum ex animo spectaui meo.

P. *Falsus es.* C. *non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,*

Nisi

Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah nescis quantis in malis versser miser,
Quantasq; hic suis consilijs mihi confecit solicitudines
Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud istud dicas, si cognoris vel me, vel amorẽ meum.
C. Scio, cũ patre altercasti dudũ, & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quiuit hodie cogere, illã vt duceres.
P. Iam etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. Scio: coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsqueadeo donec perpulit.
C. Quis homo isthuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.
C. Quamobrem? P. nescio. nisi mihi deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. Factum est hoc Daue? D. factum est. C. hem quid ais scelus?
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non successit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primò processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. Immo etiam: nam sati' credo, si aduigilaueris,

Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.

D. *Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, nocteisq; & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulò:
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.

C. *Cupio. restitue in quem me accepisti locum.*

D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus est.* D. *hem, st, mane: crepuit à Glycerio ostium.*

P. *Nihil ad te.* D. *quæro.* P. *hem, nunccine demum?* D. *at iam hoc tibi inuentum dabo.*

ACTVS QVARTI SCENA II.

MYSIS, PAMPHILVS,
CHARINVS, DAVVS.

M. IAM, *vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modò anime mi noli te macerare.

P. *Mysis.* M. *quid est? hem Pamphile, optume mihi te offers.* P. *quid est?*

M. *Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:*
Videre ait te cupere. P. *vah, perij: hoc malum integrascit:*
Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?

Nam

Nam idcirco accersor, nuptias quod mi apparari sensit.

C. Quibu' quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesset.

D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque ædepol,

Ea res est, proptereaque nunc misera in mœrore est. P. Mysis.

Per omneis tibi adiuro deos: nunquam eam me deserturum,

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.

Hanc mihi expetiui, cõtigit: conueniũt mores: valeant,

Qui inter nos dissidium volunt: hanc, nisi mors, mi adimet nemo.

M. Resipisco. P. non Apollinis magi' verum, atque hoc, responsum est.

Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,

Quo minus hæ fierent nuptiæ; volo. sed si id nõ poterit;

Id faciã, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.

Quis videor? C. miser æque, atque ego. D. consilium quæro. C. fortis es.

Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profectò effectum reddam.

P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.

C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi vt sit sati', vereor,

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini: nã mi impedimento estis.

P. Ego hanc visam. D. quid tu? quò hinc te agis? C. verum vis dicam? D. immo etiam:

Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?

D. Eho impudens, non satis habes, quòd tibi dieculam addo,

Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue attamen. D. quid ergo?

C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me vt venias, si quid poteris.

D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid. D. age, veniam. C. si quid,

Domi ego. D. Tu Mysis, dum exeo, parumper opperire hîc.

M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura. D. iam inquam hîc adero.

SCENA TERTIA ACTVS QVARTI.

M Y S I S.

M. NIL ne esse proprium cuiquam? Dij vostram fidem.

Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,

Amicum, amatorem, virum, in quouis loco

Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit

Dolorem? facile hîc plus mali est, quàm illic boni.

Sed Dauus exit: mi homo, quid isthuc obsecro est?

Quò portas puerum?

SCENA QVARTA ACTVS IIII.

DAVVS, MYSIS.

D. MYSIS nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atque ante nostram ianuam appone. M. obsecro,
Humi ne? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atq; eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, si fortè opus ad herum iusiurandum mihi
Non apposuisse, vt liquidò possim. M. intellego.
Noua nunc religio in te isthæc incessit, cedo?
D. Moue ocyus te, vt, quid agam, porrò intellegas.
Prò Iuppiter. M. quid? D. sponsæ pater interuenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. Nescio, quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me adsimulabo. tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opu' sit, verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quod vostrum remorer commodum.

QVARTI ACTVS SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. REuertor, postquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi. sed quid hoc?

Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. væ miseræ mihi,
Reliquit me homo, atque abijt. D. di vostram fidem,
Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hîc me solam? D. hem, quæ hæc est fabula?
Eho Mysis, puer hic vnde est? quisve huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hîc neminem alium video? C. miror, vnde sit.
D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.
M. Deliras, non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. Male dicis. D. vnde est? dic clarè. M. à vobis. D. ha ha hæ,
Mirum verò, impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua,
Mane: caue quoquam ex isthoc excessis loco.
M. Dij te eradicent. ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo:
M. Vestri. D. cuius vestri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?

M.Eho, an non est? C.rectè ego semper fugi has nuptias.
D.O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D.Quem ne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M.O hominem audacem. D.verum. vidi Cantharam
Subfarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D.Næ illa illum haud nouit, cuius causa hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C.Non hercle faciet. D.nunc adeo, vt tu sis sciens,
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in viam
Prouoluam, teq; ibidem peruoluam in luto.
M.Tu pol homo non es sobrius. D.fallacia
Alia aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. au, obsecro, an non ciuis est?
C.Iocularium in malum insciens penè incidi.
D.Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:
Ausculta. C.audiui iam omnia. D.an ne tu omnia?
C.Audiui inquam à principio. D.audistin' obsecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Dauom ludere.
M.Me miseram: nihil pol falsi dixi mi senex.
C.Noui rem omnem. sed est Simo intus? D.intus est.
M.Ne me attingas sceleste. si pol Glycerio nõ omnia hęc.
D.Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam?
D.Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D.Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de industria?

SCENA VI. ACTVS IIII.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN hac habitasse platea dictũ est Chrysidẽ,
Quæ se inhoneste optauit parare hic ditias
Potius, quàm in patria honestè pauperæ viuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video. saluete. M. obsecro,
Quem video? est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. ò Mysis salue. M. saluos sis Crito.
C. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidẽ pol miseras perdidit.
C. Quid vos? quo pacto hîc? sati'ne recte? M. nos ne? sic
Vt quimus, aiunt; quando, vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hîc suos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli:
Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedẽ:
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet, nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hîc mihi sit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum. tum, ipsam despoliare non licet.
M. O optume hospes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eã, quãdo huc veni, vt videã. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CHREMES, SIMO.

C. SATI' iam sati' Simo spectata erga te amicitia est meã:
Sati' pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiæ.
S. Immo enim quàm maxume abs te oro, atque postulo Chreme,
Vt beneficium, verbis initũ dudum, nunc re cõprobes.
C. Vide, quàm iniquus sis præ studio: dum efficias id, quod cupis,
Neque modũ benignitatis, neq; quid me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas iam me onerarẽ iniuriis.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eiu' labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dũ res tetulit: nunc non fert: feras.
Illã hinc ciuẽ esse aiũt: puer est natus: nos missos face.
S. Per ego te deos oro, vt ne illis animũ inducas credere,
Quibus id maxume vtile est illũ esse quãdeterrimum
Nuptiarũ gratia hæc sunt ficta, atque incepta omnia:
Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. Erras. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. S. scio. C. at

Vero

Vero voltu; cũ, ibi me adesse, neuter tum præsenserat.
S. *Credo: & id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:*
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DAVVS, CHREMES, SIMO.

DROMO.

D. ANIMO *iam nunc otioso esse impero.* CH. *hem Dauom tibi.*
S. *Vnde egreditur?* D. *meo præsidio, atque hospitis.* S. *quid illud mali est?*
D. *Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi.* S. *scelus,*
Quemnam hic laudat? D. *omnis res est iam in vado.* S. *cesso alloqui?*
D. *Herus est: quid agam?* S. *ò salue bone vir.* D. *hem Simo, ò noster Chreme,*
Omnia apparata iam sunt intus. CH. *curasti probè.*
D. *Vbi voles, accerse.* S. *bene sanè. id enimuero hic nunc abest.*
Etiam tu hoc respondes, quid isthic tibi negotij est? D. *mihin'?* S. *ita.*
D. *Mihi ne?* S. *tibi ego.* D. *modò introij.* S. *quasi ego, quàm dudum, rogem.*
D. *Cum tuo gnato vnà.* S. *an ne est intus Pamphilus? crucior miser.*
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias carnufex?

D. *Sunt.*

D. Sunt. S. cur igitur hîc est? CH. quid illum censes? cum illa litigat.

D. Immo verò indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.

Nescio quis senex modò venit: ellum confidens, catus:
Cum faciam videas, videtur esse quanti vis preti:
Tristi' seueritas inest in voltu, atque in verbis fides.

S. Quidnam adportas? D. nil equidem, nisi quod illum audiui dicere.

S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse hinc ciuem Atticam.

S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum si addideris. Dromo.

D. Audi obsecro. DRO. quid vis? S. sublimem hunc intro rape, quantum potes.

DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet: rape inquam. D. quid feci? S. rape:

DA. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio.

Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum est. S. tu tamen

Cura adseruandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.

Age nunc: iam ego pol hodie, si viuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. CH. ah ne saeui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati: non ne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS QVINTI SCENA III.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVIS *me volt? perij, pater est.* S. *quid ais omnium?* C. *ah.*
Rem potius ipsam dic, ac mitte malè loqui.
S. *Quasi quidquam in hunc iam grauius dici possiet.*
Ain' tandem, ciuis Glycerium est? P. *ita prædicant.*
S. *Ita prædicant? ingentem confidentiam:*
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum vsquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem, atque legem, & sui voluntatem patris
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. *Me miserum.* S. *modò ne id demum sensti Pamphile?*
Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die istuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam huius solicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, viuat cum illa. P. *mi pater.*
S. *Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.*
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
P. *Pater licet ne pauca?* S. *quid dices mihi?*
C. *Attamen Simo audi.* S. *ego audiam? quid ego audiam*
Chreme?

Chreme? C. attamen dicat sine. S. age dicat, sino.
P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera:
Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero, feram.
Hoc modò te obsecro, vt ne credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. adducas? P. sine pater.
C. Aequum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorem. S. sino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
C. Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. M*ITTE orare. vna harum quæuis causa me, vt faciam, monet,*
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem video? certè is est. CR. saluos sis Chreme.
CH. Quid tu Athenas insolens? CR. euenit. sed hiccine

est

est Simo?

CH. *Hic est. S. me ne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?*

CR. *Tu negas? S. Ita ne huc paratus aduenis? CR. quare? S. rogas?*

Tu ne impune hæc facias? tu ne hic homines adolescentulos,

Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?

Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas?

CR. *sanusn' es?*

S. *Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?*

P. *Perij: metuo, vt substet hospes.* CH. *si Simo hunc noris satis,*

Nõ ita arbitrere. bonus hic est vir. S. hic vir sit bonus?

Ita ne adtemperate venit hodie in ipsis nuptijs,

Vt veniret antehac nunquam? est verò huic credendũ Chreme?

P. *Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probè.*

S. *Sycophanta.* CR. *hem.* CH. *sic Crito est hic: mitte.* CR. *videat, qui siet.*

Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quę nõ volt, audiet.

Ego isthæc moueo, aut curo? non tu tuum malum ęquo animo feres?

Nam, ego quæ dixi, vera, an falsa audieris, iam sciri potest.

Atticus quidam olim naui fracta apud Andrum eiectus est,

Et isthæc vna parua virgo. tũ ille egẽs fortè applicat

Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat.

CH. *sine.*

CH. *sine.*

CR. *Itane verò obturbat?* CH. *perget.* CR. *tum is mihi cognatus fuit,*

Qui eũ recepit. ibi ego audiui ex illo sese esse Atticũ.

Is ibi mortuus est. CH. *eius nomen?* CR. *nomen tam citò tibi?*

Phania. CH. *hem perij.* CR. *verum hercle opinor fuisse Phaniam.*

Hoc certò scio, Rhãnusiũ se aiebat esse. CH. *ò Iuppiter.*

CR. *Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuere.* CH. *vtinam id siet,*

Quod spero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,

Suamne aiebat esse? CR. *non.* CH. *cuiam igitur?* CR. *fratris filiam.*

CH. *Certè mea est.* CR. *quid ais?* C. *quid tu? quid ais?* P. *arrige aures Pamphile.*

S. *Qui credis?* CH. *Phania ille, frater meus fuit.* S. *noram, & scio.*

CH. *Is hinc bellum fugiens, meq; in Asiam persequens, proficiscitur.*

Tum illam hîc relinquere est veritus. post illa nunc primum audio,

Quid illo sit factum. P. *vix sum apud me: ita animus commotu' est metu,*

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

S. *Næ istã multimodis tuã ĩueniri gaudeo.* P. *credo pater*

CH. *At mihi vnus scrupulus etiam restat. qui me malè habet.* P. *dignus es*

Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris. CR. *quid istud est?*

CH. Nomen non conuenit. CR. fuit herclè aliud huic paruæ. CH. quod Crito?
Nunquid meministi? CR. id quæro. P. ego ne huius memoriam patiar meæ
Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar: heus Chreme: quod quæris, Pasibula. es
CR. ipsa est. CH. ea est.
P. Ex ipsa millies audiui. S. Omneis nos gaudere hoc Chreme,
Te credo credere. CH. ita me dij ament, credo. P. quid restat pater?
S. Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ò lepidum patrem.
De vxore ita, vt possedi, nihil mutat Chremes. CH. causa optuma est:
Nisi quid pater aliud ait. P. nempè. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum Crito:
Nam illam me haud nosse credo. S. cur non illam huc transferri iubes?
P. Rectè admones. Dauo istuc dedam iam negoti. S. non potest.
P. Quî? S. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnam? S. vinctus est.
P. Pater, non rectè vinctu' est. S. haud ita iussi. P. iube solui obsecro.
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ò faustum, & felicem hunc diem.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA V.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam deorũ propterea sempiternã esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi est? P. Dauom video. nemo est, quem mallem, omnium:
Nam hũc scio mea solidè solũ gauisurum esse gaudia.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

D. PAMPHILVS vbinam hic est? P. Daue. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. ò Pamphile.
P. Nescis, quid mihi obtigerit. D. certè: sed, quid mihi obtigerit, scio.
P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego vt quod sum nactus mali,
Prius rescisceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.

P. Mea Glycerium suos parẽtes reperit. D. ò factũ bene.
C. Hem. P. pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probè.
P. Nec mora vlla est, quin eam vxorem ducam. C. num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah desine.
Solus est, quẽ diligũt dij. C. saluus sum, si hæc vera sunt.
Conloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mi aduenis.
C. Bene factum. P. hem, audisti? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.
Tuus est nũc Chremes. facturũ, quæ voles, scio omnia.
P. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me. intus apud Glycerium est nunc. tu Daue abi domum,
Propera, accerse, hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:
Intus transigetur, si quid est, quod restet. plaudite.

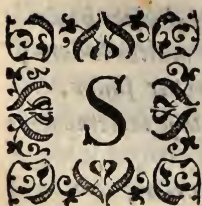
PERSONAE.

Phædria	*adolescens,*	*Chremes*	*senex,*
Parmeno	*seruus,*	*Antipho*	*adolescens,*
Thais	*meretrix,*	*Dorias*	*ancilla,*
Gnatho	*parasitus,*	*Dorus*	*eunuchus,*
Chærea	*adolescens,*	*Sanga*	*seruus,*
Thraso	*miles,*	*Sophrona*	*nutrix,*
Pythias	*ancilla,*	*Laches*	*senex.*

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBI IS DVABVS DEXTRA, ET SINISTRA. GRAECA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

Ororem falso dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles aduexit Thraso,
Ipsiq; donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introïjt: vitiat virginem: sed Atticus
Ciuis repertus frater eius, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraso.

Ἄδηλον.

MERETRIX *adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, exclusit: eiq; reuocato exclusionis causas reddidit. eius frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miserat, amare cœpit; deductusq; in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaque cognita, cum illusam se meretrix doleret, ab eodem adolescente placatur: interuentuq; fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit vxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.*

PROLOGVS.

SI quisquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quam plurimis, & minime multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo, & eaſdem ſcribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Prius, vnde petitur aurum, quare ſit ſuum,
Quàm illic, qui petit, vnde is ſit theſaurus ſibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;
Defunctus iam ſum, nihil eſt quod dicat mihi:

Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, vt facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poetam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Næui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id verò pernegat.
Quòd si personis iisdem vti aliis non licet,
Quî magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt noui.
Date operam, & cum silentio animaduortite,
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PAEDRIA, PARMENO.

Ph. QVID *igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,*
Cum accersor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, reuocat. redeam? non, si me obsecret.
Pa. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:
Verum si incipies, neque perficies nauiter,
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet
Perijsti: eludet, vbi te victum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quæ res in se neque consilium, neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, iniuriæ,
Suspectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
Mori me malim: sentiet qui vir siem:
Hæc verba mehercule vna falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,
Restinguet:

Restinguet: & te vltro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, vidensq; pereo: nec, quid agam, scio.
Pa. Quid agas? nisi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. ita ne suades? PA. si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. MIseram me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit; neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. totus Parmeno
Tremo horreoq;, postquam aspexi hanc. PA. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
T. Quis hîc loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Quid hîc stabas? cur nõ recta introibas? PA. ceterum
De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
Ph. Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face.

Ph.Quid missa? ô Thais, Thais, vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
T.Ne crucia te obsecro anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quenquam plus amem, aut plus diligã,
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
Pa.Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras.
T.Siccine ais Parmeno? age. sed, huc qua gratia
Te accersi iussi, ausculta. PH.fiat. T.dic mihi
Hoc primum. potin' est hic tacere? Pa.egone? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palam est.
Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo:
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T.Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
Pa.Potest taceri hoc. T.ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH.ciuem ne? T.arbitror:
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quo cũ vno rem habebam tum, hospite

Abij

Abij huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. *Vtrunque hoc falsum est: effluet.* T. *quî istuc?*
PA. *quia*
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonã, magnamq; partẽ ad te attulit.
T. *Ita est. sed sine me peruenire, quò volo.*
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognoui. tu scis, postilla quàm intumum
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* PA. *oh, dubium ne id est?*
T. *Hoc agite amabo. mater mea illic mortua est*
Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is vbi hancce forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illicò
Producit, vendit. fortè fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq; omnium:
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det. sedulò:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illum mihi dare;
Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. *etiam ne amplius?*
T. *Nil: nam quæsiui nunc ego eam, mi Phædria,*
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quòd soror est dicta: præterea, vt suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hîc neminem,

Neque

Neque amicũ, neque cognatum. quamobrem Phędria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quò id fiat facilius.
Sine illum priores parteis hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. Hei noster, laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. At ego nesciebam, quorsum tu ires. paruola
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, vt reddam suis.
Nempè omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: quagratia?
Nisi illum plus amas, quàm me: & istam nunc times,
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egon' id timeo? PH. quid te ergo solicitat? cedo.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti te caluier? caluor. decipio.
Non ne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porrò dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istuc Phædria?
Quanquã illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume: veruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, vt iusseris.
PH. Vtinam istuc verbum ex animo, ac verè diceres,
Potius, quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincere dici, quiduis possem perpeti.

PA. La-

PA. Labascit, victus vno verbo. quàm cito?
T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. PH. siquidem biduum:
Verum ne fiant isti viginti dies.
T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet. hoc modò sine te exorem. PH. scilicet
Faciũdũ est, quod vis. T. meritò amo te. PH. bene facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum.
Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. maxume.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phędria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. ego ne quid velim?
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctesq; ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phœdria:
Et quidquid huius feci, causa virginis
Feci, nam me eius spero fratrem propemodum
Iam repperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. ITA, *vt iussi, deducantur isti.* PA. *faciã.*
PH. *at diligenter.*
PA. *Fiet.* PH. *at maturè.* PA. *fiet.* PH. *sat in hoc mandatum est tibi?*
PA. *Ah rogitare? quasi difficile siet. vtinam*
Tam aliquid facile inuenire possis Phædria,
Hoc quàm peribit. Ph. *ego quoque vnà pereo, quod mi est carius.*
Ne istuc tam iniquo patiare animo. Pa. *minimè: quin*
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
Ph. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &*
Istum æmulum, quòd poteris, ab ea pellito.
Pa. *Memini, tametsi nullus moneas.* Ph. *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
Pa. *Censeo.* Ph. *sed heus tu.* Pa. *quid vis?* Ph. *censen' posse me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? Pa. *te ne? non herclè arbitror:*
Nam aut iam reuertêre; aut mox noctu te adiget horsum insomnia.
Ph. *Opu' faciam, vt defatiger vsq;, ingratijs vt dormiã.*
Pa. *Vigilabis lassus: hoc plus facies.* Ph. *ah, nil dicis Parmeno.*
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum?

triduum? Pa. hui,
Vniuersum triduū? vide, quid agas. PH. stat sententia.
Pa. Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' seuerus quisquam, nec magi' continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum vnà virginem huic dono: papæ,
Facie honesta. mirū, ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam Thaidem.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. DII immortales, homini homo quid præstat? stulto intellegens
Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie aduenïens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentū, squalidū, ægrum, pannis, annisq́; obsitum,
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi,
Hem quò redactus sum: omnes noti me, atque amici deserunt.

deserunt.

Hîc ego illum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?

Ita ne parasti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?

Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem ortum loco?

Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est, nil defit tamen.

At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati

Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.

Olim isti fuit generi quondã quæstus apud seclũ prius.

Hoc nouum est aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,

Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me, vt rideant,

Sed eis vltrò arrideo, & eorũ ingenia admiror simul:

Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:

Negat quis, nego: ăit, aio: postremò imperaui egomet mihi,

Omnia assentari. is quæstus nũc est multò vberrimus.

PA. *Scitum herclè hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.*

G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,*

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,

Lanij, cetarij, fartores, piscatores, aucupes,

Quibus

Quibus & re salua & perdita profueram, & prosum sæpe.
Salutant: ad cœnam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicu', videt me esse in tantum honorem,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi:
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem vt Gnathonici vocentur.
PA. *Viden' ossum, & cibu' quid faciat alienus?* GN. *sed ego cesso*
Al Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam, vt veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Riualis seruum. salua est res: nimirum hîc homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. PA. *hice hoc munere arbitrantur*
Suam Thaidem esse. GN. *plurima salute Parmenonem*
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur?
PA. *Statur.* GN. *video:*
Nunquidnam hîc, quod nolis, vides? PA. *te.* GN. *credo. at nunquid aliud?*
PA. *Quid dum?* GN. *quia tristi' es.* PA. *nihil equidem.* GN. *ne sis. sed quid videtur*
Hoc tibi mancipium? PA. *non malum herclè.* GN. *vro hominem.* PA. *vt falsus animi est.*
GN. *Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?*

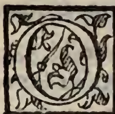
PA. *Hoc*

Pa. hoc nunc dices,
Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus vicissitudo est.*
Gn. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam;
Ne sursum deorsum cursites; ne ve vsque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? Pa. men'? papæ. Gn. sic soleo amicos, Pa. laudo.
Gn. Detineo te fortasse: tu profecturus aliò fueras.
Pa. Nusquam Gn. tum tu igitur paulum da mihi operæ: fac, admittar
Ad illam. Pa. age modò, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
Gn. Num quem euocari hinc vis foras? Pa. sine, biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc vno ditigulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
Gn. Etiam tu hîc stas Parmeno? eho numnam tu hîc relictus custos,
Ne quis fortè internuncius clam à milite ad istam cursitet?
P. Facetè dictum. mira verò, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piræo abierit: nam ibi custos publicè est nunc.
Non temere est: & properans venit: nescio quid circunspectat.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CHAEREA, PARMENO.

CCIDI

Neque virgo est vsquam, neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.

Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percontet? quam insistam viam?

Incertus sum: vna hæc spes est; vbi vbi est, diu celari non potest.

O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres:

Tædet quotidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*

De amore nescio quid loquitur. ò infortunatum senē.

Hic vero est, qui si amare occeperit, ludum iocumq́;

Dices fuisse illū alterū, præut huius rabies quæ dabit.

Ch. *Vt dij illum, deæq́; senium perdant, qui me hodie remoratus est;*

Meq́; adeo, qui restiterim; tum autem qui illum flocci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. salue. PA. *quid tu es tristis? quidve alacris?*

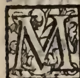
Vnde is? C. *ego hercle nescio, neque vnde eam, neque quorsum eam:*

Ita prorsum oblitus sum mei.

Pa. *Qui quæso?* C. *amo.* PA. *ehem.* C. *nunc te Parmeno ostendes, qui vir sies.*

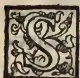
Scis te mihi sæpe pullicitū esse: Chærea, aliquid inueni

Ἄδηλον.

MERETRIX adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, exclusit: eiq; reuocato exclusionis causas reddidit. eius frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miserat, amare cœpit; deductusq; in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaque cognita, cum illusam se meretrix doleret, ab eodem adolescente placatur: interuentuq; fratris eius ciuem cognitam Atheniensem ducit vxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.

PROLOGVS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quam plurimis, & minime multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimauit esse, sic existimet,
Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
Qui bene vertendo, & easdem scribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Prius, vnde petitur aurum, quare sit suum,
Quàm illic, qui petit, vnde is sit thesaurus sibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:

Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, vt facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poetam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Næui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id verò pernegat.
Quòd si personis iisdem vti aliis non licet,
Qui magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt noui.
Date operam, & cum silentio animaduortite,
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PAEDRIA, PARMENO.

Ph. QVID *igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,*
Cum accersor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, reuocat. redeam? non, si me obsecret.
Pa. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius:
Verum si incipies, neque perficies nauiter,
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet
Peristi: eludet, vbi te victum senserit.
Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quæ res in se neque consilium, neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, iniuriæ,
Suspectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
Mori me malim: sentiet qui vir siem:
Hæc verba mehercule vna falsa lacrumula,
Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,

Restinguet:

Restinguet: & te vltro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, vidensq; pereo: nec, quid agam, scio.
Pa. Quid agas? nisi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. ita ne suades? PA. si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. MIseram me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit; neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. totus Parmeno
Tremo horreoq;, postquam aspexi hanc. PA. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
T. Quis hîc loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Quid hîc stabas? cur nõ recta introibas? PA. ceterum
De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
Ph. Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face.

Ph. Quid missa? ò Thais, Thais, vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
T. Ne crucia te obsecro anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quenquam plus amem, aut plus diligã;
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
Pa. Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. sed, huc qua gratia
Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum. potin' est hic tacere? Pa. egone? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palam est.
Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo:
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
Pa. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuem ne? T. arbitror:
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quo cũ vno rem habebam tum, hospite

Abiij huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.

PA. *Vtrunque hoc falsum est: effluet.* T. *qui istuc?*

PA. *quia*

Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:

Nam hic quoque bonã, magnamq; partẽ ad te attulit.

T. *Ita est. sed sine me peruenire, quò volo.*

Interea miles, qui me amare occeperat,

In Cariam est profectus. te interea loci

Cognoui. tu scis, post illa quàm intumum

Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.

PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* PA. *oh, dubium ne id est?*

T. *Hoc agite amabo. mater mea illic mortua est*

Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior.

Is vbi hancce forma videt honesta virginem,

Et fidibus scire, pretium sperans, illicò

Producit, vendit. fortè fortuna adfuit

Hic meus amicus: emit eam dono mihi,

Imprudens harum rerum, ignarusq; omnium:

Is venit: postquam sensit me tecum quoque

Rem habere, fingit causas, ne det, sedulò:

Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi

Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,

Sese relinquam, velle se illum mihi dare;

Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,

Ad virginem animum adiecit. PH. *etiam ne amplius?*

T. *Nil: nam quæsiui nunc ego eam, mi Phædria,*

Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere:

Primum, quòd soror est dicta: prætere a, vt suis

Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hîc neminem,

Neque

Neque amicũ, neque cognatum. quamobrem Phædria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quò id fiat facilius.
Sine illum priores parteis hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. *Hei noster, laudo. tandem perdoluit: vir es.*
TH. *At ego nesciebam, quorsum tu ires. paruola*
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, vt reddam suis.
Nempè omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Nisi illum plus amas, quàm me: & istam nunc times,
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egon' id timeo?* PH. *quid te ergo solicitat? cedo.*
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti te caluier? caluor. decipio.
Non ne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porrò dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria;
Ob hæc facta abs te spernor. T. *quid istuc Phædria?*
Quanquã illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume: veruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, vt iusseris.
PH. *Vtinam istuc verbum ex animo, ac verè diceres,*
Potius, quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincere dici, quiduis possem perpeti.

PA. *La-*

PA. Labascit, victus vno verbo. quàm cito?
T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. PH. siquidem biduum:
Verum ne fiant isti viginti dies.
T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet. hoc modò sine te exorem. PH. scilicet
Faciũdũ est, quod vis. T. meritò amo te. PH. bene facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. maxume.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phędria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. ego ne quid velim?
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctesq; ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingeniјs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quidquid huius feci, causa virginis
Feci, nam me eius spero fratrem propemodum
Iam repperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. ITA, *vt iussi, deducantur isti.* PA. *faciã.*
PH. *at diligenter.*
PA. *Fiet.* PH. *at maturè.* PA. *fiet.* PH. *satin' hoc mandatum est tibi?*
PA. *Ah rogitare? quasi difficile siet. vtinam*
Tam aliquid facile inuenire possis Phœdria,
Hoc quàm peribit. Ph. *ego quoque vnà pereo, quod mi est carius.*
Ne istuc tam iniquo patiare animo. Pa. *minimè: quin*
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
Ph. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &*
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
Pa. *Memini, tametsi nullus moneas.* Ph. *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
Pa. *Censeo.* Ph. *sed heus tu.* Pa. *quid vis?* Ph. *censen' posse me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? Pa. *te ne? non herclè arbitror:*
Nam aut iam reuertêre; aut mox noctu te adiget horsum insomnia.
Ph. *Opu' faciam, vt defatiger vsq;, ingratijs vt dormiã.*
Pa. *Vigilabis lassus: hoc plus facies.* Ph. *ah, nil dicis Parmeno.*
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum?

triduum? Pa. hui,

Vniuersum triduũ? vide, quid agas. PH. stat sententia.

Pa. Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier

Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit

Minus ineptus, magi' seuerus quisquam, nec magi' continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho

Militis: ducit secum vnà virginem huic dono: papæ,

Facie honesta. mirũ, ni ego me turpiter hodie hic dabo

Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam Thaidem.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. DII immortales, homini homo quid prestat? stulto intellegens

Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:

Conueni hodie aduenienis quendam mei loci hinc, atque ordinis,

Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.

Video sentũ, squalidũ, ægrum, pannis, annisq; obsitum.

Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi,

Hem quò redactus sum: omnes noti me, atque amici deserunt.

deſerunt.

Hîc ego illum contempſi præ me: quid homo, inquam, ignauiſſime?

Ita ne paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?

Simul conſilium cum re amiſti? viden' me ex eodem ortum loco?

Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum eſt, nil defit tamen.

At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati

Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.

Olim iſti fuit generi quondã quæſtus apud ſeclũ prius.

Hoc nouum eſt aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.

Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt,

Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me, vt rideant,

Sed eis vltrò arrideo, & eorũ ingenia admiror ſimul:

Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque:

Negat quis, nego: ait, aio: poſtremò imperaui egomet mihi,

Omnia aſſentari. is quæſtus nũc eſt multò vberrimus.

PA. *Scitum herclè hominem: hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.*

G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,*

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,

Lanij, cetarij, fartores, piſcatores, aucupes,

Quibus & re salua & perdita profueram, & prosum sæpe.
Salutant: ad cœnam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicu', videt me esse in tantum honorem,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi:
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem vt Gnathonici vocentur.
PA. *Viden' ossum, & cibu' quid faciat alienus?* GN. *sed ego cesso*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam, vt veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Riualis seruum. salua est res: nimirum hìc homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. PA. *hice hoc munere arbitrantur*
Suam Thaidem esse. GN. *plurima salute Parmenonem*
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur?
PA. *Statur.* GN. *video:*
Nunquidnam hìc, quod nolis, vides? PA. *te.* GN. *credo. at nunquid aliud?*
PA. *Quid dum?* GN. *quia tristi' es.* PA. *nihil equidem.*
GN. *ne sis. sed quid videtur*
Hoc tibi mancipium? PA. *non malum herclè.* GN. *vro hominem.* PA. *vt falsus animi est.*
GN. *Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?*

PA. Hoc

Pa. hoc nunc dices,

Eiectos hinc nos. O MNIUM *rerum heus vicissitudo est.*

Gn. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam;

Ne sursum deorsum cursites; ne ve usque ad lucem vigiles.

Ecquid beo te? Pa. men'? papæ. Gn. sic soleo amicos, Pa. laudo.

Gn. Detineo te fortasse: tu profecturus aliò fueras.

Pa. Nusquam Gn. tum tu igitur paulum da mihi operæ: fac, admittar

Ad illam. Pa. age modò, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.

Gn. Num quem euocari hinc vis foras? Pa. sine, biduum hoc prætereat.

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,

Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.

Gn. Etiam tu hîc stas Parmeno? eho numnam tu hîc relictus custos,

Ne quis fortè internuncius clam à milite ad istam cursitet?

P. Facetè dictum. mira verò, militi quæ placeant.

Sed video herilem filium minorem huc aduenire.

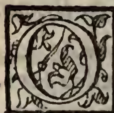
Miror, qui ex Piræo abierit: nam ibi custos publicè est nunc.

Non temere est: & properans venit: nescio quid circunspectat.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CHAERE A, PARMENO.

OCcidi
Neque virgo eſt vſquam, neque ego, qui illam e conſpectu amiſi meo.
Vbi quæram? vbi inueſtigem? quem perconter? quam inſiſtam viam?
Incertus ſum: vna hæc ſpes eſt; vbi vbi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. PA. *ecce autem alterum,*
De amore neſcio quid loquitur. ò infortunatum ſenẽ.
Hic vero eſt, qui ſi amare occęperit, ludum iocumq́;
Dices fuiſſe illũ alterũ, præut huius rabies quæ dabit.
Ch. *Vt dij illum, deæq́; ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt;*
Meq́; adeo, qui reſtiterim; tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. ſalue. PA. *quid tu es triſtis? quidve alacris?*
Vnde is? C. *ego hercle neſcio, neque vnde eam, neque quorſum eam:*
Ita prorſum oblitus ſum mei.
Pa. *Quî quæſo?* C. *amo.* PA. *ehem.* C. *nunc te Parmeno oſtendes, qui vir ſies.*
Scis te mihi ſæpe pullicitũ eſſe: Chærea, aliquid inueni

Modò, quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
Pa. Age ineptè. G. hoc hercle factum est. fac, sis, nunc promissa appareant,
Siue adeo digna res est, vbi tu neruos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, vt graciles siēt.
Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt: deducunt cibúm:
Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas:
Itaque ergo amantur. Pa. quid tua istæc? C. noua figura oris. Pa. papæ.
Ch. Color verus, corpus solidum, & succi plenum. Pa. anni. C. sedecim.
Pa. Flos ipse. C. hanc tu mihi vi, clam, precario
Fac tradas: mea nil refert, dum potiar modo.
Pa. Quid, virgo cuia est? C. nescio hercle. P. vnde est? C. tantundem. P. vbi habitat?
Ph. ne id quidem. P. vbi vidisti? G. in via. P. qua ratione amisisti?
C. Id equidem aduenien mecum stomachabar modò:
Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes aduersæ sient.
Pa. Quid hoc est sceleris? C. perij. P. quid factum est? C. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostin'?

Nostin'? P. quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.

Pa. Incommodè hercle. CH. imo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proxumis,
Nisi nunc, cum minime vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, nonne hoc mõstri simile est? quid ais? P. maxume.

Ch. Continuo accurrit ad me, quàm longe quidem,
Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. restiti.
Scin', quid ego te volebam? dic. cras est mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi esse vt meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora. rogo, num quid velit.
Rectè, inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostram hanc plateam. PA. mirum, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data est dono. C. huc cũ aduenio, nulla erat.

Pa. Comites secuti scilicet sunt virginem?

Ch. Verum, parasitus cum ancilla. PA. ipsa est scilicet.
Desine: iam conclamatum est. CH. alias res agis.
PA. Istuc ago quidẽ. CH. nostin', quæ sit? dic mihi: aut
Vidistin'? PA. vidi, noui: scio, quò abducta sit.

Ch. O Parmeno mi, nostin'? PA. noui. C. & scis, vbi siet?

Pa. Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.

Ch. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? PA. miles Thraso,
Phædriæ riualis. C. duras fratris partes prædicas.

Pa. Immo enim, si scias qđ donũ huic dono contra cõparet,
Tum magis id dicas. C. quodnam quæso hercle? PA. Eunuchum. C. illum ne obsecro
Inhonestum hominem, quem mercatus est here, senem, mulierem?
Pa. Istunc ipsum. C. homo quatietur certè cũ dono foras.
Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. PA. haud diu est.
Ch. Perij. nunquam ne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi,
Est ne, vt fertur, forma? PA. sanè. C. at nihil ad nostram hanc. Pa. alia res est.
Ch. Obsecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. PA. faciam sedulò, ac
Dabo operam, adiutabo. nunquid me aliud vis? C. quò nunc is? PA. domum,
Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.
Ch. O fortunatum istum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.
Pa. Quid ita? C. rogitas? summa forma semper conseruam domi
Videbit, conloquetur, aderit vnà in vnis ædibus,
Cibum non nunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
Pa. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. qua re Parmeno?
Responde. PA. capias tu illiu' vestem. C. vestem? quid tum postea?
Pa. Pro illo te deducam. C. audio. P. te esse illum dicam. C. intellego.

C. intellego.

P. Tu illis fruare cõmodis, quibu' tu illum dicebas modo:
Cibũ unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:
Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facilè vt te pro Eunucho probes.

Ch. Dixti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.
Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.

P. Quid agis? iocabar equidem. C. garris. P. perij, quid ego egi miser?
Quò trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.

Ch. Eamus. P. Pergin'? C. certum est. P. vide, ne nimium callidum hoc sit modò.

C. Non est profectò. sine. P. at enim isthæc in me cudetur faba. ah
Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramq; adolescentiam
Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis.
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
An potius hæc pati, æquom est fieri, vt à me ludatur dolis?
Quod qui rescierint, culpent? illud meritò factum omnes putent.

P. Quid istuc? si certum est facere, faciam. verum ne post conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. C. dij vortant bene.

ACTVS TERTII SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAGNAS vero agere gratias Thais mihi.
G. Ingenteis. T. ain' tu, læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id vero serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt, vbi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profectò mihi, vt sint grata quæ facio, omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem,
Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. scilicet.
G. Gestare. T. vero. credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere vbi volebat, quasi: nostin'? G. scio.
Quasi vbi illam expueret miseriã ex animo. T. tenes.

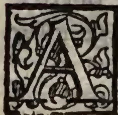
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G.hui,
Regem elegantem narras. T. immo sic homo
Est perpaucorum hominum. G.immo nullorũ arbitror,
Si tecum viuit. T.inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere miserè. verum vnus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is vbi molestus magis est, quæso, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchrè mehercle dictum, & sapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T.mutus illico.
G. Quid ni esset? P.dij vostram fidem, hominẽ perditum,
Miserumq;, & illum sacrilegum. T.quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? GN.nunquam: sed narra obsecro.
Plus millies iam audiui. T.vnà in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G.ha, ha, hæ.
T. Quid est? G.facetè, lepidè, laute, nihil supra.
Tuum obsecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G.sæpe; & fertur in primis. T.meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te dij perdant. G. quid ille quæso? T.perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare suspicatur? G.nihil minus,
Immo magis auge suspicionem. T.cur? G.rogas?

Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te vt male vrat. T. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; iam dudum illi facile fit,
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc tute melius quantò inuenisses Thraso?

ACTVS TERTII SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO,

GNATHO, PYTHIAS.

Th. VDIRE *vocem visa sum modo militis:*
Atque eccum. salue mi Thraso. T. ô Thais mea,
Meũ suauiũ, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. quàm venuste. quod dedit
Principium aduenienss. TH. plurimum merito tuo.
G. Eamus

G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. TH. vbi vis, nõ moror.
P. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? TH. ehem Parmeno,
Benefecisti: hodie itura. P. quò? TH. ecquid hũc vides?
P. Video, & me tædet. vbi vis, dona adsunt tibi
A Phædria. TH. quid stamus? cur non imus hinc?
P. Quæso herclè vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire & conloqui.
Thr. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
Pa. Res indicabit. heus iubete istos foras
Exire, quos iussi. ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia est vsque hæc. T. hîc sunt tres minæ.
G. Vix. P. Vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchũ tibi
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
Th. Ita me dij ament, honestus est. P. quid tu ais Gnatho?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periclum in literis,
Fac in palæstra, in musicis. quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solertem dabo.
Thr. Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.
P. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te viuere, & sua causa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verum, vbi molestum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
Thr. Apparet seruom hunc esse domini pauperis,
Miseriq́;. G. nam hercle nemo posset, sat scio,

Qui

Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
Thr. Iam ne imus? TH. hos prius introducã, & , quæ volo,
Simul imperabo: postea continuò exeo.
Thr. Ego hinc abeo: tu istam opperire. P. haud conuenit
Vnà cum amica ire imperatorem in via.
Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, ha, hæ. T. quid rides? G. istuc, quod dixti modò:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. abi: præcurre, vt sint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter Pythias
Fac cures, si Chremes huc fortè aduenerit,
Vt ores, primum vt maneat: si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
Py. Ita faciam. TH. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis, facite. T. eamus. TH. vos me sequimini.

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

Ch. PROFECTÒ *quanto magis magisq; cogito,*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnũ malum:
Ita me video ab ea astutè labefactarier.
Iam tum, cum primum iussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)

Vbi

Vbi veni, causam, vt ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. iam tum erat suspectio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent. dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à me auellere.
Postremò, ecqua inde parua perisset soror;
Ecquis cum ea vnà; quid habuisset, cùm perit;
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet?
Nisi illa fortè, quæ olim perijt paruola
Soror, hanc se intendit esse, vt est audacia.
Verum ea si viuit, annos nata est sedecim,
Non maior: Thais, ego quàm sum, maiuscula est.
Misit porrò orare, vt venirem serio.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet.
Non herclè veniam tertio. heus. heus. Py. *hic quis est?*
Ch. *Ego sum Chremes.* Py. *ò capitulum lepidissimum.*
Ch. *Dico ego mi insidias fieri?* Py. *Thais maxumo*
Te orabat opere, vt c ras redires. CH. *rus eo.*
Py. *Fac amabo.* CH. *non possum, inquam.* Py. *at apud nos hic mane,*
Dũ redeat ipsa. CH. *nihil minus.* Py. *cur mi Chremes?*
Ch. *Malam rem. abis hinc?* Py. *si istuc ita certum est tibi,*
Amabo, vt illuc transeas, vbi illa est. CH. *eo.*
Py. *Abi Dorias, citò hunc deduce ad militem.*

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA IIII.

ANTIPHO.

A. HERI *aliquot adolescentuli coïjmus in Piræo,*
In hunc diem vt de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locu, *tēpus constitutum est.*
Præterijt tempus: quo in loco dictū est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, vt illum quæram:
Idq́; adeo visam, si domi est. quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conÿcere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, sciscitari.

ACTVS TERTII SCENA V.

CHAEREA, ANTIPHO.

Ch. NVM *quis hîc est? nemo est. num quis hinc me sequitur? nemo homo est.*
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? prò Iuppiter,

Nunc

Nũc tempu' profectò est, cũ perpeti me poßũ interfici:
Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.
Sed neminem ne curiosum interuenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quo quò eã, rogitãdo obtũdat, enicet,
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, vnde emergam, vbi siem
Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim an ne insaniam?
A. Adibo, atq; ab eo gratiã hanc, quã video velle, inibo.
Chærea, quid est, quod sic gestis, quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? satis ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? CH. ò festus dies hominis: amice
Salue: nemo omnium est, quem ego magi' nunc cuperem videre.
A. Narra istuc quæso quid siet. CH. immo ego te obsecro hercle, vt audias.
Nostin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempè opinor Thaidem.
CH. Istam ipsam. A. sic commemineram. CH. quædam hodie est ei dono data
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,
Cum ipsum me noris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. A. ain' tu? CH. primam dices, scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi. fortè fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater

ter Thaidi:

Neque is deductus etiam tum ad eam. ſummonuit me Parmeno

Ibi ſeruus, quod ego arripui. A. quid id eſt? C. tacitus, citius audies.

Vt veſtem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.

A. Pro eunuchon'? C. ſic eſt. A. quid tandem ex ea re, vt caperes commodi?

Ch. Rogas? viderem, audirem, eſſem vnà, qua cum cupiebam Antipho.

Num parua cauſa, aut parua ratio eſt? traditus ſum mulieri.

Illa illicò vbi me accepit, lęta verò ad ſe abducit domũ,

Commendat virginem. A. cui? tibi ne? Ch. mihi. A. ſatis tutò tamen.

C. Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne abſcedam, imperat,

In interiore parte vt maneam ſolus cum ſola. annuo,

Terram intuens modeſtè. An. miſer. Ch. ego, inquit, ad cœnam hinc eo.

Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circum illam eſſent, manent

Nouitiæ. continuò hæc adornant, ut lauet.

Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclaui ſedet,

Suſpectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem

Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet

Egomet quoque id ſpectare cœpi. & quia conſimilem luſerat
Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaudebat mihi,
Deũ ſeſe in hominẽ conuertiſſe, atq; per alienas tegulas
Fucũ factũ mulieri, veniſſe per impluuium clanculũ.
At quem Deum? qui tẽpla cęli ſumma ſonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego verò illud feci, ac lubens.
Hæc dũ mecũ reputo, accerſitur lauatũ interea virgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ conlocarunt.
Sto expectans, ſiquid mihi imperent. venit vna, heus tu, inquit, Dore
Cape hoc flabellum, & ventulum huic ſic facito dum lauamur.
Vbi nos lauerimus, ſi voles, lauato. accipio triſtis.
A. Tum equidẽ iſtuc os tuũ impudens videre nimiũ vellẽ,
Status quis eſſet, flabellum tenere te aſinum tantum.
C. Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe:
Abeũt lauatũ, perſtrepũt, ita vt fit, domini vbi abſunt.
Interea ſomnus virginem opprimit. ego limis aſpecto
Sic per flabellum clanculum, & ſimul alia circũſpecto
Satin' explorata ſint. video eſſe: peſſulum oſtio obdo.
A. Quid tum? CH. quid tum fatue? A. fateor. CH. egon' occaſionem
Mihi oſtentatã, tam breuẽ, tã optatã, tam inſperatam,
Amitterẽ? tum pol ego is eſſem verè, qui aſſimulabar.
A. Sanè hercle vt dicis. ſed interim de ſymbolis quid actum eſt?
C. Paratum eſt. A. frugi es: vbi? domin? C. immo apud libertum

libertum Discum.

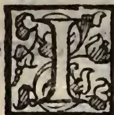
A. Perlongè est: sed tãto ocyus properemus: muta vestẽ.

C. Vbi mutẽ? perij: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,
Ne intus sit: porrò autem, pater ne rure redierit iam.

A. Eamus ad me: ibi proxumum est vbi mutes. C. rectè dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pacto porrò possim
Potiri, consilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

ACTVS QVARTI SCENA I.

DORIAS.

TA me dij bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste aduenit Chremes adolescens frater virginis,
Rogat, illũ admitti vt iubeat. ille cõtinuò irasci, neque
Negare audere: Thais porrò instare, vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius causa: quia, illa quæ cupiebat
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis. mansit ibi. illa cum illo sermonem illico.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulũ;
Voluit facere contrà huic ægrè: heus heus, inquit, puer huc Pamphilam
Accerse, vt delectet hîc nos. illa exclamat, minimè gentium.

Tun'in

Tun' in conuiuiũ illam? miles tendere inde ad iurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi vt auferam.
Hoc est signi, ubi primũ poterit, sese illinc subducet, scio.

ACTVS QVARTI SCENA II.

PHAEDRIA.

DVM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita vt fit vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu' est verbis? dum hæc puto,
Præterij imprudens villam. longè iam abieram,
Cum sensi. redeo sursum, male verò me habens.
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constiti:
Occepi mecum cogitare, hem biduum hîc
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est? quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACTVS QVARTI SCENA III.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

Py. VBI *illum ego scelerosum misera, atque impium inueniam? aut vbi*

Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH.perij: hoc quid sit, vereor.

Py. Quin insuper etiam scelu', postquam ludificatu' est virginem,

Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo conscidit.

Ph. Hem. Py. qui nunc si detur mihi,

Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?

Ph. Profectò nescio quid absente nobis turbatũ est domi.

Adibo: quid isthuc? quid festinas? aut quem quæris Pythias?

Py. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis

Tam lepidis. Ph. quid istuc est rei?

Py. Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?

Vitiauit virginem, quam heræ dederat dono miles. Ph. quid ais?

Py. Perij. Ph. temulenta es. Py. vtinam sic sient, mihi qui male volunt.

D. Au, obsecro mea Pythias, quod istucnã monstri fuit?

Ph. Insanis: qui istuc facere Eunuchus potuit? Py. ego illum nescio

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc misera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstulisse. Ph. nequeo mirari satis,

Quò abire ignauos ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos rediit. Py. vise amabo, num sit. Ph. iam faxo scies.
D. Perii, obsecro, tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.
Py. At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos,
Sed nihil potesse: verũ mi seræ non in mentem venerat:
Nam illum aliquò conclussem, neque illi commisissem virginem.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHAEDRIA, DORAS, PYTHIAS, DORIAS.

Ph. EXI *foras scelesté: at etiam restitas?*
Fugitiue prodi, male conciliate. Do. obsecro. Ph. oh,
Illud vide os, vt sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulum si cessassem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.
Py. Habesne hominem amabo? Ph. quid ni? Py. ò factum bene.
Do. Istuc pol verò bene. Py. vbi est? Ph. rogitas? non vides?
Py. Videam obsecro, quem? P. hunc scilicet. Py. quis hic est homo?
P. Qui ad vos deductus hodie est. Py. hunc oculis suis

Nostrarum nunquam quisquam vidit Pædria.

Ph. Non vidit? Py. an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? P. nanque alium habui neminem. Py. au,
Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honesta facie, & liberali. P. ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.

Py. Tace obsecro: quasi verò paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustellino. Ph. hem, quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, vt, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? Do. emisti. Py. iube mihi denuo
Respondeat. P. roga. Py. venistin' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. P. agedum, hoc mihi expedi:
Primum vnde habes istam, quā habes, vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? Do. venit Chærea.

Ph. Frater ne? Do. ita est. Ph. quando? Do. hodie. Ph. quàm dudum? Do. modò.

Ph. Qui cum? Do. cum Parmenone. Ph. norasne eum prius?

Do. Non: nec, quis esset, vnquam audieram dicier.

Ph. Vnde igitur, meū fratrem esse, sciebas? Do. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hāc mihi vestem. Ph. occidi.

Do. Meam ipse induit: post vnà ambo abierunt foras.

Py. Iam sati' credis sobriam esse me, & nil mētitam tibi?

Iam sati' certum est virginem vitiatam esse? Ph. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? Py. quid isti credam? res ipsa indicat.
Ph. Concede istuc paululũ. audin'? etiam paululũ, sat est.
Dic dũ hoc rursum, Chærean' tuam vestẽ detraxit tibi?
Do. Factum. P. & ea est indutus? D. factum. P. & pro te huc deductu' est? Do. ita.
P. Iuppiter magne, o scelestum, atq; audacem hominem. Py. væ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?
Ph. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agã, nescio.
Heus tu negato rursum. possum ne ego hodie ex te exculpere.
Verum? vidistin' fratrem Chæream? Do. non. Ph. non potest sine
Malo fateri, video. sequere me hac. modò ait, modò negat.
Ora me. Do. obsecro te verò Phædria. Ph. i intro. Do. hoi, hei.
Ph. Alio pacto honestè quo modo hinc nunc abeã, nescio:
Actũ est siquidem. tu me hîc etiã nebulo ludificabere?
Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, q̃ me viuere.
Do. Sic est. Py. inueniã hodie, parẽ vbi pol referã gratiã.
Sed nũc quid faciendũ censes Dorias? Do. de istac rogas
Virgine? Py. ita: vtrum taceam ne, an prædicem? Do. pol, si sapis,
Quod scis nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.
Hac re & omni turba euolues te, & illi gratũ feceris.

 Id modò

Id modò dic, abiſſe Dorum. Py. ita faciam. Do. ſed videon' Chremem?

Thaïs iam aderit. Py. quid ita? Do. quia, cùm inde abeo, iam tunc inceperat

Turbà inter eos. Py. aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc, quid ſiet.

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

Ch. AT at, *data hercle verba mihi ſunt: vicit vinum quod bibi.*

Ac dum accubabam, quàm videbar mihi eſſe pulchre ſobrius:

Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.

Py. Chreme. C. quis eſt? ehem Pythia, vah quanto nunc formoſior

Videre, quàm dudum? Py. certe quidem tu pol multò alacrior.

Ch. Verbum hercle verum hoc eſt: SINE *Cerere & Libero friget Venus.*

Sed Thaïs multo antè venit? Py. an ne abijt iam à milite?

Ch. Iam dudũ, ætatẽ. lites ſunt inter eos factæ maxumæ.

Py. Nil dixit tum, vt ſequerere ſeſe? C. nihil, niſi abiens mihi innuit.

Py. Eho, nonne id ſat erat? C. at neſciebam id dicere illam niſi quia

Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit foras.

Sed eccam ipsam video: miror, vbi huic ego anteuorterim.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

Th. CREDO *equidem illum iam affuturum esse, illam vt eripiat: sine*
Veniat: atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vsq; eò ego illiu' ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dũ sint: verũ enim si ad rẽ
Conferentur, vapulabit.
Ch. Thais, ego iamdudum hîc adsum. T. ò mi Chreme, te ipsum expectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? quî? quasi istuc. T. quia dum tibi sororem studeo
Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.
Ch. Vbi ea est? T. domi apud me. C. ehem. T. quid est?
Educta ita, vti teq; illaq; dignum est. C. quid ais?
T. id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidquam pretij.
Ch. Et habetur, & refertur à me. Thais tibi, ita vti

merita es,

Gratia. Th. at enim caue, ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas

Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc venit ereptum.

Abi tu, cistellam Pythias domo effer cum monumẽtis.

Ch. Viden' tu illum Thais? Py. vbi sita est? Th. in risco. odiosa cessas?

Ch. Militem secum ad te quantas copias adducere?

At at at. Th. num formidolosus obsecro es mi homo? Ch. apage sis,

Ego formidolosus? nemo est hominũ, qui viuat, minus.

Th. Atque ita opu' est. Ch. au, metuo, qualem tu me esse hominem existumes.

Th. Immo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,

Minu' potens quàm tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.

Ch. Scio istuc: sed tu quod cauere possis, stultum admittere est.

Malo ego nos prospicere, quàm hunc vlcisci accepta iniuria.

Abi tu, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum.

Volo ego adesse hîc aduocatos nobis in turba hac. Th. mane.

Ch. Melius est. Th. mane. Ch. omitte, iam adero. Th. nil opus est istis Chreme:

Hoc dic modò, sororem illam tuam esse, & te paruam virginem

Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. Py. adsunt. Th. cape.

Si vim

Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'? C. probè.
Th. Fac, animo hæc præsenti dicas. C. faciam. Th. attolle pallium.
Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensorẽ paro.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

Thr. HANCCINE *ego vt contumeliam tam insignem in me accipiam Gnatho?*
Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.
Primum ædeis expugnabo. Gn. rectè. Thr. virginem eripiam. Gn. probè.
Thr. Malè multabo ipsam. Gn. pulchrè. Thr. in medium huc agmen cum vecti Donax,
Tu Simalio in sinistrũ cornu, tu Syrisce in dexterum.
Cedo alios: vbi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. eccum adest.
Thr. Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?
S. Egòne? imperatoris virtutẽ noverã, & vim militum.
Sine sãguine hoc fieri nõ posse: qui abstergerẽ uulnera.
Thr. Vbi alij? S. qui, malũ, alij? solus Sãnio seruat domi.
Thr. Tu hosce instrue: hîc ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.
G. Illuc est sapere: vt hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.

Thr. Idem

Thr.Idem hocce Pyrrhus factitauit. C. viden' tu Thais,
quam hic rem agit?

Nimirũ consiliũ illud rectũ est de occludendis ædibus.

Th.Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo
magnus est:

Ne metuas. Thr. quid videtur? G. fundam tibi nunc
nimis vellem dari;

Vt tu illos ꝓcul hinc ex occulto cæderes: facerẽt fugã.

Thr.Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quàm mox irruimus? Thr.mane.

Omnia prius experiri verbis, quàm armis, sapientem
decet.

Quî scis, an, quæ iubeam, sine vi faciat? G. Dÿ vostram fidem,

Quanti est sapere. nunquam accedo ad te, quin abs te
abeam doctior.

Th.Thais, primũ hoc mihi respõde: cũ tibi do istã virginẽ,

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? Th. quid tum postea? Thr. rogitas,

Quæ mi ante oculos amatorẽ coram adduxisti tuum?

Quid cũ illo vt agas? & cũ eo clam subduxisti te mihi?

Th. Libuit. Thr. Pamphilam ergo huc redde, nisi vi
mauis eripi:

Ch.Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. Gn.
ah, quid ais? tace.

Ch.Quid tu tibi vis? Thr. ego non tangam meam? Ch.
tuam autem furcifer?

Gn.Caue sis: nescis, cui maledicas nunc viro. Ch. non tu
hinc abis?

Scin' tu, vt tibi res se habeat? si quidquam hodie hic
turbæ

turbæ cœperis,

Faciam, huius loci, diéq;, meiq; semper memineris.

Gn. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

Ch. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. Gn. ain' vero canis?

Siccine agis? Thr. quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

Ch. Scibis. principio eam esse dico liberam. Thr. hem. Ch. ciuem Atticam. Thr. hui.

Ch. Meam sororem. Thr. os durum. Ch. miles, nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias vllã in illã. Thais, ego eo ad Sophronã

Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc.

Thr. tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? Ch. prohibeo inquam. Gn. audin' tu? hic furti se alligat.

Ch. Satin' hoc est tibi? Thr. hoc idem tu Thais? Tha. quære, qui respondeat.

Thr. Quid nunc agimus? Gn. quin redeamus: iam hæc tibi aderit supplicans

Vltro. Th. credin'? Gn. immo certe: noui ingenium mulierum:

Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro. Thr. bene putas.

Gn. Iam dimitto exercitum? Thr. vbi vis. Gn. Sanga, ita vti fortes decet

Milites, domiq;, forisq; fac vicissim vt memineris.

San. Iam dudum est animus in patinis. Gn. frugi es. Thr. vos me hac sequimini.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

Th. PERGIN' *scelesta mecum perplexè loqui?*
Scio, nescio: abijt: audiui: ego non affui.
Non tu istuc mihi dictura apertè es, quidquid est?
Virgo conscissa veste lacrumans obticet,
Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum est? taces?
Py. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. Th. quis fuit igitur? Py. iste Chærea.
Th. Qui Chærea? Py. iste ephebus frater Phædriæ.
Th. Quid ais venefica? Py. atqui certò comperi.
Th. Quid is obsecro ad nos, quamobrem adductu' est. Py. nescio,
Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem misera occidi,
Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? Py. id opinor. T. quid ais sacrilega?
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
Py. Quid facerem? ita vt tu iusti, soli credita est.
Th. Scelesta, ouem lupo commisti. dispudet,
Sic mihi data esse verba. quid hominis illic est?
Py. Hera mea tace, obsecro, saluæ sumus: hominem
Habemus ipsum. T. vbi is est? P. hē ad sinistrā, nō uides?
En. T. video. Py. comprehendi iube, quantum potest.
Th. Quid illi facies stulta? Py. quid faciam, rogas?
Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens
Videtur. Th. non. Py. tum, quæ eius confidentia est.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

Ch. APVD *Antiphonem vterq;, mater, & pater,*
Quasi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me. interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit. vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed est ne hæc Thais. quam video? ipsa est. hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
Th. Adeamus. bone vir Dore, salue: dic mihi,
Aufugistin'? Ch. hera, factū. Th. satin' id tibi placet?
Ch. Non. Th. credin' te impunè habiturum? Ch. vnam hanc noxiam
Mitte: si aliam vnquam admisero vllam, occidito.
Th. Nū meā sæuitiā veritus es? Ch. nō Th. Quid igitur?
Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Th. Quid feceras? Ch. paululum quiddam. Py. eho, paululum impudens?
An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem? Ch. conseruam esse credidi.
Py. Conseruam? vix me contineo, quin inuolem in
Capillum. monstrum, etiam vltro derisum aduenit.
Th. Abi hinc insana. Py. quid ita verò? debeam,
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;

Præsertim

Præsertim cum se seruom fateatur tuum.
Th. Missa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Fecisti. nam si ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine istac, ita conturbasti mihi
Rationes omnes, vt eam non possim suis,
Ita vt æquom fuerat, atque vt studui, tradere, vt
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
Ch. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. sæpe ex huiusmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata est. quid, si hoc quispiam voluit deus?
Th. Equidem pol in eam partem accipioq; & volo.
Ch. Immo ita quæso. vnum hoc scito, contumeliæ
Non me fecisse causa, sed amoris. Th. scio,
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeo inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, nesciam.
Ch. Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament, amo.
Py. Tum pol ab isto tibi hera cauendum intellego.
Ch. Non ausim. Py. nihil tibi quiquam credo. Th. desinas.
Ch. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix sies:
Te mihi patronam cupio Thais: te obsecro:
Emoriar, si non hanc vxorem duxero.
Th. Tamen si pater: Ch. quid? ah volet, certò scio,
Ciuis modò hæc sit. Th. paululum opperirier
Si vis, iam frater ipse hic aderit virginis:
Nutricem accersitum ijt, quæ illam aluit paruolam:
In cogno-

In cognoſcendo tute ipſe aderis Chærea.
Ch. Ego verò maneo. Th. vis ne interea, dum is venit,
Domi operiamur potius, quàm hîc ante oſtium?
Ch. Immo percupio. P. quam tu rem actura obſecro es?
Th. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere poſthac? Th. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquã pugnam denuo. Th. au, tace obſecro
Py. Parum perſpexiſſe eius videre audaciam.
Ch. Non faciam Pythia. P. non pol, credo Chærea,
Non ſi commiſſum non erit. C. quin Pythias
Tu me ſeruato. P. neque pol ſeruandum tibi
Quidquam dare auſim, neque te ſeruare. apage te.
Th. Optime. adeſt ipſe frater. C. perij hercle: obſecro
Abeamus intro Thais: nolo, me in via
Cum hac veſte videat. Th. quamobrem tandem? an quia pudet?
Ch. Id ipſum. P. idipſum? virgo vero. T. i præ, ſequar.
Tu iſtic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

ACTVS QVINTI SCENA III.

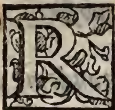
PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

Py. QVID? *quid venire in mentem nũc poſſit mihi,*
Quidnam, quî referam illi ſacrilego gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? C. moue verò ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, ſed nil promoues.
Py. Iam ne oſtendiſti ſigna nutrici? C. omnia:
Py. Amabo, quid ait? cognoſcit ne? C. ac memoriter.
Py. Bene

Py. Bene æpol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intro: iam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide, vt otiosus sit, si dijs placet.
Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione vt certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PARMENO, PYTHIAS.

Pa. EVISO, quidnam Chærea hic rerũ gerat.
Quòd si astu rem tractauit, dij vostrã fidẽ,
Quantam, & quàm veram laudem capiet
Parmeno?
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice auara, virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
Id verò est, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere;
Mature vt cum cognorit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegãs,
Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent.

Nosse

Nosse omnia hæc, salus est adolescentulus.
Py. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
Vlciscar; vt ne impune in nos incluseris.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. PRo *deum fidem, facinus fœdum: ò infelicem adolescentulum,*
O scelestum Parmenonem, qui istum huc addullit. Pa. quid est?
Py. Miseret me: itaque, vt ne viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? Pa. ò Iuppiter,
Quæ illæc turba est? numnam ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quē exēpla fient? Py. rogitas audacissime?
Perdidisti istum, quem adduxti pro Eunucho, adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. Pa. quid ita? aut quid factum est? cedo.
Py. Dicā. virginem istā, Thaidi hodie quæ dono data est,
Scin' eam hinc ciuem esse? & eius fratrem adprime nobilem?
Pa. Nescio. Py. atqui sic inuenta est: eā iste vitiauit miser.
Ille vbi id resciuit factum frater violentissimus.
Pa. Quidnam fecit? Py. conligauit primum cum miseris modis.

Pa. Conligauit? hem. *Py.* atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.

Pa. Quid ais? *Py.* nunc minatur porrò sese id, quod mœchis solet:

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *Pa.* qua audacia

Tantum facinus audet? *Py.* quid ita tantum? *Pa.* an non hoc maxumum est?

Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia

Deprendi quenquam? *Py.* nescio. *Pa.* at ne hoc nesciatis Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. *Py.* hem,

Obsecro an is est? *Pa.* ne quam in illum Thais vim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? *Py.* vide Parmeno

Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. *Pa.* quid igitur faciam miser?

Quid ve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.

Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum

Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. *Py.* sapis:

Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, vt factum siet.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

La. *EX meo propinquo rure hoc capio commodi:*
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed est ne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem præstolare Parmeno hîc ante ostium?
Pa. Quis homo est? hem, saluum te aduenire here gaudeo.
La. Quem præstolare? P. perij: lingua hæret metu. L. hem,
Quid est, quod trepidas? sati'ne saluæ? dic mihi.
Pa. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:
Quidquid huius factum est, culpa nō factum est mea.
La. Quid? Pa. recte sanè interrogasti, oportuit
Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quē dono huic daret. La. cui? Pa. Thaidi.
La. Emit? perij hercle. quanti? Pa. viginti minis:
La. Actū est. Pa. tum quandā fidicinā amat hîc Chærea.
La. Hem, quid amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?
An in astu venit? aliud ex alio malum.
Pa. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
La. Omitte de te dicere. ego te furcifer,
Si viuo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.
Pa. Is pro illo Eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
La. Pro Eunuchon'? Pa. sic est. hunc pro mœcho postea
Comprehendere intus, & constrinxere. La. occidi.
Pa. Audaciam meretricum specta. La. nunquid est
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,

Reliquom? P. tantũ eſt. La. ceſſon' huc intro irrumpere?
Pa. Non dubiũ eſt, quin mihi magnũ ex hac re ſit malum,
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe euenturum mali:
Nam iam diu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. NVNQVAM *ædepol quidquam iam diu, quod magis vellem euenire,*
Mi euenit, quàm quòd modò ſenex intro ad nos venit errans.
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, ſcibam.
Pa. Quid hoc autem eſt? Py. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obſecro eſt? Pa. men' quærit hæc? Py. atque eccum video: adibo.
Pa. Quid eſt inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? Py. perii.
Defeſſa iam ſum miſera te ridendo. Pa. quid ita? Py. rogitas?
Nunquam ædepol hominem ſtultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non pote ſatis narrari, quos ludos præbueris intus.
At eciã primò callidum, & diſertum credidi hominẽ.
Quid? illico ne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te auctore quod feciſſet

Adoleſcens,

Adolescẽs, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestẽ vidit
Illam esse eum indutũ pater? quid? iam scis te periisse?
Pa. Ehem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?
Itan' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? Py. nimium.
Pa. Siquidem istuc impune habueris. Py. verum? Par. reddam hercle. Py. credo.
Sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare.
Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulũ nobilitas
Flagitiis, & eundẽ indicas: vterq; in te exempla edẽt.
P. Nullus sum. Py. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.
Pa. Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perii.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

Gn. QVID nunc? qua spe, aut quo consilio huc imus? quid inceptas Thraso?
Th. Ego ne? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat. Gn. quid est?
Th. Qui minus huic, quàm Hercules seruiuit Omphale? Gn. exemplum placet.
Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc est mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc prosilit?

ACTVS QVINTI SCENA IX.

CHAEREA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

Ch. O Populares, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me planè dij potestatem suam
Omnẽ ostendere, cui tã subito tot congruerint cõmoda.
Pa. Quid hic lætus est? *Ch.* ò Parmeno mi, ò mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? *Pa.* audiui. *C.* scis sponsam mihi?
Pa. Bene, ita me dij ament, factum. *Gn.* audin' tu illum quid ait? *C.* tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus:
Thais patri se commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit se. *P.* fratris igitur Thais tota est. *Ch.* scilicet.
P. Iã hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.
Ch. Tum tu frater, vbi vbi est, fac quamprimum hæc audiat. *Pa.* visam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuò perierim? *Gn.* sine
Dubio opinor. *Ch.* quid commemorem primum, aut

quem

quem laudem maxume?
Illum, qui mihi dedit consilium vt facerem; an me, qui id ausu' sim
Incipere? an fortunā collaudē, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportune in vnum conclusit diem? an
Mei patris festiuitatem & facilitatem? ò Iuppiter
Serua obsecro hæc nobis bona. Ph. Dij vostram fidem, incredibilia
Parmeno modò quæ narrauit. sed vbi est frater? C. præsto est. Ph. gaudeo.
C. Satis credo. nihil est Thaide hac frater tua dignius,
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. Ph. hui, mihi
Illam laudas? T. perij, quanto spei est minu', tanto magis amo.
Obsecro Gnatho in te spes est. Gn. quid vis faciam? T. perfice hoc
Precibus, pretio, vt hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
Gn. Difficile est. T. si quid cōlibuit, noui te. hoc si effeceris,
Quoduis donū, præmium à me optato, id optatū feres.
Gn. Ita ne? T. sic erit. Gn. hoc si efficio, postulo vt mihi tua domus
Te præsente, absente pateat, inuocato vt sit locus
Semper. Th. do fidem ita futurum. Gn. accingar. Ph. quem hîc ego audio?
O Thraso. T. saluete. Ph. tu fortasse, quæ facta hic sient,
Nescis. T. scio. Ph. cur ergo in his te ego conspicor regionibus?

T. Vobis fretus. Ph. scis quàm fretus? miles edico tibi,
Si in Platea hac te offendero post vnquam; nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui: periisti. Gn. eia haud sic decet.
T. Dictum est. Gn. non cognosco vostrum tam superbum. Ph. sic erit.
G. Prius audite paucis: quod cum dixero, si placuerit,
Facitote. Ph. audiamus. Gn. tu concede paulum istuc Thraso.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, huius quidquid facio, id facere maxume causa mea:
Verum idē si vobis prodest, vos non facere inscitia est.
Ph. Quid id est? Gn. militem riualem ego recipiendum censeo. Ph. hem
Recipiendum? Gn. cogita modò. tu hercle cum illa Phædria
Et libenter viuis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem,
Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit, noctesq;, & dies:
Neque tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile, vbi velis.
Ph. Quid agimus? Gn. præterea hoc etiam, quod ego

vel

vel primum puto,

Accipit hominẽ nemo melius prorsus, neq; prolixius.

Ph. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. Ch. idem arbitror.

Gn. Rectè facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vostrum gregem

Recipiatis: sati' diu hoc iam saxũ voluo. P. recipimus.

Ch. Ac libẽter. G. at ego pro istoc Phædria, & tu Chærea.

Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. Ch. placet.

Ph. Dignus est. G. Thraso, vbi vis, accede. T. obsecro te, quid agimus?

G. Quid? isti te ignorabant. postquã eis mores ostendi tuos,

Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,

Impetraui. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.

Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimum.

Gn. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam eloquentiam?

Ph. Nil præter promissum est. ite hac. vos valete, & plaudite.

PERSONAE.

Chremes, senex.	*Menedemus, senex*
Clitipho, adolescens.	*Clinia, adolescens.*
Syrus, seruus.	*Dromo, seruus.*
Sostrata, matrona.	*Phrygia, ancilla.*
Bacchis, meretrix.	*Antiphila, Chremetis filia.*

NVTRIX.

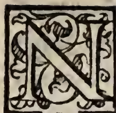
TEREN. HEAVTON TIMORV.
GRAECA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA TIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS
PERIOCHA.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq; sese angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuersu' est, clam patre diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem.
Cum accerseret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac seruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

PRO-

E cui ſit voſtrum mirum, cur parteis ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
Id primum dicã: deinde, quod ueni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heauton timorumenon,
Duplex, quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouam eſſe oſtendi, & quæ eſſet. nunc, qui ſcripſerit,
Et cuia Græca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire voſtrum, id dicerem.
Nunc, quã ob rem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit eſſe me, non prologum:
Veſtrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturu' ſum.
Nam quòd rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe græcas, dum facit
Paucas latinas: factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quòd illi fecerunt, putat.
Tum quòd maleuolus vetus poeta dictitat,
Repentè ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura ſua,
Arbitrium veſtrum, veſtra exiſtimatio
Valebit. quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum poſſit quàm æquum oratio.
Facite, æqui ſitis, date creſcendi copiam

Nouarum

Nouarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere, vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causa, causam hanc iustam esse, animum inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In vtranque partem ingenium quid possit meum,
Si nunquam auarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quam maxume seruire vostris commodis:
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMVS SENES.

QVANQVAM *hæc inter nos nupera notitia admodum est.*

Inde

Inde adeo, quòd agrum in proxumo hîc mercatus es,
Nec rei ferè sanè amplius quidquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam prò deũ, atque hominũ fidem, quid vis tibi? aut
Quid quæris? annos sexaginta natus es.
Aut plus eo, vt coniicio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii maioris nemo habet:
Seruos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre, denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certò scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
Me. Chreme, tantum ne est ab re tua otii tibi,
Aliena vt cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?
Ch. Homo sum: humani à me nil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
(Rectum est) ego vt faciam, non vt deterream.
Me. Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto, face.
Ch. An cuiquã est vsus homini, se vt cruciet, M. mihi est.
Ch. Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. heu. hoi.

Ch. Ne

Ch. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut sciã.
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? *C.* hac causa equidem, quæ dixi tibi.
Me. Dicetur. *C.* istos rastros interea tamen
Depone, ne labora. *M.* minimè. *C.* quam rem agis?
Me. Sine me, vacuum tempus ne quod dem mihi
Laboris. *Ch.* non sinam inquam. *Me.* ah, non æquom
facis.
Ch. Hui, tam graueis hos quæso? *M.* sic meritum est meũ.
Ch. Nunc loquere. *M.* filium vnicum adolescentulum
Habeo. ah quid dixi habere me? immo habui Chreme.
Nunc habeam, nec ne, incertum est. *Ch.* quid ita istuc?
M. scies.
Est è Corintho hîc aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Prope iam vt pro vxore haberet. hæc clam me omnia.
Vbi rem resciui, cœpi non humaniter,
Neque vt ægrotum animum decuit adolescentuli
Tractare, sed vi & via peruolgata patrum:
Quotidie accusabam: hem: tibi ne hæc diutius
Licere speras facere me viuo patre,
Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul

Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremò adeo res rediȷt: adolescentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo victus est:
Aetate me putauit, & sapientia
Plus scire, & prouidere, quàm se ipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abiȷt Chreme.
Ch. Quid ais? M. clam me profectus, menses treis abest.
Ch. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
Me. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conscij,
Domum reuertor mœstus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulò
Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius soliciti sunt causa, vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est,
Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam vsque dum ille vitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi seruiens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:

Ancillas,

Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facilè victum exercerent suum,
Omneis produxi ac vendidi: inscripsi illico
Aedis: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo:
Decreui, tantisper me minus iniuriæ
Chreme meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec mihi fas esse vlla me voluptate his frui,
Nisi vbi ille huc saluos redierit meus particeps.
Ch. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis rectè aut commodè
Tractaret. verum neque tu illum sati' noueras,
Nec te ille. hoc vbi fit, ibi non verè viuitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus, quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam euenissent tibi.
Me. Ita res est, fateor: peccatum à me maxumum est.
Ch. Menedeme, at porrò rectè spero: illum tibi
Saluum affuturum esse hic confido propediem.
Me. Vtinam dij ita faxiunt. C. facient. nunc, si cõmodũ est,
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.
Me. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquantuli
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
Me. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
Me. Sic. Ch. bene vale. Me. & tu. Ch. lacrumas excussit mihi,
Miseretq; me eius: sed, vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo, vt visam si domi est.

Nil opus fuit monitore: iamdudum domi,
Aiunt, præsto apud me esse: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS PRIMI SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

NIHIL *adhuc est, quod vereare Clinia: haudquaquam etiam cessant:*
Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie, scio. proin tu sollicitudinem istam falsam, quę te
Excruciat, omittas. Ch. quicum loquitur filius? Cl. pater adest,
Quem volui. adibo. pater opportune aduenis.
Ch. Quid est? Cli. hunc Menedemum nosti ne nostrum vicinum? C. probe.
Cli. Huic filium scis esse? Ch. audiui, in Asia. Cli. non est pater, apud
Nos est. C. quid ais? Cli. venientem, è naui egredientem adduxi illicò
Ad cœnam: nam mihi magna cum eo iam inde vsque à pueritia
Sēper fuit familiaritas. Ch. voluptatē magnā nūcias.
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum hodie esset amplius,
Vt hanc lætitiā nec opinanti primus ei obijcerē domi:
Atque etiam nunc tempus est. Cli. caue faxis: non est opus pater.

C.Quapropter? Cli.quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modò venit.
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga vt sit suæ.
Eam miserè amat.propter eam hæc turba, atque abitio euenit.Ch.scio.
Cli.Nunc seruolum ad eam in vrbem misit, & ego nostrum vnà Syrum.
Ch.Quid narrat? Cli.quid ille? se miserum esse. Ch.miserum? quem minu' credere est?
Quid relliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:
Atque hæc perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona; illi, qui non vtitur rectè, mala.
Cli.Immo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit pater.
Ch.Ille ne? sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est vtile.
Cli.Quid tute tecum? Ch.dicam.vt vt erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquantò iniquior erat præter eius lubidinẽ:
Pateretur:nã quem ferret, si parentẽ non ferret suũ?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum

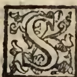
rentum iniuriæ

Vniusmodi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conuiuarier:
Præbent exigue sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verum vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala,
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia: hoc
Scitum est, periclũ ex alijs facere, tibi quod ex vsu siet.
Cli. Ita credo. Ch. ego ibo hinc intro, vt videam, nobis quid cœnæ siet.
Tu, vt tempus est diei, vide, sis, ne quò hinc abeas longius.
Cli. Quàm iniqui sunt patres in omneis adolescenteis iudices:
Qui æquom esse censent, nos iam à pueris illicò nasci senes,
Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, quæ est nunc, non quæ olim fuit.
Mihi si unquã filius erit, næ ille facili me utetur patre,
Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:
Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perij: is mihi, vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora?
Nunc ait: periclũ ex alijs facito, tibi quod ex vsu siet.
Astutus. næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi, atque affer mihi:
Cui quid respondeam, nil habeo: neque mę quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductã, ignarã artis meretricię,
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quòd dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi, religio est dicere.
Hoc ego mali non pridẽ inueni: neq; etiã dũ scit pater.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

I mihi secundæ res de amore meo essent, iam dudum, scio,
Venissent: sed vereor, ne me absente mulier hic corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant;
Occasio, locus, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala;
Cui nihil præter pretium iam dulce est. Clit. Clinia.
Clin. hei misero mihi.
Clit. Etiam caues, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens.
Clin. Faciam: sed nescio quid profectò mihi animu' præsagit mali.
Clit. Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis, q̃d veri siet?

Clin.Si nihil mali esset, iam hic adessent. Clit. iam aderunt. Clin.quando istuc erit?

Clit.Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores mulierum.

Dũ moliuntur, dũ comũtur, annus est. Clin.ò Clitipho, Timeo. Clit. respira: eccum Dromonem cum Syro: vnà adsunt tibi.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

Sy. AIN'*tu? Dr.sic est. Sy. verum interea dum sermones cædimus,*

Illæ sunt relictæ. Clit. mulier tibi adest, audin' Clinia?

Clin.Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.

Clit. Minime mirũ: adeo impeditæ sunt: ancillarũ gregem Ducunt secum. Clin.perij, vnde illi sunt ancillæ? Clit. men' rogas?

Sy.Nõ oportuit relictas: portãt quid rerũ? Clin. hei mihi.

Sy. Aurũ, vestem: & vesperascit, & non nouerunt viam. Factũ à vobis stultè est. abi dum tu Dromo illis obuiã Properè: quid stas? Clin.væ misero mihi, quanta de spe decidi.

Clit.Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? Clin. rogitas quid fiet?

Viden' tu ancillas, aurũ, vestẽ? quã cũ vna hic ancillula

Ego reliqui. vnde ea esse censes? Clit. vah, nunc demum intellego.

Sy. Dij boni, quid turba est? ædes nostræ vix capient, scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video, eccos, quos volebam. Clin. ò Iuppiter, vbinam est fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci
Conlocupletasti te Antiphila, & me in his deseruisti malis,
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minu' sum obsequens:
Cuius nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustra: neque potuisse vnquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. Sy. hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis:
Nam & vita est eadem, et animus te erga idē ac fuit,
Quantum ex ipsa re coniecturam fecimus.
Cli. Quid est obsecro? nā mihi nunc nihil rerum omniū est,
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
Sy. Hoc primum, vt ne quid huius ignores: anus
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obijt mortem: hoc ipsa in itinere alteræ

Dum

Dum narrat, fortè audiui. Clit. quænam est altera?
Sy. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho:
Post istuc veniam. Clit. propera. Sy. iam primum omnium,
Vbi ventum ad ædeis est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit ostium,
Continuò hic se coniecit intro: ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cuiusque ingenium vt sit, declarat maxume.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nulla re mala expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. Clin. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustra conijcias. Sy. anus
Subtegmen nebat: præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vnà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. Clit. si hæc sunt Clinia
Vera, ita vti credo, quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuncij:

Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
Cli. Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
Sy. Vbi dicimus rediisse te, & rogare vti
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, vt
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
Cl. Præ gaudio (ita me dij ament) vbi sim nescio.
Ita timui. Clit. at ego nihil esse scibam Clinia.
Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera.
Sy. Adducimus tuā Bacchidē. Clit. hem, quid Bacchidē?
Eho, scelestе quò illam adducis? S. quò illam ego? ad nos scilicet.
Clit. Ad patrem ne? S. ad eum ipsum. Clit. ò hominis impudentem audaciam. Sy. heus
Tu, non fit sine periclo facinus magnum & memorabile.
Clit. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudē is quæsitū scelus:
Vbi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. Clit. quid enim? S. si sinas, dicam. Cli. sine.
Clit. Sino. S. ita res est hæc nunc, quasi cum. Clit. quas, malùm, ambages mihi
Narrare occipit? Cli. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi:
Sy. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho est: neque ferri potis est. Cli. audiendum hercle est: tace.
Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.

Tuum esse in potiundo periclũ nõ vis. haud stultè sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est:
Tũ, illi argentũ quod pollicitu' es, eadẽ hac inueniã via:
Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? Clit. siquidem hoc fit. S. siquidem experiundo scies.
Clit. Age age, cedo istuc tuum consilium quid id est? S. assimulabimus,
Tuam amicam, huius esse amicam. Clit. pulchrè: cedo: quid hic faciet sua?
An ea quoque huius dicetur, si hæc vna dedecori est parum?
Sy. Immo ad tuam matrem deducetur. Cl. quid eò? S. longum est Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera causa est. Clit. fabulæ:
Nihil sati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
Sy. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periculo esse. Clit. huiusmodi, obsecro, aliquid reperi. S. maxume:

Ibo obuiam hinc: dicā, vt reuortantur domū. Clit. hem,
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnē metum,
In aurem vtramuis otiosè, vt dormias.
Clit. Quid ago nunc? Cli. tu ne? quod boni. Clit. Syre. dic modò
Verum. S. age modò: hodie sero: ac nequidquā voles.
Clin. Datur modò: fruere dum licet: nam nescias,
Eiu' sit potèstas posthac, an nunquam tibi.
Clit. Syre inquam. S. perge porrò, tamen istuc ago.
Cli. Verū hercle istuc est, Syre, Syre inquā heus heus Syre.
Sy. Concaluit: quid vis? Clit. redi, redi. S. adsum, dic quid est?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. Clit. immo Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
Sy. Ridiculum est, istuc me admonere Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis fortè aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
Sed istum exora, vt suam esse adsimulet. Cli. scilicet
Facturum me esse. in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. Clit. meritò amo te Clinia.
Clin. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta est probe.
Clit. At hoc demiror, quí tam facilè potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
Sy. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum: nam miserè quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet,

Eademq;

Eademq; vt apud te esset ob hoc quam gratissima.
Sed heus tu vide sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus: abstine.
Clit. Laudabis. S. vide sis. Clit. tutemet mirabere.
Sy. Sed quam citò sunt consecutæ mulieres?
Clit. Vbi sunt? cur retines? S. iam nunc hæc non est tua.
Clit. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo magis.
Clit. Sine. S. non sinã inquã. Clit. quæso paulisper. S. veto.
Clit. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. Clit. eo. quid
Istic?. S. manebit. Clit. ò felicem hominem S. ambula.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA
CLINIA, SYRVS.

B. AEDEPOL *Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico,*
Id cum studuisti, isti formæ mores, vt consimiles forent:
Minimeq; (ita me dij ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cũ egomet nũc mecum in animo vitã tuã considero,
Adeoq; vostrarũ omnium, volgus quæ ab se segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos nõ esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibus cum res est,

non

non sinunt.

Quippè forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferũt.
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.
Vobis cum vno simul vbi ætatẽ agere decretũ est viro
Cuius mos maxume est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant;
Hoc beneficio vtrique ab vtrisque vero deuincimini;
Vt nũquã vlla amori vostro incidere possit calamitas.

An. *Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulò,*
Vt ex illius commodo meum compararem commodum.

Clin. *ah.*
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quòd erat. *S.* *credo.* *Cli.* *Syre, vix suffero.*
Hoccine me miserũ non licere meo modo ingenio frui?

Sy. *Immo, vt patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.*

Ba. *Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos?* *A.* *ah, retine me obsecro.*

B. *Amabo, quid tibi est?* *A.* *disperij.* *B.* *perij misera, quid stupes Antiphila?* *A.* *videon' Cliniam, an non?* *B.* *quem vides?* *Cli.* *salue anime mi.*

A. *O mi expectate Clinia, salue.* *Clin.* *vt vales?*

An. *Saluom venisse gaudeo.* *Clin.* *teneone te*

Antiphila,

Antiphila, animo exoptata maxume meo?
Sy. *Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.*

ACTVS TERTII SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS.

Ch. LVCISCIT *hoc iam: cesso pultare ostium*
Vicini? primum ex me vt sciat, sibi filium
Rediisse. etsi adolescentē hoc nolle intellego.
Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Eiu' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo senem,
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotiis.
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
Me. *Aut ego profectò ingenio egregie ad miseriam*
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgò audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidiè augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.
Ch. *Sed ipsum egressum foras video: adibo, alloquar.*
Menedeme salue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
Me. *Nunquidnam de gnato meo audisti Chreme?*
Ch. *Valet, atque viuit.* M. *quæso, vbinam?* C. *apud me domi.*

Me. Meus

Me. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certe. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
Ch. Non volt te scire se rediisse etiam: & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
Me. Non tu ei dixisti, vt essem? C. non. M. quam ob rem
Chreme?
Ch. Quia pessumè istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
Me. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratiis
Post illa cœpit victum volgò quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam, vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet,
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro. satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam, atque eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, vt alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens, asperum
Pater est: hoc aliud lenius sodes, vide.

Releui

Releui dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſolicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum cenſes, quem aſſidue exedent?
Sic me dij amabunt; vt tuarum miſeritum eſt
Menedeme fortunarum.M.faciat, quod lubet:
Sumat, conſumat, perdat: decretum eſt pati:
Dum illum modò habeam mecum. C.ſi certum eſt tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
M.Quid faciam?C.quiduis potius,quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des, falli te ſinas
Technis per ſeruolum: etſi ſubſenſi id quoque,
Illos ibi eſſe, & id inter ſe agere clanculum.
Syru' cum illo voſtro conſuſurrat: conferunt
Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, ſed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porrò vt non ſit ſuaue viuere.
Nam deteriores omnes ſumus licentiâ.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit,prauom,an rectum, quod petet, ſiet.
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegâris; ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te ſe valere ſentiet,
Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.

Me.Videre

Me. Videre verum, atque ita vti res est, dicere.
Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
Me. Cedo dexteram: porrò te oro idem, vt facias Chreme.
Ch. Paratus sum. Me. scin', quid nunc te facere volo?
Ch. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipsum iam videre. Ch. operam dabo.
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio, quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus, & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hic adero. Me. ita quæso. dij vostram fidem,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius, vt videant, & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plus sapit, quàm egomet mihi?
Ch. Dissolui me, otiosus operam vt tibi darem.

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS, CHREMES.

Sy. HAC illac circuncursa: inueniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.

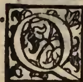
Ch.

Iccirco huic nostro tradita est prouincia.
Sy. Quis hic loquitur. perij, numnam hæc audijt? Ch. Syre. Sy. hem.
Ch. Quid tu istic? Sy. rectè. equidem te demiror Chreme,
Tam mane, qui here tantum biberis. Ch. nihil nimis.
Sy. Nihil, narras? visa vero est, quod dici solet,
Aquilæ senectus. Ch. eia. Sy. mulier commoda, &
Faceta hæc est meretrix. Ch. sanè idem visa est mihi.
Sy. Et quidem hercle forma luculenta. Ch. sic satis.
Sy. Ita non vt olim, sed vti nunc, sanè bona:
Minimeq; miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' esse factum, vt dico? Ch. quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignũ. Sy. quem? Ch. istum seruolum
Dico adolescentis. Sy. Syre tibi timui male.
Ch. Qui passus est id fieri. Sy. quid faceret? Ch. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
Sy. Garris. Ch. hæc facta ab illo oportebat Syre.
Sy. Eho quæso laudas qui heros fallunt? Ch. in loco,
Ego verò laudo. Sy. recte sanè. Ch. quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset vnicus domi.
Sy. Ioco ne an serio illæc dicat, nescio,
Nisi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
Ch. At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuo

Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?
Non ne ad senem aliquam fabricam fingit? Sy. stolidus est.
Ch. At te adiutare oportet adolescentuli
Causa. Sy. equidem facilè facere possum, si iubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. Tanto hercle melior. Sy. non est mentiri meum.
C. Fac ergo. Sy. at heus tu, facito dũ eadẽ hæc memineris,
Si quid huius simile fortè aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
Ch. Non vsus veniet, spero. Sy. sperò hercle ego quoque:
Neque eo nunc dico, quòd quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. quæ sit eius ætas, vides:
Et næ ego te, si vsus veniat, magnificè Chreme
Thractare possim. Ch. de istoc, cum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
Sy. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Nec, cum malefacerem, crederem mi impunius
Licere. quisnam à nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

Ch. *VID istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? ita ne fieri*
Oportet? Cli. Quid ego feci? Ch. vidin' ego te modò manum in sinum huic
Meretrici inserere? Sy. acta est res, perij. Cli. me ne?
Ch. hisce oculis, ne nega.

Facis

Facis adeo indignè iniuriam illi, qui non abstineas manum.
Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam subagitare: vel here in vino, quàm immodestus
Fuisti? S. factum est. Ch. quàm molestus? vt equidem,
Ita me dij ament, metui quid futurum denique esset. noui ego
Animos amantium: grauiter aduortunt, quæ non censeas.
Cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius factu-rum pater.
Ch. Esto: at certe cōcedas ab eorū ore aliquātisper aliquò.
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia.
Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti piget,
Ne ineptus, ne proteruos videar. qđ illū facere credito.
Sed nostrum est intellegere, vtcunque, atque vbicunque opus sit, obsequi.
Sy. Quid istic narrat? Clit. perij. Sy. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:
Hominis es frugi & temperantis functus officium. Clit. tace
Sodes. Sy. rectè sanè. Ch. Syre pudet me. Sy. credo: neque id iniuria.

Quin mihi molestum est. Clit. pergin'? Sy. hercle verum, dico, quod videtur.

Cli. Non ne accedam ad illos? Ch. eho quæso, vna accedundi via est?

Sy. Actum est: hic se prius indicârit, quàm ego argentum effero. Chreme,

Vin' tu homini stulto mihi auscultare? Ch. quid faciam? Sy. iube hunc

Abire hinc aliquò. Clit. quò ego hinc abeam? Sy. quo? quò lubet: da illis locum:

Abi deambulatum. Clit. deambulatum, quo? Sy. vah, quasi desit locus.

Abi sanè istac, istorsum, quò vis, Ch. rectè dicit: cēseo.

Cli. Dij te eradicent Syre, qui me istinc extrudis. Sy. at tu pol tibi

Posthac comprimito istas manus.

Cēsen' verò? quid illum porrò credis facturū Chreme,

Nisi eum, quantum dij dant tibi opis, seruas, castigas, mones?

Ch. Ego istuc curabo. Sy. atqui nunc here hic tibi asseruandus est.

Ch. Fiet. Sy. si sapias: nam mihi iam minu' minusq; obtemperat.

Ch. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre? aut

Repperisti quod placeat, an nondum etiam? Sy. de fallacia?

Inuenta est: inueni quandam nuper. Ch. frugi es: cedo, quid id est?

Sy. Dicam: verum, vt aliud ex alio incidit. Ch. quidnam

nam Syre?

Sy. Pessuma hæc est meretrix. Ch. ita videtur. Sy. immo, si scias.

Hoc vide, quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

Huic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

Ch. Quid tum? Sy. ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:

Ea relicta huic arraboni est pro illo argento. Ch. intellego.

Sy. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad vxorem tuam.

Ch. Quid tum? Sy. Clinia orat, sibi vti nunc det illam. illi tamen

Post daturum mille nummûm poscit. Ch. & poscit quidem? Sy. hui,

Dubium id est? Ch. ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?

Sy. Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,

Ditē, & nobilem: si redimat, magnū inesse in ea lucrū.

Ch. Erras. Sy. quid ita? Ch. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

Non emo. quid ais? Sy. optata loquere. Ch. atqui non est opus.

Sy. Non opus est? Ch. non hercle verò. Sy. quî? istuc miror. Ch. iam scies.

Mane mane, quid est, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

So. NISI me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,
Is, qui cum exposita est gnata. *C.* quid volt sibi Syre hæc oratio?
So. Quid est? is ne tibi videtur? *Nu.* dixi equidem, vbi ostendisti, illico,
Eum esse. *So.* at vt sati' contemplata modò sis, mea nutrix. *Nu.* satis.
So. Abi nunc iã intro: atq;, illa si iã lauerit, mihi nuncia.
Hic ego virum interea opperibor. *Sy.* te volt: videas, quid velit.
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit. *Ch.* quid siet?
Næ ista hercle magno iã conatu magnas nugas dixerit.
So. Ehem mi vir. *C.* ehem mea vxor. *So.* te ipsum quæro. *C.* loquere, quid velis.
So. Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorsum edictum tuum
Facere ausam. *Ch.* vis tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?
Credo. *S.* nescio, quid peccati portet hæc purgatio.
So. Meministiu' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? *C.* scio quid feceris:
Sustulisti. *Sy.* si sic factum est domina, ergo heru' damno

no auctus est.

So. *Minime: sed erat hîc anus Corinthia haud impura: ei dedi*

Exponendã. Ch. *ò Iuppiter, tãtã esse in animo inscitiã?*

So. *Perij, quid ego feci?* Ch. *at rogitas?* So. *si peccaui mi Chreme,*

Insciens feci. Ch. *id quidem ego, etsi tu neges, certo scio,*

Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:

Tot peccata in hac re ostendis. nã iam primum, si meũ

Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,

Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.

At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.

Quàm bene verò abs te prospectum est: quid voluisti? cogita:

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,

Per te vel vti quæstum faceret, vel vti veniret palã.

Credo id cogitasti: quiduis satiu' est, dum viuat modò,

Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquom sciunt,

Melius, peius, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?

So. *Mi Chreme, peccaui, fateor: uincor: nũc hoc te obsecro,*

Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,

Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.

Ch. *scilicet equidem istuc factũ ignoscam: verũ Sostrata*

Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid est,

Qua hoc occeptum est causa, loquere. So. *vt stultæ, & miseræ omnes sumus*

Religiosæ; cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dico vt vnà cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
Ch. Istuc rectè: conseruasti te, atque illam. So. hic is est annulus.
Ch. Vnde habes? So. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. Sy. hem.
Ch. Quid ea narrat? So. ea lauatum dum it, seruandum mihi dedit
Annulum. non aduorti primo: at postquam aspexi, illico
Cognoui: ad te exilij. C. quid nunc suspicare, aut inuenis
De illa? So. nescio, nisi vt ex ipsa quæras, vnde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. Sy. interij: plus spei video, quàm volo:
Nostra est, ita si est. C. viuit ne illa, cui tu dederas? So. nescio.
Ch. Quid renunciauit olim fecisse? So. id, quod iusseram.
Ch. Nomen mulieris cedo quod sit, vt quæratur. So. Philtere.
Sy. Ipsa est. mirũ, ni illa salua est, & ego perij. C. Sostrata
Sequere me intro hac. So. vt prçter spem euenit. quàm timui male,
Ne nunc animo ita esses duro, vt olim in tollenda, Chreme.
Ch. Non licet hominẽ esse sæpe ita vt volt, si res non sinit.
Nunc ita tempus est mi, vt cupiam filiam: olim nil minus.

Sy. Nisi

Sy. *Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium:*

Ita hercle in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.

Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,

Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.

Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.

Nil tam difficile est, quin quærẽdo inuestigari possiet.

Quid, si hoc sic incipiam nunc? nihil est. si sic? tantundem egero.

At sic opinor? non potest: immo optume. euge optumam habeo.

Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

ACTVS QVARTI SCENA II.

CLINIA, SYRVS.

C. NVLLA *mihi res posthac potest iam interuenire tanta,*

Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta est.

Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim quàm volt.
Sy. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio huius verba.
Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.
C. O mi Syre, audistin' obsecro? S. quid ni? qui vsque vnà affuerim.
C. Cui æque audisti commodi quidquam euenisse? S. nulli.
C. Atque, ita me dij ament, vt ego nunc non tam meapte causa
Lætor, quàm illius: quam ego scio esse honore quouis dignam.
Sy. Ita credo: sed nunc Clinia age, da te mihi vicissim:
Nam amici quoq; res est vidēda, in tuto ut collocetur,
Ne quid de amica nunc senex. Clin. ò Iuppiter. S. quiesce.
Clin. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine me interloquere?
Clin. Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me. S. fero hercle verò.
Clin. Deorum vitam adepti sumus. S. frustra operam hanc opinor sumo.
Clin. Loquere, audio. S. at iam hoc non ages. Cli. agam. S. videndum est, inquam,
Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidē hîc relinquis,
Noster resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc est.
Clin. At enim istoc nihil est magis Syre meis nuptijs aduorsum:

Nam

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam?
Sy. quid ni?
Clin. *Quid dicam? quam causam afferam? Sy. quin nolo mentiare:*
Apertè, ita vt res sese habet, narrato. Clin. quid ais? Sy. iubeo
Illam te amare, & velle vxorē; hanc esse Clitiphonis.
Clin. *Bonam atque iustam rem oppidò imperas, & factu facilem.*
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet
Senem vostrum. Sy. immò, vt recta via rem narret ordine omnem. Clin. hem,
Satin' sanus es, & sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit esse in tuto, dic mihi?
Sy. *Huic equidem consilio palmam do: hic me magnificè effero,*
Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicēdo vt eos ambos fallam; vt, cū narret senex
Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.
Cli. *At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui curas, dum illi cōsulas.
Sy. *Quid, malum, me ætatē censes velle id adsimularier?*
Vnus est dies, dū argentum eripio, pax, nihil amplius.
Clin. *Tantum sat habes? quid tum quæso, si hoc pater resciuerit?*

rescíuerit?

Sy. Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc cœlum ruat?

Cl. Metuo, quid agã. S. metuis? quasi nõ ea potestas sit tua Quo velis in tempore, vt te exoluas, rem facias palã.

Clin. Age, age, traducatur Bacchis. S. optume. ipsa exit foras.

ACTVS QVARTI SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

Ba. SATI' *pol proteruè me Syri promissa huc induxerunt,*
Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quòd si is nunc me
Deceperit; sæpe obsecrans me, vt veniam, frustra veniet:
Aut, cum venturam dixero, & constituero, cũ is certè
Renunciarit, Clitipho cum spe pendebit animi;
Decipiã, ac non veniã; Syrus mihi tergo pœnas pẽdet.
Clin. Sati' scitè promittit tibi. S. atqui tu hãc iocari credis?
Faciet, nisi caueo. B. dormiũt: pol ego istos cõmouebo.
Mea Phrygia audisti, homo iste modò, quam villam demonstrauit
Charini? P. audiui. B. proxumam esse huic fundo ad dexteram? P. memini.
B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat.
Sy. Quid inceptat? B. dic me hic oppidò esse inuitam, atque

atque asseruari:

Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, & venturam.

Sy. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis istanc quæso?

Iube, maneat. B. abi. S. quin paratum est argentum. B. quin maneo.

S. Atqui iam dabitur. B. vt lubet, num ego insto? S. at scin' quid, sodes?

B. Quid? S. transeundum nunc tibi est ad Menedemum, & tua pompa

Eò traducenda est. B. quam rem agi' scelus? S. egone? argentum cudo,

Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam inludas? S. non est temere.

B. Etiã ne tecũ hic res mihi est? S. minimè: tuũ tibi reddo.

B. Eatur. S. sequere hac. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid est rei?

Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos ꝓpere.

D. Quam ob rem? S. ne quæras. & ferant, quæ secum huc attulerunt.

Sperabit sumptum sibi senex esse harũ abitu leuatũ.

Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.

Tu nescis id quod scis Dromo, si sapies. D. mutũ dices.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

CHREMES, SYRVS.

C. ITA me dij amabunt, vt nunc, Menedemi vicem

Miseret,

Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verum vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optume, eccum. S. cesso hunc adoriri? C. Syre. S. hem.
C. Quid est? S. te mihi ipsum iam dudum optabam dari.
C. Videre egisse iam nescio quid cum sene.
S. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non possum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias, quàm scitè in mentem venerit.
C. Vah, gloriare euenisse ex sententia?
S. Non hercle verò: verum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
C. Probè. S. dic sodes. C. nimium inquam. S. immo sic satis.
Sed porrò ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam,
Sibi complacitam eius formam, postquam aspexerit:
Hanc se cupere vxorē. C. modò quæ inuenta est? S. eā:
Et quidem iubebit posci. C. quam ob rem istuc Syre?
Nam prorsus nihil intellego. S. hui, tardus es.
C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum,

Aurum, atque vestem, quî, tenes ne? Ch. comparet?
Sy. Id ipsum. C. at illi ego nec do, nec despondeo.
Sy. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas?
homini. S. vt lubet.
Non ego perpetuò dicebam, illam illi vt dares;
Verum vt simulares? C. non mea est simulatio.
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon', cui daturus non sim, vt ei despondeam?
Sy. Credebam. C. minimè. S. scitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eo cœpi. C. credo. S. ceterum equidem istuc Chreme
Aequi boniquè facio. C. atqui tum maxume
Volo te dare operam vt fiat, verum alia via.
Sy. Fiat: quæratur aliud: sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eò nunc confugies: quid meâ? num mihi datum est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verùm illud Chreme
Dicunt: ius summum, sæpe summa malitia est.
Ch. Haud faciam. S. immo alijs si licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
Ch. Quin egomet iam ad eam deferam. S. immo filium
Iube potius. C. quam ob rem? S. quia enim in eum
suspectio est
Translata amoris. Ch. quid tum? S. quia videbitur
Magis verisimile id esse, cùm hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest: abi: effer argentum. Ch. effero.

ACTVS QVARTI SCENA V.

CLITIPHO, SYRVS.

Cli. NVLLA est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quã inuitus facias. vel me hæc deambulatio,
Quàm non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidẽ.
Vt te, omnes equidem dij, deæ, quantum est, Syre
Cum tuo isto inuento, cumq; incepto perduint.
Huiusmodi mi res semper comminiscere,
Vbi me excarnufices. Sy. is hinc quò dignus es?
Quàm penè tua me perdidit proteruitas.
Cli. Vellem hercle factum: ita meritu'. Sy. meritu'? quo modo?
Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
Cli. Quid igitur dicam tibi vis? abijsti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
Sy. Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi
Bacchis? Cli. apud nos. Sy. non. Cli. vbi igitur?
Sy. apud Cliniam.
Cli. Perij. Sy. bono animo es: iam argentũ ad eã deferes,
Quod ei es pollicitus. Cli. garris. vnde id? Sy. à patre.
Cli. Ludis fortasse me. Sy. ipsa re experibere.
Cli. Næ ego fortunatus homo sum. deamo te Syre.
Sy. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' sis,
Qua causa id fiat; obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

Ch. VBI *Clitipho nunc est? Sy.eccũ me inque. Cl.eccum hic tibi.*
Ch. Quid rei esset, dixti huic? Sy.dixi pleraque omnia.
Ch.Cape hoc argentum, ac defer. S.hei,quid stas lapis?
Quin accipis? Cli.cedo sanè. S.sequere hac me ocyus:
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic, quod moremur diutius.
Ch.Minas quidem iam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo:
Quàm multa iniusta, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

MENEDEMVS, CHREMES.

Me. MVLTO *omnium nunc me fortunatissimũ*
Factum puto esse gnate, cum te intellego
Resipisse.Ch.vt errat. Me.te ipsum quærebam Chreme:
Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.
Ch.Cedo,quid vis faciam? Me.inuenisti hodie filiam.

Ch. Quid tum? Me. hanc vxorem sibi dari volt Clinia.
Ch. Quæso, quid hominis es? Me. quid? Ch. iam ne oblitus es,
Inter nos, quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? Me. scio.
Ch. Ea res nunc agitur ipsa. Me. quid dixti Chreme?
Erraui: res acta est. quanta spe decidi?
Ch. Et quidem istæc, quæ est apud te, Clitiphonis est
Amica. Me. ita aiunt. Ch. & tu credis? Me. omnia.
Ch. Et illum aiunt velle vxorem, vt, cum desponderim,
Des qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
Me. Id est profectò: id amicæ dabitur. Ch. scilicet
Daturum. M. ah, frustra igitur gauisus sum miser.
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amictere.
Quid nunc renunciem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat?
Ch. Aegre? nimium illi Menedeme indulges. M. sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuòm Chreme.
Ch. Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.
Me. Dicam, quid deinde? Ch. me facturum esse omnia,
Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoq; esse dicito. Me. bene, istuc volueram.
Ch. Tanto ocyus te vt poscat, & tu id, quod cupis,
Quàm ocyssime vt des. M. cupio. Ch. næ tu propediem,
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc ita vt sunt, cautim, & paulatim dabis,
Si sapies. M. faciam. Ch. abi intro: vide, quid postulent.
Ego domi ero, si quid me voles. M. sanè volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTVS QVINTI SCNA PRIMA.

MENEDEMVS, CHREMES.

Me. EGO *me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes
Hoc mihi præstat. in me quiduis harũ rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illũ nil potest: nã exuperat eius stultitia omnia hæc.
Ch. Ohe, iam desine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam esse inuentam gnatam; nisi illos tuo ex ingenio indicas,
Vt nil credas intellegere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iamdudũ interim illic gnatus cessat cũ Syro?
Me. Quos ais homines Chreme cessare? Ch. hem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'? Me. omnia.
Ch. Quid ait? Me. gaudere adeo occępit, quasi qui cupiunt nuptias.
Ch. Ha, ha, hæ. Me. quid risisti? Ch. serui venere in mentem Syri
Calliditates. Me. ita ne? Ch. voltus quoque hominum fingit scelus.
Me. Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis? Ch. id. M. idem istuc mihi
Venit in mentem. Ch. veterator. Me. magis, si magis noris, putes,

Ita rem esse. Ch.ain' tu? Me.quin tu ausculta. C.mane: priu' hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam vbi desponsam nunciasti filio,
Continuò iniecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum vt dares.
Me.Non. Ch.quid non? Me. non inquam. Ch.neque ipse gnatus? Me.nil prorsus Chreme.
Magis vnū etiā instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
Ch.Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? Me.nihil.
Ch.Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululū quidē suboleat amicā esse hanc Cliniæ.
Ch.Quid ais? Me.mitto iam osculari, atque amplexari: id nil puto.
Ch.Quid est, quod amplius simuletur? M.vah. Ch.quid est? Me.audi modò:
Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.
Ch.Quid, postquam hoc est factum? Me.dictum factum, huc abijt Clitipho.
Ch.Solus? M.solus. C.timeo. M.Bacchis cōsecuta est illico.
Ch.Sola? Me.sola. Ch.perij. Me. vbi abiere intro, operuere ostium. Ch.hem,
Clinia hæc fieri videbat? M.quid ni? vnà mecū simul.
Ch.Filij est amica Bacchis Menedeme: occidi.
Me. Quamobrem? Ch.decem dierum vix mi est familia.
Me. Quid? istuc times, quòd operam amico ille dat suo?

Ch.Imo quòd amicæ.M.si dat.Ch.an dubium id tibi est?
Quenquam ne animo tam comi esse, aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suã? Ma. ha, ha, he.
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
Ch.Derides? merito mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, vbi possem persentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At næ illud haud inultum, si viuo, ferent:
Nam iam.Me.non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? Ch.præ iracundia
Menedeme non sum apud me.Me.te ne istuc loqui?
Non ne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
Ch.Quid faciam.Me id, quod me fecisse aiebas parum:
Fac, te esse patrem sentiat: fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
Ch. Immo abeat potius multo quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc vere ad rastros res redit.
Me.Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Post, & id ingratum. Ch.ah nescis, quàm doleam.
Me.vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. Ch. immo & gener, & affines placent.
Me.Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? Ch.dotis? Me.ita dico. Ch.ah.Me.
Chreme,

Ne quid vereare, si est minu': nil dos nos mouet.
Ch.Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:
Sed ita dictu opu' est, si me vis saluom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. Me.quã rẽ agis?
Ch.Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,
Quamobrem id faciam. Me.quin ego verò, quamobrem id facias, nescio.
Ch.Ego ne? vt illius animũ, qui nunc luxuria, & lasciuia
Diffluit, retundam, redigam, vt, quò se vortat, nesciat.
Me.Quid agis? Ch.mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem. Me.sino:
Ita ne vis? Ch.ita. Me. fiat. Ch. age iam, vt vxorem accersat, paret
Se. hic ita, vt liberos est æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. Me.quid eum? Ch. ego ne? si viuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexũ, vt, dum viuat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me dij ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

Cl. ITA *ne tandem quæso est Menedeme, vt pater*
Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?

Quod nam

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
Volgo id faciunt. Me. scio tibi esse grauius multo, ac durius,
Cui fit. verũ ego haud minus ægre patior id, qui nescio,
Nec rõnẽ capio, nisi ꝙ tibi bene ex animo volo. Cli. hic
Patrem astare aiebas? Me. eccum. Ch. quid me incusas Clitipho?
Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, et stultitiæ tuæ.
Vbi te vidi animo esse omisso, &, suauia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:
Cœpi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc posses perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abij ad proxumos, tibi qui erãt, eis cõmisi, & credidi.
Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho,
Victus, vestitus, quò in tectũ te receptes. Cli. hei mihi.
Ch. Satius est, q̃ te ipso hærede hæc possidere Bacchidem.
Sy. Disperij: scelestus quantas turbas conciui insciens?
Cli. Emori cupio. Ch. prius quæso disce, quid sit viuere.
Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.
Sy. Here licet ne? Ch. loquere. Sy. at tutò. Ch. loquere. Sy. quæ ista est prauitas,
Quæ ve est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? Ch illicet,
Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem pararis. Sy. quid agis? Ch. nil succenseo,
Nec tibi, nec huic, nec vos est æquũ, quod facio, mihi.

 Sy. Abijt.

rectè hoc mihi in

Mentem venit: nanque adolescens, quàm minima in spe situs erit,

Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.

Etiā haud scio, an ne vxorē ducat, ac Syro nil gratiæ.

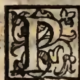
Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum est,

Miror non iussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum

Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINTI SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

S. ROFECTO, *nisi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali.*

Idq; adeo miror, quî tam ineptum quidquam potuerit tibi

Venire in mentem mi vir. C. *oh, pergin' mulier esse? vllam ne ego*

Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorsatrix fueris Sostrata? at

Si rogitem iam, quid est quod peccem, aut quamobrem id faciam, nescias.

In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. *ego nescio.*

C. *Immo scis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.*

S. *Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.*

C. *Non*

C. Non postulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.

S. Facies? C. verum. S. non vides, quantum mali ex ea re excites?

Subditum se suspicatur. C. ain' tu? subditum? S. certè inquam mi vir. C. confitere tu

Tuũ non esse. S. au, obsecro istuc nostris inimicis siet.

Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?

C. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas esse illum tuum?

S. Quòd filia est inuenta? C. non, sed, quòd magis credendum siet,

Quòd est consimilis moribus,

Facile conuinces ex te natũ: nam tui similis est probè:

Nam illi nihil vitij est relictũ, quin id itidem sit tibi:

Tum prætereà talem, nisi tu, nulla pareret filium.

Sed ipse egreditur, quàm seuerus. rem cum videas, censeas.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Clitipho, Sostrata, Chremes.

Clit. SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro

Eius vt memineris, atq; inopis nunc te miserescat mei;

Quod peto, & uolo, parentes meos ut cõmõstres mihi.

S. Obsecro

S. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. Clit. sum. S. mistram me, boccine quæsisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es:
Et caue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum ex te audiam. Ch. at
Ego, si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.
Clit. Quos? Ch. si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus. crede, & nostrum te esse credito.
Clit. Non sunt hæc iam dicta parentis. Ch. non, si ex capite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea causa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
So. Di istæc. Ch. nescio Deos: ego, quod potero enitar sedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quo modo obsequare, & serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicerē hac præsente verbū turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. Clit. eheu quàm ego nunc totus displiceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

ACTVS QVINTI SCENA V.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. ENimvero *Chremes nimiu' grauiter cruciat adolescentulum,*
Nimi' q; inhumane. exeo ergo, vt pacem conciliem. optume.
Ipsos video. Ch. ehem, Menedeme cur nõ accersi iubes
Filiã, & quod dotis dixi, firmas? So. mi vir, te obsecro
Ne facias. Clit. pater obsecro, vt mi ignoscas. M. da veniam Chreme:
Sine te exorem. Ch. egon' mea bona, vt dem Bacchidi dono sciens?
Non faciam. M. at id nos non sinemus. Clit. si me viuom vis pater,
Ignosce. S. age, Chreme mi. M. age quæso, ne tam obfirma te Chreme.
Ch. Quid istuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.
M. Facis, vt te decet. C. ea lege hoc adeo faciam, si faciat id,
Quod ego hunc æquom censeo. Clit. pater, omnia faciam; impera,
Ch. Vxorem vt ducas. Cl. pater. Ch. nihil audio. Me. ad me recipio.
Faciet. Ch. nil etiam audio ipsum. Cl. perij. So. an dubitas Clitipho?
Ch. Immo vtrum vult. Me. faciet omnia. So. hæc, dum incipias,

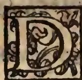
incipias, grauia sunt,
Dumq; ignores: vbi cognoris, facilia. Cl. faciā pater.
S. Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ nostri. Cli. rufam ne illā virginē,
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
Ch. Eia, vt elegans est, credas animum ibi esse? S. aliam dabo.
Cli. Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,
Quam volo. S. nunc laudo te gnate. Clit. Archonidis filiam.
S. Perplacet. Cl. pater hoc restat. Ch. quid? Cl. Syro ignoscas volo,
Quæ mea causa fecit. C. fiat. Vos valete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio	senex,
Demea	senex,
Sannio	leno,
Aeschinus	adolescens,
Syrus	seruus,
Ctesipho	adolescens,
Sostrata	matrona,
Canthara	nutrix,
Geta	seruus,
Hegio	senex,
Dromo	seruus.

ACTA LVDIS FVNERAL. L. AEMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO * AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV, L. ANICIO, M. CORNELIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

VOS *cum haberet Demea adolescentulos,*
Dat Mitioni fratri adoptandũ Aeschinũ,
Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit: vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq; dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

PROLOGVS.

POSTQVAM *poeta sensit scripturam suam*
Ab iniquis obseruari, & aduersarios

Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus:
Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices,
Laudi ne an vitio duci factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
Furtum ne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus neglegentia est.
Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assiduèq; vnà scribere,
Quod illi maledictum vehemens existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsu' est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, æquanimitas
Vestra poetæ ad scribendum augeat industriam.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

MITIO.

M. STorax. *non rediit hac nocte à cœna Aeschinus,*
Neq; seruulorum quisquã, qui aduorsum ierant.

Profecto

Profectò hoc vere dicunt: si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satiu' est,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibu' nunc solicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah, quẽ quã ne hominẽ in animo instituere, aut
Parare, quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est. iam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille vt item contra me habeat, facio sedulo:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tantò magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos

Retinere, satius esse credo; quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit sæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimium indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, præter æquomq́; & bonum:
Et errat longè mea quidem sententia;
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit; quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus, qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensq́; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed est ne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.
Nescio quid tristem video. credo iam, vt solet,
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO.

De. HEM, *opportunè: te ipsum quærito.*
Mi. *Quid tristis es? De. rogas me, vbi nobis*
Aeschinus

Siet; quid tristis ego sim? Mi. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? De. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neq; metuit quenquã: neque legem putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ ante hac facta sunt,
Omitto: modò quid designauit? Mi. quidnam id est?
De. Fores effregit, atque in ædeis irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit vsque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissumè
Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
Mi. Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
De. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc malè iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Iniurium est: nam si esset vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, vbi te expectatum eiecisset foras
Alieniori ætate post faceret tamen.
De. Prò Iuppiter, redigès tu homo me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? Mi. ah,

Auſculta, ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremò aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. De. hei mihi.
Pater eſſe diſce ab alijs, qui verè ſciunt.
Mi. Natura tu illi pater es, conſilijs ego.
De. Tun' conſulis quidquam? Mi. ah, ſi pergis abiero.
De. Siccine agis? Mi. an ego toties de eadem re audiam?
De. Curæ eſt mihi. Mi. & mihi curæ eſt: verum Demea
Curemus æquam vterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. De. ah Mitio.
Mi. Mihi ſic videtur. De. quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam ſi verbum vnum poſthac. Mi. rurſum Demea
Iraſcere: De. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegre eſt. alienus non ſum, ſi obſto. hem deſino.
Vnum vis curem: curo: & eſt dijs gratia,
Cum ita, vt volo, eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum grauius dicere.
Mi. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere,

Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo.
Cum placo, aduorsor sedulò, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo: etsi Aeschinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremò nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
Sperabam iam deferuisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem deintegro: nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem conuenire, si apud forū est.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

SANNIO, AESCHINVS.

S. OBSECRO, *populares ferte misero, atque innocenti auxilium:*
Subuenite inopi. Ae. otiosè, nunc iam illicò hic cōsiste:
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. Sa. ego istam inuitis omnibus.
Ae. Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
Sa. Audi Aeschine, ne ignarum fuisse te dicas morum meûm,
Ego leno sum. Ae. scio. Sa. at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quòd te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi

Factam esse; huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar:
Neque tu verbis solues vnquam, quod re mihi male-feceris.
Noui ego vestra hæc: nollem factum: dabitur iusiurandum, esse te
Indignum iniuria hac; indignis cum egomet sim acceptus modis.
Ae. Abi præstrenuè, ac fores aperi. Sa. ceterum hoc nihil facis.
Ae. Intro nunc iam. Sa. at enim non sinam. Ae. accede illuc Parmeno,
Nimium abiisti istoc, hic propter hunc assiste. hem, sic volo,
Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,
Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.
Sa. Istuc volo ergo ipsum experiri. Ae. hem serua. omitte mulierem.
Sa. O facinu' indignum. Ae. geminabit, nisi caues. Sa. hei misero mihi.
Ae. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen:
I nunc iam. Sa. quid hoc rei est? regnum ne Aeschine hic tu possides?
Ae. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
Sa. Quid tibi rei mecum est? Ae. nihil. S. quid? nostin', qui sim? Ae. non desidero.
Sa. Tetigin' tui quidquam? Ae. si attigisses, ferres in-

fortunium.

Sa. *Quî tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?*

Responde. *Ae.* *ante ædeis non fecisse erit meliu' hic conuicium:*

Nã si molestus pergis esse, iam intro arripiere, atq; ibi

Vsq; ad necẽ operiere loris. S. loris liber? Ae. sic erit.

Sa. *O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt æquam esse omnibus?*

Ae. *Si satis iam debacchatus es leno, audi si vis nũc iam.*

Sa. *Egon' debacchatus sum in te, an tu in me? Ae. omitte ista, atque ad rem redi.*

Sa. *Quam rem? quò redeam? Ae. iam ne me uis dicere, quod ad te attinet?*

Sa. *Cupio, modò æqui aliquid. Ae. vah, leno iniqua me non volt loqui.*

Sa. *Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium,*

Periurus, pestis: tamẽ tibi à me nulla est orta iniuria.

Ae. *Nam hercle etiam id restat. Sa. illuc quæso redi, quò cœpisti, Aeschine.*

Ae. *Minis viginti tu illã emisti, quæ res tibi vortat male.*

Argenti tantum ti dabitur. Sa. quid, si ego illam nolo vendere,

Coges me? Ae. minimè. Sa. nanque id metui. Ae. neque vendundam censeo,

Quæ libera est: nã ego illã liberali assero causa manu.

Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. Sa. prò supreme Iuppiter.

Minimè

Minimè miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meã:
Homini misero plus quingẽtos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tãtidẽ emptã postulat sibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.
Age iam cupio, modò si argentum reddat. sed ego hæc hariolor.
Vbi me dixero dare tanti, testeis faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modò reddat: quanquam iniurium est.
Verum cogito id, quod res est. quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, SANNIO.

Sy. TACE, *egomet conueniam iam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam*
Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertasse? S. nunquam vidi iniquius
Cõcertationẽ cõparatã, quàm quæ hodie inter nos fuit
Ego vapulando, ille verberando, vsque ambo defessi sumus.

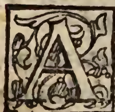
Sy. Tua culpa. Sa. quid agerem? Sy. adolescenti morem
gestum oportuit.
Sa. Quî potui melius? quin hodie vsque os præbui. Sy.
age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco neglegere, maxumum interdum est
lucrum. Sa. hui.
Sy. Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne nõ tibi istuc fœneraret? Sa. ego spẽ pretio nõ emo.
Sy. Nũquã rẽ facies: abi, nescis inescare homines Sannio.
Sa. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeo
astutus fui,
Quin, quidquid possẽ, mallẽ auferre potius in p̃sentia.
Sy. Age, noui tuum animum: quasi quidquam tibi sint
viginti minæ,
Dum huic obsequare: præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. Sa. hem.
Sy. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; nauem conductam: hoc scio,
Animus tibi pendet: vbi illinc, spero, redieris, tamen
hoc ages.
Sa. Nusquam pedem. perij hercle: hac illi spe hoc incęperunt. Sy. timet:
Inieci scrupulum homini. Sa. ò scelera. illuc vide,
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum venio, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omittam, vbi illinc rediero, actum agã.
Nihil est, refrixerit res. nunc demum venis?

Cur

Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hic nunc manere, tam diu, aut tũ persequi.
Sy. Iam ne enumerasti, quod ad te rediturum putes?
Sa. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinũ?
Per oppressionem vt hanc mi eripere postulet?
Sy. Labascit. vnum hoc habeo: vide si satis placet:
Potius, quàm venias in periclum Sannio,
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. Sa. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defraudet? nusquã abeo. Sy. vt lubet.
Nunquid vis, quin abeam? Sa. immo hercle hoc quęso Syre,
Vt vt hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est. Syre.
Scio te non vsum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. Sy. sedulò
Faciam. sed Ctesiphonem uideo. lætus est
De amica. Sa. quid, quod te oro? Sy. paulisper mane.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CTESIPHO, SYRVS.

C. BS quiuis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimuero id demum iuuat, si, quẽ æquom est benefacere, is facit.
O frater

O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certò scio:

Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin superet tua:

Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.

S. O Ctesipho. C. o Syre, Aeschinus vbi est? S. ellum, te expectat domi. C. hem.

S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc viuo: festiuum caput:

Omnia sibi qui post putarit esse præ meo commodo,

Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se trastulit,

Nil pote supra. sed quidnam foris crepuit? S. mane, ipse exit foras.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

AESCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

Ae. VBI ille est sacrilegus? *Sa.* men' quærit? num quidnam effert? occidi:

Nil video. Ae. ehem, opportune, te ipsum quærito: quid fit Ctesipho?

In tuto est omnis res: omitte vero tristitiam tuam.

C. Ego illam facile verò omitto, qui quidẽ te habeã fratrẽ.

O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius.

amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existumes.
Ae. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Rediisse, vt, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ct. Pudebat. Ae. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem penè ex patria. turpe dictu. deos quæso vt istæc probibeant.
Ct. Peccaui. Ae. quid ait tandem nobis Sannio? Sy. iam mitis est.
Ae. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intro ad illam Ctesipho.
Sa. Syre insta. Sy. eamus: nanque hic properat in Cyprũ. Sa. ne tam quidem,
Quãuis etiã maneo otiosus hic. Sy. reddetur, ne time.
Sa. At vt omne reddat. Sy. omne reddet, tace modò, ac sequere hac. Sa. sequor.
Ct. Heus heus Syre. Sy. hem quid est? Ct. obsecro hercle hominem istum impurissimum
Quam primum absoluitote, ne, si magis iritatus siet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.
Sy. Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.

Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.

Ct. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

SOSTRATA, CANTHARA.

S. OBSECRO *mea tu nutrix, quid nunc fiet? Ca. quid fiet, rogas?*
Recte ædepol spero. S. modò dolores mea tu occipiunt primulum.

C. Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris.

S. Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta autẽ hic non adest;
Nec habeo quem ad obstetricem mittã, nec qui accersat Aeschinum.

C. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,
Quin semper veniat. S. solus mearum miseriarum est remedium.

C. E re nata melius fieri haud potuit, quàm factum est hera:
Oblatũ quando vitium est, quod ad illum attinet potissimum,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.

S. Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, deos quæso, vt siet.

ACTVS TERTII SCENA II.

Geta, Sostrata, Canthara.

G. NVNC illud est, quod, si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutẽ quærant, auxiliĩ nihil afferãt,
Quod mihiq;, heræq;, filiæq; herili est, væ misero mihi,
Tot res repente circumuallant, vnde emergi nõ potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum? o scelera, o genera sacrilega, o hominem impium.
S. Me miseram, quidnam est, quod sic video timidum & properantem Getam?
G. Quem neque fides, neque iusiurandum, neque vlla misericordia
Repressit, neque reflexit, neque quòd partus instabat prope,
Cui miseræ indigne per vim vitium obtulerat. S. non intellego
Satis, quæ loquatur. C. propius obsecro accedamus Sostrata. G. ah,
Me miserũ, vix sum compos animi: ita ardeo iracũdia.
Nihil est, quod malim, quàm illam totã familiam mihi obuiam
Dari, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:
Satis mihi id habeã suppliciĩ, dum illos vlciscar modo.
Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:

Tum

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis.
Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram statuerem,
Vt cerebro dispergat viam:
Adolescēti ipsi oculos eriperē, post hæc præcipitē darē:
Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Sed cesso hoc malo heram impertiri properè? S. reuocemus. Geta. G. hem,
quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. vbi ea est? te ipsam quærito:
Te expecto: oppidò opportune te obtulisti mi obuiam
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi: S. quid festinas mi Geta?
Animum recipe. G. prorsu'. S. quid istuc prorsus ergo est? G. perijmus:
Actum est. S. eloquere obsecro, quid siet. Ge. iam. So. quid iam Geta?
G. Aeschinus. S. quid ergo is? G. alienu' est à nostra familia. So. hem,
Perij, quare? G. amare occępit aliā. S. væ miseræ mihi.
G. Neque id occulte fert: à lenone ipsus eripuit palam.
S. Satin' hoc certò? G. certe, hisce oculis egomet vidi Sostata. S. ah,
Me miseram, quid credas iam? aut cui credas? nostrum ne Aeschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes, opesq; omnes sitæ erant,
Qui sine hac iurabat se vnum nunquā victurum diem

Qui

Qui in suo gremio positurũ puerũ dicebat, patrem ita
Obsecraturum, vt liceret hanc vxorem ducere.
G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hãc rem opu'
porrò est, prospice.
Patiamur ne, an narremus cuipiam? C. au, au mi homo, sanun' es?
An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G. mihi quidem non placet.
Iã primũ, illũ alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palã proferemus, ille inficias ibit, sat scio;
Tua fama, et gnatę vita in dubiũ veniet. tũ si maxume
Fateatur, cum amet aliam, non est vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah minime gentium:
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea
Sostrata vide quam rem agas.
S. Peiore res loco esse nõ potest, quàm in hoc, quo nunc sita est.
Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: prò virgine dari nuptum non potest: hoc relliquom est,
Si inficias ibit, testis mecũ est annullus, quẽ amiserat.
Postremo, quando ego conscia mi sum, à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem vllam intercesse illa aut me indignam; experiar Geta.
G. Quid istuc? accedo, vt melius dicas. S. tu, quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato huius rẽ oẽm narrato ordine.
Nam

Nā is nostro Simulo fuit sūmus, et nos coluit maxume.
Ge. Nam hercle alius nemo respicit nos. So. propera tu mea Canthara,
Curre, obstetricem accerse, vt, cum opus sit, ne in mora nobis siet.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA, SYRVS.

De. DESPERII: Ctesiphonem audiui filium
Vnà affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicuius rei est, etiam eū ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo iam, vbi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam me id velle.

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

SYRVS, DEMEA.

Sy. OMNEM rem modo seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine:
Nil quidquam vidi lætius. De. prò Iuppiter,
Hominis stultitiam. Sy. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
De. Disrumpor. Sy. argentum adnumerauit illico.
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. De. hem,
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.

Sy. Hem

Sy. Hem. Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
De. Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
Rationem. *Sy.* est hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Absurda. pisces ceteros purga Dromo:
Congrum istum maxumum in aqua sinito ludere
Paulisper: vbi ego venero, exossabitur:
Prius nolo. *De.* hæccine flagitia? *Sy.* mihi quidem non placent:
Et clamo sæpe. salsamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè. *De.* dij vostram fidem;
Vtrum studio ne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. *Sy.* ò Demea,
Istuc est sapere, non quod ante pedes modò est,
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere. *De.* quid? istęc iam penes uos psaltria est?
Sy. Ellam intus. *De.* ého, an domi est habiturus? *Sy.* credo, vt est
Demētia. *De.* hæccine fieri flagitia? *Sy.* inepta lenitas
Patris, & facilitas praua. *De.* fratris me quidem
Pudet, pigetque. *Sy.* nimium inter vos Demea, ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimium interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futili', somnium. sineres verò illum tuum
Facere hæc? *De.* sinerē illum? an non sex totis mēsibus
Prius olfecissem, quàm ille quidquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? *De* sic siet
Modò, ut nunc est. *Sy.* vt quisq; suum volt esse, ita est.
De. Quid eum? vidistin' hodie? *Sy.* tuum ne filium?

M (Abigam

(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror.

De. Sati' scis ibi eum esse? Sy. oh, qui egomet produxi. De. optume est.

Metui, ne hæreret hic. Sy. atque iratum admodum.

De. Quid autem? Sy. adortus iurgio fratrem apud forum

De psaltria istac. D. ain' verò? Sy. vah, nil reticuit:

Nam, vt numerabatur fortè argentum, interuenit

Homo de improuiso, cœpit clamare, Aeschine

Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere

Indigna genere nostro? De. oh, lacrumo gaudio.

Sy. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

De. Saluos sit: spero, est similis maiorum suûm. Sy. hui.

De. Syre, præceptorum plenus istorum ille. Sy. phi,

Domi habuit, vnde disceret. De. fit sedulò:

Nil prætermitto: consuefacio: denique

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium

Iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Hoc facito. Sy. rectè sanè. De. hoc fugito. Sy. callide.

De. Hoc laudi est. Sy. istæc res est. De. hoc vitio datur.

Sy. Probissume. De. porrò autē, Sy. non hercle otiū est

Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia

Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:

Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa Demea

Non facere vobis, quæ modò dixti: &, quod queo,

Conseruis ad eundem istunc præcipio modum.

Hoc salsum est, hoc adustū est, hoc lautum est parum:

Illud rectè, iterum sic memento: sedulò

Moneo, quæ possum pro mea sapientia:

Postremò, tanquam in speculum, in patinas Demea

Inspicere

Inspicere iubeo, & moneo quid facto vsu' sit.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:
Verum quid facias? vt homo est, ita morem geras.
Nunquid vis? De. mentem vobis meliorem dari.
Sy. Tu rus abis hinc? D. rectè. Sy. nam quid tu hic agas,
Vbi, si quid bene præcipias, nemo obtemperat?
De. Ego verò hinc ab eo, quãdo is, quamobrẽ huc venerã,
Rus abijt: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, procul quem video? est ne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, hercle is est,
Vah, homo amicu' nobis iam inde à puero. dij boni,
Ne illiusmodi iam magna nobis ciuium
Penuria est. antiqua homo virtute, ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publicè.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Restare video. vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, vt salutem, & conloquar.

ACTVS TERTII SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

He. PRO *dij immortales, facinus indignum, Geta*
Quid narras? Ge. sic est factum. He. ex illan' familia
Tam liberali facinus esse ortum? ò Aeschine
Pol haud paternum istuc dedisti. De. videlicet
De psaltria hac audiuit. id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihil pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc.

He. Ni facient quæ illos æquom est, haud sic auferent.
Ge. In te spes omnis Hegio nobis sita est:
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, perijmus. He. caue dixeris:
Nec faciam, neque me satis piè posse arbitror.
De. Adibo. saluere Hegionem plurimum
Iubeo. He. te quærebam ipsum, salue Demea.
De. Quid autem? He. maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
De. Quid istuc? He. nostrum amicũ noras Simulum, atq;
Aequalem? De. quid ni? He. filiam eius virginem
Vitiauit. De. hem. He. mane, nondum audisti Demea
Quod est grauissumum. De. an quidquam est etiam
amplius?
He. Vero amplius: nã hoc quidẽ ferũdũ aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est. vbi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus vltrò, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensis hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psal riam, si dijs placet,
Parauit, quicum viuat, illam deserat.
De. Pro certon' tu istæc dicis? He. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, vt captus est seruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.

Ge. Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:
Postremò non negabit: coram ipso cedo.
De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeã,
Scio. Pam. miseram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. He. hem.
Numnã illa quæso parturit? G. certè Hegio. He. hem,
Illæc fidem nunc vostram implorat Demea:
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum vt fiant, deos quæso, vt vobis decet.
Sin aliter animus voster est, ego Demea
Summa vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vnà à pueris paruoli
Sumus educti: vnà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem vnà pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? De. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
He. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos facillime agitis, quàm estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
De. Redito: fient, quæ fieri æquom est, omnia.
He. Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.
De. Non me indicente hæc fiunt: vtinam hoc sit modò
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

ACTVS TERTII SCENA VI.

HEGIO.

He. BONO *animo fac sis Sostrata, & istam, quod potes,*
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam, atque, vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, vt facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;
Respondeat mi, vt, quid agam, quamprimum sciam.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CTESIPHO, SYRVS.

Ct. A *In' patrem hinc abiisse rus? Sy. iam dudum. Ct. dic sodes. Sy. apud*
Villam est. nunc eum maxume operis aliquid facere credo. Ct. vtinam quidem.
Quod cum salute eiu' fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc ppetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
Sy. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. Ct. ita: nam hunc diem
Misere nimis perpetuũ, vt cœpi, cupio in lętitia degere:
Et illud rus nulla alia causa tam malè odi, nisi quia
Propè est: quòd si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset iterum.
Nũc, vbi me illic nõ videbit, iã huc recurret, sat scio:
Rogabit

Rogabit me, vbi fuerim: quē ego hodie toto nō vidi die
Quid dicam? Sy. nihil ne in mente est? Ct. nunquam quidquam. Sy. tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? Ct. sunt: quid postea?
Sy. Hisce opera vt data sit. Ct. quæ non data sit? non potest fieri. Sy. potest.
Ct. Interdiu: sed si hic pernocto, causæ quid dicam Syre?
Sy. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari:
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchrè calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem, reddo. Ct. quomodo?
Ct. Laudarier te audit libenter: facio te apud illū deum:
Virtutes narro. Ct. meas? Sy. tuas. homini illicò lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. Ct. quidnam est? Sy. lupus in fabula.
Ct. Pater ne est? Sy. ipsus. Ct. Syre quid agimus? Sy. fuge modò intro: ego videro.
Ct. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'? Sy. potin' vt desinas?

ACTVS QVARTI SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

De. NAE *ego homo sum infelix. primum fratrē nusquam inuenio gentium:*
Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium

Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.
C. Syre. S. quid ais? C. men' quærit? S. verum. C. perij.
S. quin tu animo bono es.
D. Quid hoc, malū, infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:
Primus porrò obnuncio: ægrè solus, si quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. C. Syre
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. S. etiam taces?
Ego cauebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.
S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. sed eccum sceleratum Syrum.
S. Nō hercle hic quidē durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria? D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, est frater domi?
S. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perij. D. quid tibi est?
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserū, & istā psaltriam
Vsque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide vt discidit labrum.
D. Quam ob rem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? S. factū: verum post venit insaniens.

Nil

Nil pepercit. non puduisse verberare hominẽ senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis?
D. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, virum te iudico.
S. Laudas? nę ille continebit posthac, si sapiet, manus.
D. Fortiter. S. perquam, quia miseram mulierem & me seruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.
D. Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.
Sed est ne frater intus? S. non est. D. vbi illum quærã, cogito.
S. Scio vbi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen nescio
Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. dic ergo locum.
S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D. quid ni nouerim?
S. Præterito hac recta platea sursum: vbi eò veneris,
Cliuos deorsum vorsum est, hac te præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. Quonam? illic, vbi etiam caprificu' magna est: nostin'? D. noui. S. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non est peruium. S. verum hercle. vah,
Censen' hominem me esse? erraui, in porticum rursum redi.

Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D. scio. S. vbi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea; vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quàm ad portam venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & exaduorsum est fabrica, ibi est. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in sole ilignεis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. sanè bene. sed cesso ad eũ pergere?
S. I sanè: ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.
Aeschinus odiose cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus: ego iam prospiciam mihi:
Nam iam adibo, atque vnum quodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

MITIO, HEGIO.

M. EGO in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant

Sibi

Sibi fieri iniuriam, vltro si quam fecere ipsi expostules;

Et vltro accusant: id quia non est à me factum, agi gratias?

H. *Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.*

Sed quæso, vt vnà mecum ad matrem virginis eas Mitio,

Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,

Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam:

M. *Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus.* H. *bene facis:*

Nam & illi animum iam relleuabis, quæ dolore, ac miseria

Tabescit; & tu officio fueris functus; sed si aliter putas,

Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. *immo ego ibo.* H. *bene facis:*

Omnes, quibu' res sunt minu' secundæ, magi' sunt nescio quo modo

Suspectiosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:

Propter suam impotentiam, se semper credunt neglegi.

Qua propter te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.

M. *Et recte, & verum dicis.* H. *sequere me ergo hac intro.* M. *maxume.*

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

AESCHINVS.

Ae. DISCRVTIOR *animi. hoccine de improuiso mali mihi obijci.*
Tantum, vt neque quid de me faciam, neque quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilij quicquã potest. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspectio de me incidit,
Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc forte ea ad obstetricem missa erat, vbi eam vidi, illico
Accedo, rogito, Pãphila quid agat, iam partus adsiet:
Eo ne obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi, iam Aeschine
Sati' diu verba dedisti: satis adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro inquam est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerẽ, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris esse hanc? quod minime est opus
Vsquã efferri. age, omitto: fieri potis est, vti ne quà exeat.
Ipsum id metuo vti credant: tot concurrũt verisimilia

Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, vt vt
Erat gesta, indicasse: exorassem vt eã ducerem domũ.
Cessatum est vsque adhuc: nunc iam porrò Aeschine expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, vt purgem me: accedam ad fores: (miser.
Perij, horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores
Heus, heus: Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis, concedam huc.

ACTVS QVARTI SCENA V.

MITIO, AESCHINVS.

M. ITA vti dixi, Sostrata
Facite: ego Aeschinum conueniam, vt, quo modo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? Ae. pater hercle est: perij. M. Aeschine.
Ae. Quid huic hic negoti est? M. tu ne has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quãdoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? Ae. non equidẽ istas, quod sciam.
M. Itan'? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salua res est. Ae. dic sodes pater,
Tibi verò quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modò

Huc

Huc aduocatum sibi. Ae. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nosse te, & certè scio:
Neque enim diu huc cõmigrarũt. Ae. quid tũ postea?
M. Virgo est cum matre. Ae. perge. M. hæc virgo orba est patre:
Hic meus amicus illi genere est proxumus:
Huic leges cogunt nubere hãc. Ae. perij. M. quid est?
Ae. Nil: recte: perge. M. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. Ae. hem, virginem vt secum auehat?
M. Sic est. Ae. Miletum vsque obsecro? M. ita. Ae. animo male est.
Quid ipsæ? quid aiũt? M. quid istas cẽses? nihil enim.
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
Ae. Eho non ne hæc iusta tibi videntur postea?
M. Non. Ae. obsecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quid ni illam abducat? Ae. factum à vobis duriter,
Immisericorditerq;, atque etiam, si est pater
Dicendum magis aperte, inliberaliter.
M. Quam ob rem? Ae. rogas me? quid illi tandẽ creditis
Fore animi misero, qui illi consueuit prius,
(Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat)
Cum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Ae. an sedere oportuit

Domi virginem tam grandem, dum cognatus hic
Illinc veniret, expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. Ridicule, aduorsum ne illum causam dicerem,
Cui veneram aduocatus? sed quid Aeschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? Ae. pater obsecro, ausculta. M. Aeschine audiui omnia,
Et scio: nã amo te: quo magis, quæ agis, curæ sũt mihi.
Ae. Ita velim me promerẽtẽ ames, dum viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuum
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiasti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, at humanum tamen.
Fecere alij sæpe, item boni. at postquam euenit, cedo,
Nũquid circunspexti? aut nũquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:
Qua resciscerẽ? hæc dum dubitas, mẽses abierũt decẽ.
Prodidisti & te, et illam miserã, et gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculũ iri deductũ domũ?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hãc. Ae. hem. M. bono animo es, inquam. Ae. pater

Obsecro

Obsecro num ludis tu nunc me? Mi. ego te? quamobrem? Ae. nescio.
Nisi, quia tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor magis.
Mi. Abi domũ, ac deos cõprecare, vt vxorẽ accersas: abi.
Ae. Quid? iam ne vxorem? Mi. iam. Ae. iam? Mi. iam quantum pote. Ae. dij me pater
Omnes oderint, ni magi' te, quã oculos nũc amo meos.
Mi. Quid? quàm illam? Ae. æque. Mi. perbenignè. Ae. quid? ille vbi est Milesius?
Mi. Abijt, perijt, nauem ascendit: sed cur cessas? Ae. abi pater:
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe scio,
Quo vir melior multò es quàm ego sum, obtemperaturos magis.
Mi. Ego eo intro, vt, quæ opu' sunt, parentur: fac tu, vt dixi, si sapis.
Ae. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?
Si frater, aut sodalis esset, quî magi' morem gereret?
Hic nõ amãdus? hiccine nõ gestandus in sinu est? hem,
Itaque adeo magnã mi iniecit sua cõmoditate curam,
Ne fortè imprudens faciam, quod nolit. sciens cauebo.
Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

De. DEFESSVS *sum ambulando. vt Syre te cũ tua*
Monstratione magnus perdat Iuppiter.

Perreptaui vsq; omne oppidum ad portam, ad lacum,
Quò non? neq; fabrica vlla erat, neque fratrem homo
Vidisse aiebat quisquam. nunc verò domi
Certùm obsidere est vsque, donec redierit.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MITIO, DEMEA.

Mi. IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
De. Sed eccum ipsum. te iam dudum quæro Mitio.
Mi. Quidnam? *De.* fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis: Mi. ecce autem. De. noua,
Capitalia. Mi. ohe iam. De. nescis qui vir sit. Mi. scio.
De. Ab stulte, tu de psaltria me somnias
Agere? hoc peccatum est in virginem ciuem. Mi. scio.
De. Eho, scis & patere? *Mi.* quid ni patiar? *D.* dic mihi,
Non clamas? non insanis? Mi. non. malim quidem.
De. Puer natus est. *M.* dij benè vortant. *D.* virgo nihil habet.
Mi. Audiui. *De.* & ducenda indotata est? *Mi.* scilicet.
De. Quid nũc futurũ est? *M.* id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. ò Iuppiter,
Istoccine pacto oportet? Mi. quid faciam amplius?
De. Quid facias. rogitas? si non re ipsa tibi dolet,
Simulare certè est hominis. Mi. quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. De. ceterum
Placet tibi factum Mitio? Mi. non, si queam

N. Mutare,

Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero.
Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.
De. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Propsaltria perière? quæ, quantum potest,
Aliquò abijcienda est, si non pretio, at gratijs.
Mi. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
De. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prò diuûm fidem;
Meretrix, & mater familias vna in domo?
Mi. Cur non? De. sanum ne te credis esse? Mi. equidem arbitror.
De. Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeas quicum cantites.
Mi. Cur non? De. & noua nupta eadem hæc discet? Mi. scilicet.
De. Tu inter eas restim ductans saltabis. Mi. probè:
Et tu nobiscum vnà, si opus sit. De. hei mihi,
Non te hæc pudent? Mi. iam verò omitte Demea
Tuam istanc iracundiam, atque ita, vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, pòst huc redeo. De. ò Iuppiter,
Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

ACTVS QVINTI SCENA I.

STYRVS, DEMEA.

Sy. AEdepol Syriſce te curaſti molliter,
Lauteq; munus adminiſtraſti tuum:
Abi. ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. *De.* illud ſis vide
Exemplum diſciplinæ. *Sy.* ecce autem hic adeſt ſenex
Noſter. quid fit? quid tu es triſtis? *De.* ohe ſcelus.
Sy. Eho iam tu verba fundis hic ſapientia?
De. Tun'? ſi meus eſſes. *Sy.* dis quidem eſſes Demea,
Ac tuam rem conſtabiliſſes. *De.* exemplum omnibus,
Curarem, vt eſſes. *S.* quamobrem? quid feci? *De.* rogas?
In ipſa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſti ſcelus,
Quaſi re bene geſta. *Sy.* ſane nollem huc exitum.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

Dr. HEus Syre, rogat te Cteſipho, vt redeas. *Sy.* abi.
De. Quid Cteſiphonem hic narrat? *Sy.* nihil. *De.* eho carnufex,
Eſt Cteſipho intus? *Sy.* non eſt. *De.* cur hic nominat?
Sy. Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus,
Noſtin'? *De.* iam ſcibo. *Sy.* quid agis? quò abis? *De.* mitte me.

Sy. Noli inquam. *De.* non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? *Sy.* abijt.
Aedepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MITIO, DEMEA.

Mi. Parata à nobis sunt, vt dixi, Sostrata,
Vbi vis. quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
De. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut quærar?
O cælum, ò terra, ò maria Neptuni. *Mi.* hem tibi,
Resciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:
Paratæ lites: succurrendum est. *De.* eccum adest
Communis corruptela nostrûm liberûm.
Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
De. Repressi, redij, mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Ne ne ego tuũ: responde. *Mi.* factum est, non nego.
De. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nam qui minus
Mihi idem ius æquom est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
Mi. Non æquom dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem est,

Communia esse amicorum inter se omnia.
De. Facetè: nunc demum istæc nata oratio est.
Mi. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumptum filij
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem euenere, vtantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia si hæc voles
In animo verè cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
De. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane:
Scio: istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd, qui facit:
Quæ ego esse in illis video: vt confidam fore ita,
Vt volumus. video eos sapere, intellegere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paulo. ò noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
Solum vnum hoc vitium adfert senectus hominibus,

Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuet. De. me nimium modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortat. Mi. tace,
Non fiet, mitte iam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. De. scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. Mi. immò de nocte censeo:
Hodie modò hilarum fac te. De. & istam psaltriam
Vnà illuc mecum hinc abstraham. Mi. pugnaueris.
Eo prorsus pacto illic alligaris filium.
Modò facito, vt illã serues. De. ego istuc videro: atque
Illi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso, faciam, vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atq; atram, quàm carbo est.
Mi. placet.
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa vnà cubet.
De. Derides? fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. Mi. ah pergis ne? De. iam iam desino.
Mi. I ergo intro, &, cui opus rei est, hilarem hunc sumamus diem.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

DEMEA.

De. NVnquam ita quisquam benè subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,

Aliquid moneat, vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi vſque adhuc,
Prope iam excurſo ſpatio mitto: id quamobrem? re ipſa repperi
Facilitate nihil homini eſſe melius, neq; clementia. id
Eſſe verum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile eſt noſcere.
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conuiuijs,
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: ſibi ſumptũ fecit: omnes benedicũt, amant.
Ego ille agreſtis, ſæuus, triſtis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi vxorem: quam ibi miſeriam vidi? nati filij,
Alia cura: porrò autem, illis dum ſtudeo, vt quamplurimum
Facerem, contriui in quærundo vitam, atque ætatem meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illũ diligunt: apud illum ſunt ambo, ego deſertu' ſum:
Illum, vt viuat, optant, meam autem mortem expectant ſcilicet;
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumptu: miſeriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nũc experiamur cõtra hæc ecquid ego poſſiẽ
Blandè dicere, aut benignè facere, quãdo eò prouocat.

Ego quoque à meis me amari, & magni pendi postulo.
Si id fit dando, atq; obsequendo, non posteriores ferã.
Deerit: id mea minimè refert, qui sũ natu maxumus.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS, DEMEA.

S. HEus Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? ò Syre noster, salue, quid fit? quid agitur?
S. Rectè. *D.* Optume est. iam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam: ò noster, quid fit? quid agitur?
Seruom haud in liberalem præbes te, & tibi
Lubens benè faxim. *S.* gratiam habeo. *D.* atqui Syre
Hoc verum est, & ipsa re experiere propediem.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

GETA, DEMEA.

G. HEra, ego hinc ad hos prouisam, quàm mox virginem
Accersant. sed eccum Demeam. saluos sies.
Oh, qui vocare? *G.* Geta. *D.* Geta, hominem maxumi
Pretij esse hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta:

Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existumas.
D. Paulatim plebem primulum facio meam.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

Ae. *OCcidunt me, qui dum nimi' sanctas nuptias*
Student facere, in apparãdo cõsumũt diẽ.
Quid agitur Aeschine? Ae. hem pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle verò & animo, & natura pater,
Qui te plus quàm oculos hosce: sed cur non domum
Vxorem accersis? Ae. cupio: verum hoc mihi mora est
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? Ae. quid? D. missa hæc face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest, hac transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrem, & familiam omnem ad nos. Ae. placet
Pater lepidissime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. G. dij tibi Demea
Bene faxint, cum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Tu quid ais? Ae. sic opinor. D. multo rectiu' est,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. Ae. nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum Mitio egreditur foras.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

Mi. IVBET *frater? vbi is est? tu iubes hoc Demea?*
D. Ego verò iubeo, & in hac re, & alijs omnibus
Quammaxume vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. Ae. ita quæso pater.
M. Haud aliter censeo. D. immo hercle ita nobis decet.
Primum huius vxoris est mater. M. est: quid postea?
D. Proba, & modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu hæc per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quã hic rem agit?
D. Hanc te æquom est ducere, & te operam, vt fiat, dare,
M. Me ducere autem? D. te M. me? D. te inquam. M. ineptis. D. si tu sis homo,
Hic faciat. Ae. mi pater. M. quid? tu asine huic auscultas? D. nihil agis.

Fieri aliter non pote. M. deliras. Ae. sine te exorem mi pater.

M. Insanis? aufer te. D. age, da veniam filio, M. satin' sanus es?

Ego nouus maritus anno demũ quinto & sexagesimo Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne estis auctores mihi?

Ae. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te largitor puer.

D. Age, quid, si quid te maius oret? M. quasi non hoc sit maxumum.

D. Age, da veniam. Ae. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis? Ae. non,

Nisi exorem. M. vis hæc quidem est. D. age, age, prolixè Mitio.

M. Etsi hoc mihi prauom, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea

Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. Ae. bene facis?

Meritò te amo. D. verum quid? quid ego dicam? hoc confit quod volo.

Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proxumus,

Affinis nobis, paup: bene nos aliquid facere illi decet.

M. Quid facere? D. agelli hic est sub vrbe paulum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem? D. si multum, tamen

Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, rectè datur.

Postremo

Postremò non meum illud verbū facio, quod tu Mitio Bene, & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,

Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus. hanc maculam nos decet

Effugere. dictū est verè, & re ipsa fieri oportet, Mitio.

M. Quid istuc est? dabitur quidem, quando hic volt, Aeschine. Ae. mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo M. gaudeo.

D. Suo sibi hunc gladio iugulo.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

S. FACTVM est, quod iussi Demea.

D. Frugi homo es. ædepol hodie mea quidem sententia

Iudico, Syrum fieri æquom liberū. M. istunc liberum?

Quodnam ob factum? D. multa. S. o noster Demea, æpol vir bonu'es:

Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò,

Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.

D. Res apparet. & quidem hæc porrò, obsonare, cum fide

Scortum adducere, apparare de die conuiuium:

Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. o lepidum caput.

D. Postremò hodie in psaltria ista emūda hic adiutor fuit,

Hic

Hic curauit: prodesse æquom est: alij meliores erunt:
Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Ae. cupio. M. si quidem
Tu vis, Syre eho accede huc ad me, liber esto. S. bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. Ae. & ego. S, credo: vtinam hoc perpetuum fiat gaudium, vt
Phrygiam vxorem meam vnà mecum videam liberam. D. optumam
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo huius filio
Hodie primã mãmam dedit hæc. D. hercle verò seriò,
Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquom siet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremò à me argentum, quanti est, sumito.
S. Dij tibi Demea omnes semper omnia optata adferant.
M. Syre, processisti hodie pulchrè. D. siquidem porro Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, vnde vtatur. reddet tibi citò. M. istoc vilius.
Ae. Frugi homo est. S. reddam hercle. da modò. Ae. age pater. M. post consulam.
D. Faciet. S. o vir optume. Ae. o pater mi festiuissime.
M. Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?
Quod proluuium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi.
Vt id ostẽderem, quòd te isti facilem, & festiuũ putãt,

Id

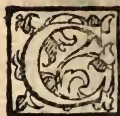
Id nõ fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita inuisa est Aeschine,
Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor
Missa facio, effũdite, emittite facite quod vobis lubet.
Sed si id voltis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impensè cupitis, consulitis parũ,
Hæc reprehẽdere, & corrigere me; obsecũdare in loco:
Ecce me, q id faciã vobis. Ae. tibi pater permittimus:
Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? D. sino
Habeat. finẽ in istac faciat. M. istuc recte. Plaudite.
Hecyram in suum, id est, in vltimum locum reiecimus.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio	*parasitus,*
Demipho	*senex.*
Antipho	*adolescens.*
Geta	*seruus.*
Dorio	*leno.*
Chremes	*senex.*
Phædria	*adolescens.*
Dauus	*seruus.*
Sophrona	*nutrix.*
Nausistrata	*matrona.*
Hegio,	
Cratinus,	*aduocati.*
Crito,	

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMIO ALBINO L. CORNELIO MERVLA, AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII, C. FANNIO, M. VALERIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

Hremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni vxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnice
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit.
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PROLOGVS,

POSTQVAM poeta vetus poetam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominem
in otium, otium.
Maladictis deterrere, ne ſcribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui,
Quia nuſquam ſcripſit inſanum adoleſcentulum
Ceruam videre fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare ut ſubueniat ſibi.
Quòd ſi intellegeret, olim cum ſtetit noua,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua:
Minu' multo audaciter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet,
Vetu' ſi poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire prologum potuiſſet nouus
Quem diceret, niſi haberet, cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reijcere:
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene:
Quod ab ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;

Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas vostra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili vtamur fortuna, atque vsi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasq; vostra adiutans, atque æquanimitas.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

DAVVS.

D. AMICVS *summus meus, & popularis Geta*
Here ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem: confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem. ei credo munus hoc conraditur.
Quàm inique comparatum est, ij qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille vnciatim vix demenso de suo,
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porrò autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. sed videon' Getam?

ACTVS PRIMI SCENA III.

GETA, DAVVS.

G. SI quis me quæret rufus. D. præsto est. desine. G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem:
Lectum est, conueniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim vt nunc sunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. ego ne? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. D. quid istuc est? G. scies,
Modò vt tacere possis. D. abi sis insciens:
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere? vbi quid lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hāc operam tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostin'? Da. quid ni? Ge. quid? eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit senibus ambobus simul
Iter, illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modò non monteis auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas:
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes me filijs
Relinquunt quasi magistrum. D. ò Geta, prouinciam
Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio:

Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi aduorſari primo: quid verbis opu'ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
D. Venêre in mentem iſtæc mihi: nam quæ inſcitia eſt,
Aduorſum ſtimulum calces? G. cępi his omnia
Facere, obſequi quæ vellent. D. ſciſti vti foro.
G. Noſter mali nihil quidquam primo: hic Phædria
Continuò quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam: hanc amare cœpit perdite.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo:
Neque, quod daretur quidquam, id curarant patres:
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, exaduorſum ei loco
Tonſtrina erat quædam: hic ſolebamus ferè
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus illi, interuenit
Adoleſcens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid ſit: nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerũ, & graue.
Modò quandam vidi virginem hic viciniæ,
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo: neque illi beneuolens
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adiutaret funus. miſeritum eſt.
Virgo ipſa facie egregia. quid verbis opu'ſt?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltisne eamus viſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes: imus, venimus,

Videmus: virgo pulchra: & quo magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis, vt, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, scita est: noster verò. Da. iam scio:
Amare cœpit. Ge. scin quàm? quò euadat, vide:
Postridie ad anum recta pergit: obsecrat,
Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquom ait facere: illā ciuem esse Atticā,
Bonam, bonis prognatam: si vxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
Da. Non, si redisset, ei pater veniam daret?
Ge. Ille ne indotatam virginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
Ge. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum dii omnes perduint.
Da. Quid is fecit? Ge. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, vt orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimilabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?

Illa

Illa quidem vostra erit. Da. iocularem audaciam.
Ge. Persuasit homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ò Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: vnum hoc scio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. Da. placet:
Hem istuc viri est officiũ. Ge. in me omnis spes mihi est.
Da. Laudo. Ge. ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæso hunc: ceterum
Posthac si quidquam, nihil precor. tántummodo
Non addas: vbi ego hinc abiero, vel occidito.
Da. Quid ille pædagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? Ge. sic, tenuiter. Da. non multum habet
Quod det fortasse. Ge. immo nihil, nisi spem meram.
Da. Pater eius rediijt, an non? Ge. nondum. Da. quid? senem
Quoad expectatis vostrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modò, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
Da. Nunquid Geta aliud me vis? Ge. vt bene sit tibi.
Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI SCENA III.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

An. ADEON' *rem rediisse, vt qui mihi consultum esse optume velit,*
Phædria, patrem extimescam, vbi in mentem eius aduenti venit?

Quòd ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, vt par fuit.

Ph. Quid istuc est? An. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius

Sis? quòd vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ægrè aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum. Ph. audio

An. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.

Ph. Alijs, quia desit quod amant, ægrè est; tibi, quia superest, dolet.

Amore abundas Antipho.

Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandaq; est.

Ita me dij benè ament; vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Iam depacisci mortem cupio. tu conijcito cetera,

Quid ego ex hac inopia nunc cupiam, & quid tu ex ista copia:

Vt ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quòd habes, ita vt voluisti, vxorem, sine mala fama: palam

Beatus, ni vnum hoc desit, animus, qui modestè istæc ferat.

Et si

Et si tibi res sit cum eo leone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.

An. At tu mihi contrà nunc videre fortunatus Phędria,
Cui deintegro est potestas etiam cõsulendi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipsus est. Ge. timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

Ge. NVLLVS *es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere repereris:*
Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque vti deuitem scio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non potest celari nostra diutius iam audacia:
Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessundabunt.
An. Quidnam ille commotus venit? Ge. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest. An. quid istuc est mali?

Ge. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?

Loquar ne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lauem.

Eheu me miserum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo

Esset rectè, ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam:

Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinus in pedes.

An. Quam hic fugam, aut furtum parat?

Ge. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?

Ph. Te nominat. An. nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.

Ph. Ah, sanu' ne es?

Ge. Domum ire pergam: ibi plurimum est. Ph. reuocemus hominem. An. sta illico. Ge. hem,

Satis pro imperio, quisquis es. An. Geta. Ge. ipse est, quem volui obuiam.

An. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.

Ge. Faciam. An. eloquere. Ge. modò apud portum. An. meum ne? Ge. intellexti. An. occidi. Ph. hem.

An. Quid agam? Ph. quid ais? Ge. huiu' patrem vidisse me, patruum tuum.

An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te ; vt distrahar ;
Nulla est mihi vita expetenda. Ge. ergo istæc cum ita sint Antipho,
Tanto magi' te aduigilare æquom est. Forteis fortuna adiuuat.
An. Non sum apud me. Ge. atqui opus est nunc, cum maxume, vt sis Antipho:
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. Ph. hoc verum est. An. non possum immutarier.
Ge. Quid si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?
An. Cum hoc non possum, illud minu' possem. Ge. hoc nihil est Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam frustra, quin abeam? Ph. & quidem ego. An. obsecro,
Quid si assimulabo? satin' est? Ge. garris. An. voltum contemplamini, hem,
Satin' sic est? Ge. non. An. quid si sic? Ge. prope modum. An. quid si sic? Ge. sat est.
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas,
Ne suis te iratus sæuidictis protelet. An. scio.
Ge. Vt coactum te esse inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? An. ipsus est.
Non possum adesse. Ge. ah. quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquam. An. egomet me noui, & peccatum meum:

Vobis

Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
Ph. Geta, quid nunc fiet? Ge. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet Phædria.
Ph. Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera.
Ge. Meministin' olim vt fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
Ph. Memini. G. hem nunc ipsa est opus, aut, si quid potest,
Meliore, & callidiore. Ph. fiet sedulò.
Ge. Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. Ph. age.

ACTVS PRIMI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHAEDRIA.

De. ITA ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?
Nec meum imperium: age, mitto imperiũ: non simultatem meam
Reuereri? saltem non pudere? ò facinus audax, ò Geta
Monitor. Ge. vix tandem. De. quid mihi dicent? aut quam causam reperient?
Demiror. Ge. atqui repperi iam: aliud cura. De. an ne hoc dicent mihi?
Inuitus feci: lex coegit. audio, & fateor. Ge. placet.
De. Verum scientem, tacitum causam tradere aduersarijs,

Etiam

Etiam ne id lex coegit? Ph. illud durum. Ge. ego expediam: sine.

De. Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.

Ita sum iritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituere.

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxume, tum maxume

Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant:

Pericla, damna, exilia peregre rediens semper cogitet,

Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:

Communia esse hæc, fieri posse: vt ne quid animo sit nouum:

Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

Ge. O Phædria, incredibile est, quanto herum anteeo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

Molendum vsque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes.

Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo nouum.

Quidquid præter spem eueniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid hominem cessas adire, & blandè in principio alloqui?

De. Mei fratris video filium ire mihi obuiam.

Ph. Mi patrue salue. De. salue: sed vbi est Antipho?
Ph. Saluom aduenire. De. credo: hoc responde mihi.
Ph. Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententia?
De. Vellem quidem. Ph. quid istuc? De. rogitas Phaedria?
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
Ph. Eho, an id succenses nunc illi? Ge. artificem probum.
De. Egone illi non succenseam? ipsum gestio
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.
Ph. Atqui nil fecit patrue, quod succenseas.
De. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. Ph. haud ita est.
De. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.
Cum ille est, hic praesto est: tradunt operas mutuas.
Ge. Probè eorum facta imprudens depinxit senex:
De. Nam ni haec ita essent, cum illo haud stares Phaedria.
Ph. Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret, aut famae temperans:
Non causam dico, quin, quod meritus est, ferat.
Sed si quis fortè malitia fretus sua,
Insidias nostrae fecit adolescentiae,
Ac vicit: nostra ne ea culpa est, an iudicum,
Qui saepe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
Ge. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
De. An quisquam iudex est, qui possit noscere
Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas,
Ita vt ille fecit? Ph. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui;

Ita

Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
Ge. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. De. oh,
Bone custos salue, columen verò familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
Ge. Iam dudum te omnes nos accusare audio,
Immeritò, & horum me omnium immeritissimò:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruom hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonij dictio est. De. mitto omnia: adde
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu seruus: verum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere, sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
Ge. Non ratio, verum argentum deerat. De. sumeret
Alicunde. Ge. alicunde? nihil est dictu facilius.
De. Postremò, si nullo alio pacto, vel fœnore.
Ge. Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te viuo. De. non, non sic futurum est, non potest.
Ego ne illam cum illo ut patiar nuptam vnum diem?
Nil suaue meritum est. hominem commostrarier
Mihi istum volo, aut, vbi habitet, demonstrarier.
Ge. Nempe Phormionem. De. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc est? Ph. foris.
De. Abi Phædria, eum require, atque adduce huc. Ph. eo
Recta via equidem illuc. Ge. nempe ad Phamphilam
De. at ego
Deos penateis hinc salutatum domum

Diuortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui adsient,
Vt ne imparatus sim cum adueniet Phormio.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHORMIO, GETA,

Ph. ITA *ne patris ais conspectum veritum hinc abiisse? Ge. admodum.*
Ph. Phanium relictam solam? G. sic P. & iratum senem?
G. Oppidò. Ph. ad te summa solum Phormio rerum redit:
Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.
G. Obsecro te. Ph. si rogitabit. G. in te spes est. Ph. æcere,
Quid si reddet? Ge. tu impulisti. Ph. sic opinor. Ge. subueni.
Ph. Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
Ge. Quid ages? Ph. quid vis? nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
Ge. O vir fortis, atque amicus: verum hoc sæpe Phormio
Vereor, ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah,
Non ita est: factum est periclum, iam pedum visa est via.
Quot me censes homines iam deuerberasse vsque ad necem

Ho-

Hoſpites? tum ciues? quo magi' noui, tanto ſæpius.
Cedo dum, en vnquam iniuriarum audiſti mi ſcriptam dicam?
Ge. Quî iſtuc? Ph. quia non rete accipitri tenditur, neque miluio,
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus eſt, in illis opera luditur.
Alijs aliunde eſt periclũ, vnde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem: & ſapiunt mea quidem ſententia,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
Ge. Non pote ſati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
Ph. Immo enim nemo ſati' pro merito gratiã regi refert.
Te ne aſymbolum venire, vnctum, atque lautum è balneis,
Otioſum ab animo; cum ille & cura, & ſumptu abſumitur,
Dum tibi ſit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
Ge. Quid iſtuc verbi eſt? Ph. vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.
Hæc, quum ratione ineas, quàm ſint ſuauia, & quàm cara ſint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præſentem deum?
Ge. Senex adeſt. vide qd agas: prima coitio eſt acerrima:
Si eam ſuſtinueris, poſt illa iam, ut lubet, ludas licet.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D. EN vnquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. Ge. iratus est. Ph. quin tu hoc age:
Iam ego hunc agitabo. prò deûm immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? Ge. negat.
De. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
Ph. Neque eius patrem se scire, qui fuerit? Ge. negat.
Ph. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
Ph. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Neglegitur ipsa: vide, auaritia quid facit.
Ge. Si herum insimulabis auaritiæ, male audies.
De. O audaciam; etiam me vltro accusatum aduenit.
Ph. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum.
At quē virum? quem ego viderim in vita optumum.
Ge. Videas te, atq; illum, vt narras. Ph. abi in malum cru
cem:
Nam ni ita eum existumassem, nunquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.

Ge. Pergin' hero absenti male loqui impurissime?
Ph. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem carcer?
D. Geta.
Ge. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
Ph. Responde. Ge. quis homo est? ehem. D. tace. Ge. absenti tibi
Te indignas, seq; dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. ohe, desine.
Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et quî cognatum me sibi esse diceret.
Ph. Proinde expiscare, quasi nõ nosses. D. nossem? Ph. ita.
De. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
Ph. Eho., tu sobrinum tuum non noras? De. enicas:
Dic nomen. Ph. nomen? maxume. D. quid nunc taces?
Ph. Perij hercle, nomẽ perdidi. D. hem, quid ais? Ph. Geta,
Si meministi id quod olim dictum est, subijce. hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum aduenis.
D. Egon' autem tento? G. Stilpho. Ph. atque adeo, quid mea?
Stilpho est. D. quem dixti? Ph. Stilphonem inquam noueras?
De. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine Ph. ita ne? non te horum pudet?
At si talentûm rem reliquisset decem.
De. Dij tibi male faciant. Ph. primus esses memoriter
Progeniem vostram vsq; ab auo atq; atauo proferes.
De. Ita vt dicis. ego tum si aduenissem, quî mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:

Cedo, quî est cognata? Ge. heus noster, rectè: heus tu ca
Ph. Dilucide expediui, quibus me oportuit (*ue.*
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? De. filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici, vt dignum est, non potest.
Ph. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem causa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem causa bis iudicium adipiscier.
De. Etsi facta mihi iniuria est, veruntamen
Potius quàm lites secter, aut quàm te audiam,
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
Ph. Ha, ha, hæ, homo suauis. De. quid est? num iniquom postulo?
An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum est?
Ph. Ita ne tandem quæso, ciuem vbi abusu' sis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa est dari,
Vt cum vno ætatem degeret; quod tu vetas?
D. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quam ob rem? P. ohe,
Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? immo haud desinam,
Donec perfecero hoc. Ph. ineptis. De. sine modò.
Ph. Postremò tecum nihil rei nobis Demipho est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. De. omnia hæc

Illum

Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac ipsum prohibebo domo.
Ge. Iratus est. Ph. tute idem melius feceris.
De. Ita ne es paratus facere me aduorsum omnia
Infelix? Ph. metuit hic nos, tametsi sedulò
Dissimulat. Ge. bene habent tibi principia. Ph. quin, quod est
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. De. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
Ph. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc ago:
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.
Ph. Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. Ge. intellego.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVVS, CRITO.

D. QVANTA me cura, & solicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impediuit nuptijs.
Neque mi in conspectum prodit, vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quid ue sit sententiæ.
Abi tu, vise redierit ne iam, an nondum, domum.

Ge. Eo. De. Videtis quo in loco res hæc siet:
Quid ago? dic Hegio. He. ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. De. dic Cratine. Cra. me ne vis?
De. Te. Cra. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias.
mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquom est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. De. dic nunc Hegio.
He. Ego sedulò hunc dixisse credo: verum ita est,
Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.
Cri. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. He. nunquid nos vis? D. fecistis probè:
Incertior sum multo, quàm dudum. Ge. negant
Rediisse. De. frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
Ge. At ego Antiphonē quærā, ut, quæ acta hîc sunt sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

ANTIPHO, GETA.

A. ENIMVERO *Antipho multimodis cum istoc animo vituperandus es.*
Ita ne hinc abiisse, & vitam tutandam dedisse aliis tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersuros

ros magis?

Nam, vt vt erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc tuæ est domi:

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:

Cuius nunc miseræ spes, opesq́; sunt in te vno omnes sitæ.

Ge. Equidem here nos iam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.

An. Te ipsum quærebam. Ge. sed ea causa nihilo magis defecimus.

An. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ?

Nunquid patri subolet? Ge. nil etiam. An. ecquid spei porrò est? nescio. An. ah.

Ge. Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti. An. nihil fecit noui.

Ge. Tum Phormio itidem in hac re, vt in aliјs strenuum hominem præbuit.

An. Quid is fecit? Ge. confutauit verbis admodum iratum patrem.

An. Heu Phormio. Ge. ego, quod potui porrò. An. mi Geta, omnes vos amo.

Ge. Sic sese habent principia, vt dico: adhuc tranquilla res est:

Mansurusq́; patruum pater est, dum huc adueniat. An. quid eum? Ge. aiebat,

De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.

An. Quantus metus est mihi, venire huc saluom nunc patruum Geta:

Nam, vt audio, per vnam eius aut viuam, aut moriar sententiam.

Ge. *Phædria tibi adest.* An. *vbinam?* Ge. *eccum à sua palæstra exit foras.*

ACTVS TERTII SCENA II.

PHAEDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

Ph. DORIO, *audi obsecro.* Do. *non audio.* Ph. *parumper.* Do. *quin omitte me.*

Ph. *Audi, quod dicam.* Do. *at enim tædet iam audire eadem millies.*

Ph. *At nũc dicã, quod lubẽter audias.* D. *loquere, audio.*

Ph. *Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quò nunc abis?*

Do. *Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.*

An. *Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti.* Ge. *idem ego metuo.*

Ph. *Non mihi credis?* Do. *hariolare.* Ph. *sin fidem do.* Do. *fabulæ.*

Ph. *Feneratũ istuc beneficium tibi pulcrè dices.* Do. *logi,*

Ph. *Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est.* Do. *somnium.*

Ph. *Experire, nõ est longum.* Do. *cantilenã eandem canis.*

Ph. *Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens,* Do. *garris modò.*

Ph. *Adeo ne ingenio esse duro te, atque inexorabili,*
Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?

Do. *Adeon' te esse incogitantẽ atq; impudẽtem Phædria,*

Vt phaleratis dictis ducas me, & meã ductes gratis?
An. Miseritum est. *Ph.* hei veris vincor. *Ge.* quàm similis vterque est sui?
Ph. Neque, alia Antipho cũ occupatus esset solicitudine,
Tum esse hoc mi obiectum malum? *An.* ah, quid istuc autem est Phædria?
Ph. O fortunatissime Antipho. *An.* ego ne? *Ph.* qui quod amas, domi est;
Nec cum huiu' modi vnquam vsus venit vt conflictares malo.
An. Mihi domi est? immo, quod aiunt, auribus teneo lupum:
Nam neque, vt amittam à me, inuenio, neque, vti retineam, scio.
Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. *A.* eia, ne parũ leno sies.
Nam quid hic confecit? *Ph.* hiccine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. *Ge.* quid? vendidit? *An.* ain' vendidit?
Ph. Vendidit. *Do.* quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
Ph. Nequeo exorare, vt maneat, & illo cũ vt mutet fidẽ,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, vnam præterea horam ne oppertus sies.
Do. Obtundis. *An.* haud longum est quod orat, Dorio: exoret, sine:
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.

Do. Verba istæc sunt. An. Pamphilam ne hac vrbe priuari sines?
Tum tu præterea horum amorē distrahi poterin' pati?
Do. Neque ego, neque tu. Ge. dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.
Do. Ego te complureis aduorsum ingenium meum menses tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contrà, omnia
Repperi, qui det, neque lacrumet: da locū melioribus.
An. Certè hercle, satis si cōmemini, tibi quidem est olim dies,
Quam ad dares huic, præstituta. Ph. factum. Do. num ego istuc nego?
An. Iam ne ea præterijt? Do. non, verum ei hæc antecessit. An. non pudet
Vanitatis? Do. minime, dum ob rem. Ge. sterquilinium. Ph. Dorio,
Ita ne tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, vtere.
An. Siccine hunc decipis? D. immo enimuero Antipho hic me decipit:
Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.
Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

ACTVS TERTII SCENA III.

PHAEDRIA, ANTHIPHO, GETA.

Ph. QVID faciam? unde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser,
Cui minu' nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. An. ita ne hunc patiemur Geta
Fieri miserum, qui me dudũ, vt dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
Ge. Scio equidem hoc esse æquom. An. age ergo, solus seruare hunc potes.
Ge. Quid faciam? An. inuenias argentum. Ge. cupio: sed, id vnde, edoce.
An. Pater adest hic. Ge. scio: sed quid tum? An. ah, dictum sapienti sat est.
Ge. Ita ne? An. ita. G. sanè hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis, si nil nanciscor mali.
Ni etiam nunc me huius quęrere causa in malo iubeas crucem?
An. Verum hic dicit. Ph. quid? ego vobis Geta alienus sum? Ge. haud puto:
Sed parum ne est, omnibu' quòd nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur preci?
Ph. Alius ab oculis meis illã in ignotum abducet locum?

Hem,

Hem, dum igitur licet, dumq; adsum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. An. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
Ph. Quoquò hinc asportabitur terrarũ, certũ est persequi
Aut perire. Ge. dij bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
An. Vide, si quid opis potes adferre huic. Ge. si quid? quid? An. quære obsecro,
Ne qd plus minus ve faxit, quod nos post pigeat Geta
Ge. Quæro: saluos est, vt opinor: verũ enim metuo malũ.
An. Noli metuere: vnà tecum bona, mala tolerabimus.
Ge. Quantum argenti opus est tibi? loquere. Ph. solæ triginta minæ.
Ge. Triginta? hui, percara est Phædria. Ph. istæc verò vilis est.
Ge. Age, age, inuentas reddam. Ph. ò lepidum caput.
G. aufer te hinc. Ph. iam opus est.
Ge. Iam feres. sed opu' est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
An. Presto est: audacissimè oneris qduis impone, et feret:
Solus est hõ amico amicus. G. eamus ergo ad eũ ocyus.
Ph. Abi verò: dic, præsto vt sit domi.
An. Nunquid est, quod mea opera vobis opu' sit? Ge. nil verum abi domum, &
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Cõsolare: cessas? A. nihil est, æque quod faciã lubẽs.
Ph. Qua viá istuc facies? Ge. dicam in itinere: modò te hinc amoue.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA

DEMIPHO, CHREMES.

De. QVID? *qua profectus causa hinc es Lemnum Chremes?*
Adduxtin' tecum filiam? Ch. non. De. quid ita non?
Ch. Postquam videt me eius mater hîc esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. De. quid illic tam diu
Quæso igitur commorabare, vbi id audiueras?
Ch. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipsa est morbus: sed venisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
De. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
Ch. Quod quidem me factum consilij incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut vnde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æque, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin spreuerit me; plus, quàm opus est scito, sciet:
Vereorq́;, ne vxor aliquà hoc resciscat mea.
Quòd si fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
De. Scio ita esse, & istæc mihi res solicitudini est:
Neque defetiscar vnquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est vlterior? at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

An. EXPECTO, quàm mox recipiat huc sese Geta
Sed patruum cum patre video astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
Ge. Adibo hosce: o noster Chreme.s. Ch. salue Geta.

Ge.Venire saluom volupe est.Ch.credo.Ge.quid agitur?
Ch. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
Ge. Ita de Antiphone audistin' quæ facta?Ch. omnia.
Ge.Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumiri. De. cum hoc id agebam commodum.
Ge.Nam hercle ego quoque id quidē mecū agitās sedulò,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G.ut abij abs te, fit fortè obuiam
Mihi Phormio. Ch.qui Phormio? Ge. is, qui istanc.
Ch. scio.
Ge. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
An. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verùm pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
An. Satin' illi dij sunt propitij? Ge. nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui, boniq; dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis

Verba

Verba hodie inter vos. D. quis te istæc iussit loqui?
Ch. Immo non potuit melius peruenirier
Eò, quò nos volumus. A. occidi. Ch. perge eloqui.
G. At primo homo insanibat. Ch. cedo, quid postulat?
G. Quid? nimiũ: quantum libuit. Ch. dic. Ge. si quis daret
Talẽtum magnum. Ch. immo malũ hercle: vt nil pudet.
Ge. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui rettulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eiu' incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissoluerem
Quæ debeo: etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm illanc, vxorem dari.
An. Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam; scientem, an imprudentem, incertu' sum.
De. Quid, si animã debet? Ge. ager oppositu st pignori ob
Decem minas, inquit. D. age age. iam ducat: dabo.
Ge. Aediculæ item sunt ob decem alias. De. hoi hui,
Nimium est. Ch. ne clama: petito hasce à me decem.
Ge. Vxori emunda ancillula: tum autem pluscula
Supellectile opus est, opu' sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
De. Sexcentas proin potius scribito iam mihi dicas:

Nil

Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?
Ch. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. An. hei mihi
Geta, occidisti me tuis fallacijs.
Ch. Mea causa eijcitur: me hoc æquom est amittere.
Ge. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hãc vt mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
Ch. Iam accipiet: illis repudium renunciet.
Hanc ducat. De. quæ quidem illi res vortat male.
Ch. Opportunè adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

ANTIPHO, GETA.

A. GETA. *Ge. hem. An. quid egisti? Ge. emunxi argento senes.*
A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum iussu' sum.
An. Eho verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
Ge. Quid ergo narras? An. quid ego narrem? opera tua ad
Restim mihi quidem res redijt planissume:
Vt te quidem omnes dij, deæq;, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta est spes patri,

Posse

Posse illam extrudi. cedo, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum:
Quid fiet? Ge. enim non ducet. An. noui: ceterum
Cum argentum repetent, nostra causa scilicet
In neruom potius ibit. Ge. nihil est Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contrà iam. si argentum acceperit,
Ducenda est vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt: (gas?
Id ille istis reddet. A. quã ob rẽ? aut quid dicet? G. ro-
Quot res? post illa monstra euenerunt mihi:
Introit in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex vetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quæ causa est iustissima.
Hæc fiet. An. vt modò fiant. Ge. fiet. me vide.
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædriæ,

ACTVS QVARTI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVIETVS *esto inquam: ergo curabo, ne quid verborum duint.*
Hoc temere nunquam amittam ego à me,
quin mihi testes adhibeam,

Cum

Cum dem: &, quam ob rem dem, commemorabo. Ge. vt cautus eſt, vbi nil opu' ſt.

Ch. Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet:

Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reijciat.

De. Rem ipſam putaſti. De. duc me ad eum ergo. Ge. non moror. Ch. vbi hoc egeris,

Tranſito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quàm hinc abit:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccẽſeat;

Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior;

Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantum is voluerit,

Datum eſſe dotis. De. quid, malum, tua id referet? C. magni Demipho.

De. Non ſat, tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat?

Ch. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe eiectam putet.

De. Idem ego iſtuc facere poſſum. Ch. mulier mulieri magi' congruet.

De. Rogabo. Ch. vbi nũc illas ego reperire poſſim, cogito.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

SOPHRONA, CHREMES.

S. QVID *agam? quem amicum inueniam mihi miſera? aut cui conſilia*

Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,

Hera ne ob meum suasum indignè injuria afficiatur:
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?

So. Quod vt facerem, me egestas impulit; cum scirem infirmas
Hasce esse nuptias; vt id consulerem, interea vita
Vt in tuto foret. Ch. certè ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum oculi prospiciunt, meæ nutricem gnatæ video.

So. Neque ille inuestigatur. Ch. quid agam? So. qui est eius pater. Ch. adeon',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco?
So. quòd si eum nunc
Reperire possim, nihil est, quod verear. Ch. ea ipsa est. conloquar.

So. Quis hic loquitur? Ch. Sophrona. S. & meum nomen nominat? Ch. ad me respice.

So. Dij obsecro vos: est ne hic Stilpho? Ch. non. So. negas?

C. Cōcede hinc paulūlū à foribus istorsum sodes Sophrona
Ne me istoc posthac nomine appellassis. So. quid? non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? Ch. st. So. quid has metuis fores?

Ch. Conclusam hic habeo vxorem sæuam: verum istoc de nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris

Effuti-

Effutiretis, atq; id porrò aliquà vxor mea rescisceret.

So. Hem istoc pol nos te hic inuenire miseræ nunquam potuimus.

Ch. Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac, vnde exis? aut vbi

Illæ sunt? So. miseram me. Ch. hem quid est? viuunt ne? So. viuit gnata.

Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.

Ch. Male factum. So. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,

Vt potui virginem nuptum locaui huic adolescenti,

Harum qui est dominus ædium. Ch. Antiphoni ne? S. hem isti ipsi. Ch. quid?

Duas ne is vxores habet? So. au obsecro, vnam ille, quidem hanc solam.

Ch. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? So. hæc ergo est. Ch. quid ais?

So. Composito est factum, quo modo hanc amans habere posset

Sine dote. Ch. dij vostram fidem, quàm sæpe fortè temere

Eueniunt, quæ non audeas optare? offendi aduenien̄s,

Quicum volebã, atque vt volebam, conlocatam filiã.

Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, vt fieret,

Sine nostra cura maxuma, sua cura hæc sola fecit.

So. Nũc quid facto est opus, vide. pater adolescẽtis venit,

Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. nihil pericli est.

Sed per deos atque homines, meam esse hanc, caue resciscat quisquam.

So. Nemo ex me scibit. C. sequere me: intus cetera audies.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

D. NOs nostrapte culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, aiunt. non ne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est vltro obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
Ge. Planissume. De. his nunc præmium est, qui recta praua faciunt.
Ge. Verissime. D. vt stultissime quidē illi rem gesserimus.
Ge. Modò vt hoc consilio possiet discedi, vt istam ducat.
De. Etiam ne id dubium est? Ge. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? Ge. nescio: verum, si fortè, dico.
De. Ita faciam, vt frater censuit; vxorem huc eiu' adducam,
Cum ista vt loquatur. abi Geta: prænuncia hanc venturam.
Ge. Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur.
Prouisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc

nunc porrò?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram soluis
Geta, præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ACTVS QVINTI SCENA III.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

De. AGEDVM, vt soles Nausistrata, fac illa vt placetur nobis;
Vt sua voluntate id, quod est faciundum, faciat. Na. faciam.
De. Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.
Na. Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa, quàm me dignum est.
De. Quid autem? Na. quia pol mei patris benè parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædijs talenta argenti bina
Capiebat statim. hem, vir viro quid præstat. De. bina quæso?
Na. Ac rebus vilioribu' multò, tamen talenta bina. D. hui.
Na. Quid hæc videntur? De. scilicet. Na. virum me natam vellem:

Ego ostenderem. De. certè scio. Na. quo pacto. De. parce sodes,

Vt possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget.

Na. Faciam, vt iubes: sed meum virum abs te exire video. Ch. hem Demipho;

Iam illi datum est argentum? De. curaui illico. Ch. nollem datum.

Hei, video vxorem: penè plus, quàm sat erat. De. cur nolles Chreme?

Ch. Iam rectè. De. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quam obrem hanc ducimus?

Ch. Transegi. De. quid ait tandem? Ch. adduci non potest. De. quid non potest?

Ch. Quia vterque vtrique est cordi. De. quid istuc nostra? Ch. magni. præter hæc,

Cognatam comperi esse nobis. De. quid? deliras? Ch. sic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam. De. sati' ne sanus es?

Na. Au, obsecro vide, ne in cognatam pecces. De. non est. Ch. ne nega:

Patri' nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?

Ch. Norat. De. cur aliud dixit? Ch. nunquam hodie concedes mihi, neque

Intelleges? De. si tu nil narres. Ch. pergis? Na. miror quid hoc siet.

De. Equidem hercle nescio. Ch. vin' scire? at ita me seruet Iuppiter,

Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo.

De.

De. dij vostram fidem:

Eamus ad ipsam vnà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. Ch. ah.

De. Quid est? C. ita ne paruam mihi fidem esse apud te? De. vin' me credere?

Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat. quid illa filia

Amici nostri, quid futurum est? Ch. rectè. De. hanc igitur mittimus?

Ch. Quid ni? De. illa maneat? Ch. sic. De. ire igitur tibi licet Nausistrata.

Na. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm vt cœperas,

Manere hanc: nam perliberalis visa est, cũ vidi, mihi.

De. Quid istuc negotij est? Ch. iam ne operuit ostium? De. iam. Ch. ò Iuppiter,

Dij nos respiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. De. hem,

Quo pacto id potuit? Ch. non satis tutus est ad narrandum hic locus.

De. At tu intro abi. heus, ne filij nostri quidem hoc rescifcant, volo.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

ANTIPHO.

An. LAETV' *sum, vt vt meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.*

Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cum res aduorsæ sient, paulo mederi poſſis.
Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtenſa
Huiuſce habendæ. ſed vbinam Getam inuenire poſſum, vt
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

ACTVS QVITI SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

Ph. ARGENTVM *accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:*
Curaui, propria ea Phædria vt poteretur: nam emiſſa eſt manu:
Nunc vna res mihi etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
An. Sed Phormio eſt: quid ais? Ph. quid? An. quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?
Ph. Viciſſim parteis tuas acturus eſt. An. quas? Ph. vt fugitet patrem:
Te ſuam rogauit rurſum vt ageres cauſam, vt pro ſe diceres:

Nam

Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta;
Ne, cum hîc non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. An. vide, quis egreditur. Ph. Geta est.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

Ge. FORTVNA, *o fors fortuna, quantis commoditatibus,*
Quàm subito hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem?
An. Quidnam hic sib volt? Ge. nosq́; amicos eiu' exonerastis metu?
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero inuenire, vt hæc, quæ contigerint, sciat?
An. Num tu intellegi', quid hic narret? Ph. num tu? An. nil. P. tantundem ego.
Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. An. heus Geta. Ge. hem tibi.
Num mirum, aut nouũ est, reuocari, cursum cum institueris? An. Geta.
Ge. Pergit. hercle nunquam tu tuo odio vinces me. An.

non

non manes?

Ge. Vapulabis. curialis vernula est, qui me vocat.

An. Id tibi quidem iam fiet, nisi resistis, verbero.

Ge. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitat malum:

Sed is ne est quem quæro, an nō? ipsu' est. Ph. congredere actutum. An quid est?

G. O omnium, quantum est, qui viuant, hominum homo honoratissime:

Nam sine controuersia à dijs solus diligere Antipho.

An. Ita velim: sed quî istuc credam ita esse, mihi dici velim.

Ge. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? An. enicas.

Ph. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. Ge. oh,

Tu quoque hic aderas Phormio? Ph. aderam: sed cessas? Ge. accipe, hem.

Vt modò argentum dedimus tibi apud forum, recta domum

Sumu' profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.

An. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hãc rem est Antipho.

Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Media:

Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,

Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere:

Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,

Eumq;

Eumq; nunc esse intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores
Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi: astiti:
Animam compressi. aurem admoui: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captãs. An. euge Geta. G. hic pulcherrimum
Facinus audiui: itaque penè hercle exclamaui gaudio.
Ph. Quod? Ge. quodnam arbitrare? An. nescio. Ge. atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ. An. hem,
Quid ais? G. cum eiu' olim consueuit matre in Lemno clanculum.
Ph. Somnium: vtin' hæc ignoraret suum patrem? Ge. aliquid credito
Phormio esse causæ: sed me censen' potuisse omnia
Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
Ph. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. Ge. immo etiam dabo,
Quo magi' credas. patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait vterque tibi potestatem eius habendæ se dare:
Denique ego sum missus, te vt requirerem, atque adducerem.
An. Hem, quin ergo? rape me: cessas? Ge. fecero. An. o mi Phormio

Vale.

Vale. Ph. vale Antipho: bene, ita me dij ament, factum: & gaudeo.

Ph. Tantam fortunam de improuiso esse his datam?
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita vt datum est ingratijs,
His datum erit: hoc quî cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, voltusq; est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum:
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:
Quò me assimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

De. D*Iis magnas meritò gratias habeo, atq; ago*
Quando euenere hæc nobis frater prospere.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. Ph. Demiphonem, si domi est,
Visam: vt quod. De. at nos ad te ibamus Phormio.
Ph. De eadem hac fortasse causa? De. ita hercle. Ph. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mi esset fides.

Ch.Est'ne ea ita, vt dixi, liberalis? De. oppidò.
Ph.Itaque ad vos venio nunciatum Demipho,
Paratum me esse: vbi voltis, vxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam, tantopere id vos velle, animū aduorterā.
De. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est: fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaueras.
Ph.Satin' superbe inluditis me? De.quî? Ph. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
Ch.Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam, inque.De.tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
Ph.Quod? næ ego perscripsi porrò illis, quibu' debui.
De.Quid igitur fiet? Ph.si vis mihi vxorem dare,
Quam despondisti, ducam, sin est, vt velis
Manere apud te illam, hîc dos maneat Demipho:
Nam non est æquom me propter vos decipi;
Cum ego vestri honoris causa repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat.
De.I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. iritor. D.tu ne hanc duceres,
Si tibi data esset? Ph.fac periculum.De. vt filius
Cum illa habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.

Ph.

Ph.Quæso,quid narras? D.quin tu mihi argentum cedo.
Ph.Immo vero tu vxorem cedo. De.in ius ambula.
Ph.In ius?enimuero si porrò esse odiosi pergitis.
De.Quid facies? Ph.ego ne? vos me indotatis modò
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. Ch. quid id nostra?Ph.nihil.
Hic quandam noram,cuius vir vxorem.Ch.hem.
De.quid est?
Ph.Lemni habuit aliã.Ch.nullus sum.Ph. ex qua filiam
Suscepit: & eam clam educat.Ch.sepultu'sum.
Ph.Hæc adeo illi iam denarrabo.Ch.obsecro,
Ne facias.Ph.oh,tun' is eras? De.vt ludos facit.
Ch.Missum te facimus.Ph.fabulæ.Ch.quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te.Ph.audio:
Quid vos,malum,ergo me sic ludificamini
Inepti vostra puerili sententia?
Nolo,volo: volo, nolo rursum: cedo, cape:
Quod dictum, indictum est: quod modò erat ratum,
irritum est.
Ch.Quo pacto,aut vnde hæc hic resciuit? De.nescio,
Nisi,me dixisse nemini, id certò scio.
Ch.Monstri,ita me dij ament, simile. Ph. inieci scrupulum.De hem,
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle satius est:
Animo virili præsentiq; vt sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celere posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.

Tum

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. Ph. at at, nisi mihi prospicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
Ch. At vereor, vt placari possit. De. bono animo es:
Ego redigam uos in gratiam, hoc fretus Chreme,
Cum è medio excessit, vnde hæc suscepta est tibi.
Ph. Ita ne mecum agitis? satis astutè aggredimini:
Non hercle ex re istiu' me instigasti Demipho.
An tu, vbi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius sis vertitus fœminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lacrumis si extillaueris.
De. Malum, quod isti dij, deæq; omnes duint.
Tanta ne affectum hominem quenquam esse audacia?
Non ne hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? Ch. in id redactus sum loci,
Vt nesciam prorsus, quid agã cum illo. D. ego scio:
In ius eamus. Ph. in ius? huc, si quid lubet.
De. Assequere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.
Ch. Enim solu' nequeo: accurre huc. P. vna iniuria est
Tecum. Ch. lege agito ergo. Ph. altera est tecum Chreme.
De. Rape hunc. Ph. ita ne agitis? enimuero voce est opus.
Nausistrata exi. Ch. os opprime. D. impurum vide,
Quantum valet. Ph. Nausistrata inquam. Ch. non taces?
Ph. Taceam? D. ni sequitur, pugnos in ventrem ingere.
Ph. Vel oculum exculpe: est, vbi vos vlciscar probè.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. QVI *nominat me? Ch.hem.Na.quid istuc turbæ est obsecro*
Mi vir? Ph.hem quid nunc obticuisti? Na. quis hic homo est?
Non mihi respondes? Ph.hiccine vt respondeat?
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. caue isti quidquã creduas.
Ph. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
Ch. Nihil est. Na. quid ergo est? quid istic narrat? Ph. iam scies:
Ausculta. Ch. pergin' credere? Na. quid ego obsecro
Huic credam, qui nil dixit? Ph. delirat miser
Timore. Na. non pol temere est, quod tu tam times.
Ch. Egon' timeo? Ph. recte sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. De. scelus,
Tibi narret? Ph. eho tu, factum est abs te sedulò
Pro fratre. Na. mi vir non mihi narras? Ch. at. Na. quid at?
Ch. Non opus est dicto. P. tibi quidẽ: at scito huic opu'st.
In Lemno. Ch. hem quid ais? D. non taces? Ph. clam te. Ch. hei mihi.
Ph. Vxorem duxit. Na. mi homo dij melius duint.
Ph. Sic factum est. Na. perij misera. Ph. & inde filiam
Suscepit iam vnã, dum tu dormis. Ch. quid agimus?
Na. Prò dij immortales, facinus indignum, & malum.

Ph. Hoc actum est. *Na.* an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hęcine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?
De. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego,
Sed eam, quæ sit ignoscenda. *Ph.* verba fiunt mortuo.
De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè ab hinc annos quindecim mulierculã
Eam compressit, vnde hæc nata est, neque post illa vnquam attigit.
Ea mortem obijt: è medio abijt: qui fit in re hac scrupulus?
Quamob rem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
Na. Quid æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.
Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturũ putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut sperem porrò non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus est.
Sic dabo: age age nunc, Phormionẽ, qui volet, lacessito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsque ad aurem obganniat.
N. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, qualis in istũ fuerim? D. noui æquè omnia
Tecum. Na. meriton' meo hoc videtur factum? D. minimè gentium:
Verũ, quando iam accusando fieri infectum nõ potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
Ph. Enimuero, prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temere, audi. Na. quid est?
Ph. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato, is pro sua amica lenoni dedit.
C. Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens vnam si habet amicam? tu vxores duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. immo, vt iam scias meã sententiã,
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,
Prius quàm gnatum video: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. Ph. mulier sapiens es Nausistrata.
Na. Satin' id est tibi? Ph. immo verò pulchrè discedo, & probè.

Et præ-

Et præter spem. Na. tu tuum nomen dic quod est.
Ph. min'? Phormio,
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
Na. Phormio, at ego æcastor posthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamq;, & dicam. Ph. benignè dicis. Na. pol meritum est tuum.
Ph. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? Na. cupio. Ph. me ad cœnam voca.
Na. Pol verò voco. D. eamus intro hinc. Na. fiat: sed vbi est Phædria,
Iudex noster? Ph. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	*meretrix,*
Syra	*anus,*
Parmeno	*seruus,*
Laches	*senex,*
Sostrata	*mulier,*
Phidippus	*senex,*
Pamphilus	*adolescens,*
Myrrhina	*mulier,*
Sosia	*seruus,*
Bacchis	*meretrix.*

TERENTII HECYRA.

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA, AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARILIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

Xorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiusq; per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus im Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGVS

HEcyra est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est noua, nouũ interuenit vitium, & calamitas
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc planè est pro noua:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius: quæsò hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi.
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poeta scriptura euanesceret.
In his, quas primum Cæcilij didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, vt spectarentur. vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Propè iam remotum iniuria aduorsariûm
Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica,
Quòd si scripturam spreuissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset, potius quàm in negotio:
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.

Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eôdem accessit expectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras.
Vetere in noua cœpi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
Si nunquam auare statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quammaxume seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, & silentium
Date, vt lubeat scribere alijs, mihiq; vt discere
Nouas expediat, posthac pretio emptas meo.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PHILOTIS, SYRA.

Philtis Syra

Ph. PER *pol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
Hem duxit. Sy. ergo propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
Ph. Vtin' eximium neminem habeam? Sy. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditijs suis
Quamminimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabo non contrà insidiabere?
Ph. Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.
Sy. Iniurium est autem vlcisci aduorsarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
Aetas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

Pa. SENEX *si quæret me, modò isse dicito*
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.

Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas; si non quæret, nullus dixeris;
Aliàs vt vti possim causa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multum. Ph. ò salue Parmeno.
Sy. Salue mecastor Parmeno. Pa. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis, vbi te oblectasti tam diu?
Ph. Minimè me equidem oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Pa. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotium cepisse sæpè, & te tuum
Consilium contempsisse. Ph. non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hic videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. Pa. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
Ph. Sed quid negoti hoc? modò quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hac viua posset animum inducere
Vxorem habere. Pa. habere autem? Ph. eho tu, an non habet?
Pa. Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.
Ph. Ita dij deæq; faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
Pa. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. Ph. nempe ea causa, vt ne id fiat palam.
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, vt

Hoc proferam, sed tacita vt mecum gaudeam.

Pa. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum
Tuam in fidem committam. Ph. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ percōter, scire. Pa. vera hæc prędicat:
Et mi illud vitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. Ph. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. Pa. ausculta. Ph. istic sum. Pa. hanc Bacchidem
Amabat, vt cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse vnicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille primo se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin', an ne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptiis. postquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commisereſceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt conloqui mecum vnà posset: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miser.

Ph. At te dij deæq; perduint cum isto odio Laches.

Pa. Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum:

Nocte

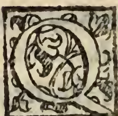
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph.Quid ais?cum virgine vnà adolescens cubuerit,
Plus potus, illa se abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis; nec verum arbitror.
Pa.Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui; ille inuitus illam duxerat.
Ph.Quid deinde fit? Par.diebus sanè pauculis
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratq; , vt virgo à se integra etiam tum siet:
Seq;ante, eam quàm vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam lubidrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
Ph.Pium,ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Pa.Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitij,
Superbum est: sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
Ph.Quid interea?ibat ne ad Bacchidem? Par. quotidie:
Sed,vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo, & magis procax facta illico est.
Ph.Non æpol mirum.Par.atqui ea res multo maxume
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam,& hanc,quæ domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans,
Hæc,ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias

Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huiu' iniuria,
Paulatim elapsust Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum, ea ad hos redibat lege hereditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater,
Reliquit cum matre hîc vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc rarò in vrbem commeans
Ph. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa. Nunc audies: primum dies complusculos
Bene conueniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites vllę inter eas, postulatio
Nunquam. Ph. quid igitur? Par. siquando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi est dies complureis, accersi iubet.
Dixere causam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
Aegram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo: hoc vbi senex
Resciuit, heri ea causa rure aduenit huc,
Patrem continuò conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet:
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter:

Ph.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. VI nominat me? Ch. hem. Na. quid istuc turbæ est obsecro
Mi vir? Ph. hem quid nunc obticuisti? Na. quis hic homo est?
Non mihi respondes? Ph. hiccine vt respondeat?
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. caue isti quidquã creduas.
Ph. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
Ch. Nihil est. Na. quid ergo est? quid istic narrat? Ph. iam scies:
Ausculta. Ch. pergin' credere? Na. quid ego obsecro
Huic credam, qui nil dixit? Ph. delirat miser
Timore. Na. non pol temere est, quod tu tam times.
Ch. Egon' timeo? Ph. recte sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. De. scelus,
Tibi narret? Ph. eho tu, factum est abs te sedulò
Pro fratre. Na. mi vir non mihi narras? Ch. at. Na. quid at?
Ch. Non opus est dicto. P. tibi quidẽ: at scito huic opu' st.
In Lemno. Ch. hem quid ais? D. non taces? Ph. clam te. Ch. hei mihi.
Ph. Vxorem duxit. Na. mi homo dij melius duint.
Ph. Sic factum est. Na. perij misera. Ph. & inde filiam
Suscepit iam vnã, dum tu dormis. Ch. quid agimus?
Na. Prò dij immortales, facinus indignum, & malum.

Ph.

Ph. Hoc actum est. Na. an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hęcine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?
De. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego,
Sed eam, quæ sit ignoscenda. Ph. verba fiunt mortuo.
De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè ab hinc annos quindecim mulierculã
Eam compressit, vnde hæc nata est, neque postilla vnquam attigit.
Ea mortem obijt: è medio abijt: qui sit in re hac scrupulus?
Quamob rem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
Na. Quid æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.
Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturũ putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut sperem porrò non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus est.
Sic dabo: age age nunc, Phormionẽ, qui volet, lacessito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsque ad aurem obganniat.
N. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, qualis in istũ fuerim? D. noui æquè omnia
Tecum. Na. meriton' meo hoc videtur factum? D. minimè gentium:
Verũ, quando iam accusando fieri infectum nõ potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
Ph. Enimuero, prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temere, audi. Na. quid est?
Ph. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato, is pro sua amica lenoni dedit.
C. Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens vnam si habet amicam? tu vxores duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. immo, vt iam scias meã sententiã,
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo,
Prius quàm gnatum video: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit, faciam. Ph. mulier sapiens es Nausistrata.
Na. Satin' id est tibi? Ph. immo verò pulchrè discedo, & probè.

Et præ-

Et præter ſpem. Na. tu tuum nomen dic quod eſt.
Ph. min'? Phormio,
Veſtræ familiæ hercle amicus, & tuo ſummus Phædriæ.
Na. Phormio, at ego æcaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamq́;, & dicam. Ph. benignè dicis. Na. pol meritum eſt tuum.
Ph. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? Na. cupio. Ph. me ad cœnam voca.
Na. Pol verò voco. D. eamus intro hinc. Na. fiat: ſed vbi eſt Phædria,
Iudex noſter? Ph. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	*meretrix,*
Syra	*anus,*
Parmeno	*ſeruus,*
Laches	*ſenex,*
Soſtrata	*mulier,*
Phidippus	*ſenex,*
Pamphilus	*adoleſcens,*
Myrrhina	*mulier,*
Soſia	*ſeruus,*
Bacchis	*meretrix.*

TERENTII HECYRA.

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA, AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARI-LIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

Xorem duxit Pamphilus Phllumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiusq; per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus im Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

PROLOGVS

PROLOGVS.

Hecyra est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est noua, nouū interuenit vitium, & calamitas
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc planè est pro noua:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius: quæsò hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi.
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poeta scriptura euanesceret.
In his, quas primum Cæcilij didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, vt spectarentur. vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Propè iam remotum iniuria aduersariûm
Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica,
Quòd si scripturam spreuissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset, potius quàm in negotio:
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.

Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eôdem accessit expectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras.
Vetere in noua cœpi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
Si nunquam auare statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quammaxume seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, & silentium
Date, vt lubeat scribere aliis, mihiq; vt discere
Nouas expediat, posthac pretio emptas meo.

ACTVS

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PHILOTIS, SYRA.

Ph. PER *pol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
Hem duxit. Sy. ergo propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
Ph. Vtin' eximium neminem habeam? Sy. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditijs suis
Quamminimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabo non contrà insidiabere?
Ph. Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.
Sy. Iniurium est autem vlcisci aduorsarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
Aetas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

Pa. SENEX *si quæret me, modò isse dicito*
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.

*Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas; si non quæret, nullus dixeris;
Aliàs vt vti possim causa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multum. Ph. ò salue Parmeno.
Sy. Salue mecastor Parmeno. Pa. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis, vbi te oblectasti tam diu?
Ph. Minimè me equidem oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Pa. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotium cepisse sæpè, & te tuum
Consilium contempsisse. Ph. non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hic videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. Pa. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
Ph. Sed quid negoti hoc? modò quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hac viua posset animum inducere
Vxorem habere. Pa. habere autem? Ph. eho tu, an
non habet?
Pa. Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.
Ph. Ita dij deæq; faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
Pa. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. Ph. nempe ea causa, vt ne id fiat palam.
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, vt*

Hoc

Hoc proferam, sed tacita vt mecum gaudeam.
Pa. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum
Tuam in fidem committam. Ph. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ percõter, scire. Pa. vera hæc prędicat:
Et mi illud vitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. Ph. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. Pa. ausculta. Ph. istic sum. Pa. hanc Bacchidem
Amabat, vt cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse vnicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille primo se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin', an ne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptiis. postquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commisceresceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt conloqui mecum vnà posset: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miser.
Ph. At te dij deæq; perduint cum isto odio Laches.
Pa. Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum:

Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph. Quid ais? cum virgine vnà adolescens cubuerit,
Plus potus, illa se abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis; nec verum arbitror.
Pa. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
Ph. Quid deinde fit? Par. diebus sanè pauculis
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratq; , vt virgo à se integra etiam tum siet:
Seq; ante, eam quàm vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam lubidrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
Ph. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Pa. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitij,
Superbum est: sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
Ph. Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Par. quotidie:
Sed, vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo, & magis procax facta illico est.
Ph. Non æpol mirum. Par. atqui ea res multo maxume
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans,
Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias

Viri

Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huiu' iniuria,
Paulatim elapsust Bacchidi, atque huc transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum, ea ad hos redibat lege hereditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater,
Reliquit cum matre hîc vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc rarò in vrbem commeans.
Ph. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa. Nunc audies: primum dies complusculos
Bene conueniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam,
Neque lites vllę inter eas, postulatio
Nunquam. Ph. quid igitur? Par. siquando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi est dies complureis, accersi iubet.
Dixere causam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
Aegram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam: admisit nemo: hoc vbi senex
Resciuit, heri ea causa rure aduenit huc,
Patrem continuò conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet:
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter:

Ph.

Ph.Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conuenturam. Par.dij vortant bene
Quod agas.Phi.vale.Par.et tu bene vale Philotium.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

Laches, Sostrata.

La. PRò deûm atque hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem æque studeant, nolintq́; omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias:
Itaque adeo vno animo oẽs socrus oderũt nurus. viris
Esse aduorsas, æque studium est, similis est pertinacia.
In eodẽ oẽs mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, si vllus est, magistram hãc esse satis certò scio.
So.Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, nescio.
La. hem
Tu nescis? So.non, ita me dij bene ament mi Laches,
Itaq; vnà inter nos agere ætatem liceat. La. dij mala prohibeant.
So.Meq́; abs te immeritò esse accusatam, post modò rescisses. La.scio.
Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum paras?

Tum

Tũ autẽ, ex amicis inimici ut ſint nobis affines, facis;
Qui illũ decrerunt dignũ, ſuos cui liberos cõmitterẽt.
Tu ſola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia.
S. Ego ne? L. tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.
An, quia ruri eſſe crebrò ſoleo, neſcire arbitramini,
Quo quiſque pacto hîc vitam veſtrorum exigat?
Multo melius, hîc quæ fiunt, quàm illic vbi ſum aſſidue, ſcio:
Ideo quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero foras.
Iamprideẽ eqdem audiui cepiſſe odium tui Philumenam:
Minimeq; adeo mirum: &, ni id feciſſet, magi' mirum foret.
Sed non credidi adeo, vt etiã totam hanc odiſſet domũ.
Quod ſi ſciſſem, illa hîc maneret potius, tu hinc iſſes foras.
At vide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Soſtrata.
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei ſeruiens,
Sumptus veſtros, otiumq; vt noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curaſſe rebus, ne quid ægre eſſet mihi?
S. Non mea opera, neque pol culpa euenit. L. immo maxume.
Sola hic fuiſti: in te omnis hæret culpa ſola Soſtrata.
Quæ hîc erãt, curares; cum ego vos ſolui curis ceteris.
Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?
Illiu' dices culpa factum. S. haud equidem dico mi Laches.

Laches.

L. Gaudeo (ita me dij ament) gnati causa: nam de te quidem,

Sati' scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

S. Quî scis, an ea causa mi vir me odisse assimulauerit,

Vt cũ matre vnà plus esset? L. quid ais? nõ signi sat est,

Quòd heri nemo voluit visentẽ te ad eã intromittere?

S. Enim lassam oppidò tum aiebant: eò ad eam non admissa sum.

L. Tuos esse illi mores morbum magi', quàm vllam aliam rem arbitror:

Et meritò adeo: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit

Ducere vxorẽ: & quæ vobis placita cõditio est, datur:

Vbi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES,

SOSTRATA.

P. E T S I *scio Philumena meum ius esse, vt te cogã*

Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam

Vbi tibi concedam, neque tuæ libidini aduorsabor.

L. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc iam scibo, quid sit.

Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem:

Anacoluthon. *Sed*

Sed non adeo, vt facilitas mea illorum corrumpat animos:

Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia verò.

L. Adij te heri de filia: vt veni, itidem incertum amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hãc,

Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:

Aut ea, refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,

Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,

Quia ægra est: te mi iniuriam facere arbitror Phidippe,

Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.

At, ita me dij ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,

Vt tu illam saluam magis velis, quàm ego: id adeo gnati causa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quàm se ipsum magnificare.

Neque adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam,

Hoc si rescierit. eò, domum studeo hæc prius, quàm ille huc redeat.

P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem

Noui: &, quæ dicis, omnia esse vt dicis, animũ induco:

Et te hoc mihi cupio credere: illã ad vos redire studeo,

Si facere possim vllo modo. L. quæ res te facere id prohibet?

Eho, nunquidnam accusat virum? P. minime: nam postquam attendi

Magis,

Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, sanctè adiurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alijs vitij est: leni ego animo sum natus
Non possum aduorsari meis. L. hem Sostrata. So. heu me miseram.
L. Certum ne est istuc? P. nunc quidem, vt videtur: sed nunquid vis?
Nam est, quod me transire ad forum iam oportet. L. eo tecum vnà.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

SOSTRATA.

S. SDEPOL *næ nos æquè sumus omnes inuisæ viris,*
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
Nam, ita me ament dij, quòd me accusat nunc vir, sum extra noxiam.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerũt, socrus
Omneis esse iniquas. haud pol me equidem: nam nunquam secus
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, quid hoc mi eueniat, scio.
Nisi pol filium multimodis iam expecto vt redeat domum.

ACTVS

ACTVS TERTII SCENA I.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

P. NEMINI *ego plura acerba esse ex amore homini vnquam oblata credo,*
Quàm mi. heu me infelicem, hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine ego causa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præstabilius, vbiuis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire? atque hæc ita esse miserum me rescíscere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labos,
Omne quod est interea tempus, prius quàm id rescitum est, lucro est.
Par. At sic, citius qui te expedias his ærumnis, reperies.
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nũc aduentũ tuũ ambas Pãphile scio reuerituras.
Rẽ cognosces, irã expedies: restitues rursũ in gratiã.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.
Pam. Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æquè miser?
Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuiuis facile scitu quàm fue

rim miser:

Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater.

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:

Vixq; huc contuleram, hem noua res orta est, porrò ab hac quæ me abstrahat.

Tum matrem ex ea re me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:

Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò vt fiam miser?

Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:

Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit.

Tot meas iniurias quæ nunquã in vllo patefecit loco.

Sed magnũ nescio quid necesse est euenisse Parmeno,

Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.

Par. Hoc quidem hercle paruum est: si vis verò veram rationem exequi,

Non maxumas, quæ maxumæ sunt, interdum iræ iniurias

Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,

Cum de eadẽ causa est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter sese quàm pro leuibus noxijs iras gerunt?

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Itidem mulieres sunt fermè, vt pueri, leui sententia:

Fortasse vnum aliquod verbum hanc inter eas iram conciuerit.

Tam.

Pam. Abi Parmeno intro, ac me venisse nuncia. Par. hem quid hoc? Pam. tace.

Trepidari sentio, cursari rursum prorsum: agedum ad fores

Accede propius. Par. hem, sensistin'? Pam. noli fabularier.

Prò Iuppiter, audio clamorem. Par. tute loqueris, me vetas?

M. Tace obsecro mea gnata. Pam. matris vox visa est Philumenæ.

Nullus sum. Par. quî dum? Pam. perij. Par. quam ob rem? Pam. nescio quod magnum malum

Profectò Parmeno me celas. Par. vxorẽ Philumenã

Pauitare nescio quid, dixerunt: id si fortè est, nescio.

Pam. Interij: cur mihi id non dixti? Par. quia non poteram vnà omnia.

Pam. Quid morbi est? Par. nescio. Pam. quid? nemo ne medicum adduxit? Par. nescio.

Pam. Cesso hinc ire intro, vt hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?

Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?

Nam si periculum vllum in te est, periisse me vnà haud dubium est.

Par. Non vsus facto est mihi nunc, hunc intro sequi.

Nam inuisos omneis nos esse illis sentio:

Here nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si fortè morbus amplior factus siet,

Quod sanè nolim, maxume heri causa mei,

Seruom illico introiisse dicent Sostratæ,

Aliquid tulisse comminiscentur mali.
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctu' sit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACTVS TERTII SCENA II

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

S. NEscio quid iam dudum hic audio tumultuari misera:
Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggrauescat:
Quod te Aesculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro.
Nunc ad eam visam. Par. heus Sostrata: S. ehem. Par. iterum istinc excludêre.
S. Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid faciam misera?
Non visam vxorē Pāphili, cū in ꝓxumo hîc sit ægra?
Par. Non visas, nec mittas quidē visendi causa quenquā.
Nā qui amat cui odio ipsus est, bis facere stultè duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.
Tū aūt filius tuus introijt videre, vt venit, quid agat.
S. Quid ais? an venit Pamphilus? Par. venit. S. dijs gratiam habeo.
Hem, istoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde excessit.
Par. Iam ea te causa maxume huc nunc introire nolo:
Nam si remittent quippiam Philumenam dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,

Quæ

Quæ inter nos interuenit, vnde ortum est initium iræ.
Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristi'st. So. *ò mi gnate.*
Pa. Mea mater, salue. S. *gaudeo venisse saluom. saluan' Philumena est?* Pam. *meliuscule est.* S. *vtinam istuc ita dij faxint.*
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? Pam. *rectè mater.*
So. *Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuasit?*
Pam. *Ita factum est.* So. *quid morbi est?* Pam. *febris.* So. *quotidiana?* Pam. *ita aiunt.*
I sodes intro, consequar iam te mea mater. So. *fiat.*
Pam. *Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.*
Pa. *Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant?* Pam. *cessas?*

ACTVS TERTII SCENA III.

PAMPHILVS.

Pam. *NEqueo mearum rerum initium ullum inuenire idoneum,*
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modò me intro vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, vxorem: hei mihi,

Postquam me aspexere ancillæ aduenisse, illico omnes simul
Læta exclamãt, venit, id quod me repẽtè aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incõmodè illis fors obtulerat aduentũ meũ.
Fortè vna illarũ interea properè procurrit, nuncians
Me venisse: ego eiu' videndi cupidus recta consequor.
Posteaquã introij, extẽplo eius morbũ cognoui miser.
Nam neque, vt celari posset, tẽpus spatiũ vllũ dabat:
Neq; voce alia, ac res monebat, ipsa poterat cõqueri.
Postquam aspexi, ò facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumãs, incredibili re, atq; atroci percitus.
Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua adcidit,
Lacrumans misera: miseritum est, profectò hoc sic est, vt puto.
Omnibu' nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio instituit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, caussam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nũc huc cõfugit, te atque alios partũ vt celaret suũ.
Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
Quæquæ fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obsecramus ambæ, si ius, si fas est, vti

Aduorsa

Aduorsa eius per te tecta tacitaq; apud omnes fient:
Si vnquam erga te animo esse amico sensti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, vti sibi des pro illa nunc, rogat:
Ceterum de reducenda id fac, quod in rem sit tuam.
Parturire eã, neque grauidã esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecũ post duobus concubuisse eã mensibus:
Tũ, postquã ad te venit, mẽsis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nũc si potis est Pãphile,
Maxume volo, doq; operã, vt clã partus eueniat patrẽ
Atque adeo omneis. sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicã abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eũ natũ putent.
Continuo exponetur: hîc tibi nihil est quidquam incommodi: &
Illi miseræ indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id verò neutiquam honestum esse arbitror:
Nec faciã: etsi amor me grauiter, consuetudoq; tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
Solitudoq;. ò fortuna, vt nunquam perpetuo es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor, si clamorem eiu' hîc crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

PARMEMO, SOSIA, PAMPHILVS.

Par. A*In' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?*
So. *Non hercle Parmeno verbis dici potest*
Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.
Par. Ita ne est? So. ò fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam, alias vt omittam miserias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsque aduorsa tempestate vsi sumus.
Par. Odiosum. So. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, si eò mi redeundum sciam.
Par. Olim quidem te causæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas? Pam. equidem te expecto. Par. quid est?

Pam.

Pam. In arcẽ trãscurso opus est. Par. cui homini? Pã. tibi
Par. In arcem? quid eò? Pam. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum vnà aduectust, conueni.
Par. Perij: vouisse hunc ducam, si saluus domum
Rediisset vnquam, vt me ambulando rumperet.
Pã. Quid cessas? Par. quid vis dicam? an cõueniã modò?
Pam. Immo, quòd constitui me hodie conuenturũ eum,
Non posse, ne me frustra illic expectet: vola.
Par. At non noui hominis faciẽ. Pã. at faciã, vt noueris
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
Par. Cadauerosa facies. dij illum perduint.
Quid, si nõ veniet? maneam ne vsque ad vesperum?
Pam. Maneto: curre. Par. non queo: ita defectu' sum.
Pam. ille abijt. quid agam infelix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
Quod potero faciam tamen, vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori, obsequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergũt. quid dicam hisce, incertu' sum.

ACTVS TERTII SCENA V.

LACHES, PHIDIPPVS,

PAMPHILVS.

La. DIXTIN' *dudum, dixisse illam se expectare filium?*
Ph. Factum. La. venisse aiunt: redeat. Pam. quam causam dicam patri,
Quamob-

Quamobrem non reducam, nescio. La. quem ego hîc
audiui loqui?
Pã. Certũ obfirmare est uiam me, quã decreui persequi.
La. Ipsus est, de quo hoc agebã tecũ. Pam. salue mi pater.
La. Gnate mi, salue. Ph. bene factũ te aduenisse Pãphile,
Atque adeo, quod maxumum est, saluum atque vali
dum. Pam. creditur.
La. Aduenis modò? Pam. admodum. La. credo, quid reli
quit Phania
Consobrinus noster? Pa. sanè hercle homo voluptati
obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum hære-
dem adiuuant.
Sibi vero hanc laudẽ reliquit: vixit, dũ vixit, bene.
La. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
Pã. Quidquid est id quod reliquit, ꝓfuit. L. immo obfuit:
Nam illum viuom & saluom vellem. Ph. impune op-
tare istuc licet.
Ille reuiuiscet iã nunquã: & tamen, vtrum malis, scio.
L. Here Philumenã ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.
Ph. Noli fodere. iussi. La. sed iam eam remittet. Ph. sci-
licet.
Pam. Omnem rem scio, vt sit gesta: adueniens audiui
omnia. La. at
Istos inuidos dĳ perdant, qui hæc libenter nunciant.
Pam. Ego me scio cauisse, ne vlla meritò contumelia
Fieri à vobis posset: idq; si nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo & benigno in illã & clementi fui,
Vere possim; ni te ex ipsa id magi' velim resciscere:
Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio
fides,

fides,
Cũ illa, quæ nũc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neq; culpa hoc mea euenisse dissidium, id testor deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ;
Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius cõmodum suadet sequi.
La. Pamphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,
Cum te post putaße omnes res præ parente intellego.
Verum vide, ne impulsus ira praue insistas Pãphile.
Pam. Quibus iris nunc illam impulsus iniquu' sim?
Quæ nunquam quidquã erga me cõmer ita est pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem, meritam scio:
Amoq;, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum:
Illiq; exopto, vt relliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
Ph. Tibi id in manu est, ne fiat. La. si sanus sies,
Iube illam redire. Pam. non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. La. quò abis? mane,
Mane inquam: quò vadis? Ph. quæ hæc pertinacia est?
La. Dixin' Phidippe hanc rem ægre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
Ph. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, vt velit reducere vxorem, licet:
Sin

Sin alio est animo, renumeret dotem, huc eat.
La. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
Ph. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
La. Decedet iam ira hæc: etsi meritò iratus est.
Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigas?
Ph. Deliberet, renuncietq; hodie mihi,
Velit ne, an non; vt alij, si huic non sit, siet.
La. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?
Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico, parui pendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt consilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est, euomã.

ACTVS QVARTI SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

My. PERII, *quid agam? quò me vortã? q̃d meo respondebo viro*
Misera? nam audisse vocem pueri visu' est vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciuerit peperisse, id qua causa clam habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.

P.

P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi vir? P. vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo esse deputas?
Nam si vtrũ vis horũ mulier vnquam tibi visus forẽ,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus? P. at rogas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc rogare æquom est patrem;
Perij. ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demiror,
Quid sit, quam ob rem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partũ; præsertim cũ & recte, & suo pepererit tẽpore.
Adeo ne peruicaci esse animo, vt puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potius, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. Misera sum. P. vtinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem venit,
Ex hac re quod locuta es olim, cũ illũ generũ cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cùm eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

M.

M. Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram, mauolo.
P. Multo prius sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:
Verum id vitium ego nunquã decreui esse adolescẽtiæ:
Nam id omnibus innatum est. at pol iam aderit, cum se quoque oderit.
Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti vsque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nũc res indiciũ hęc facit, quo pacto factũ volueris.
M. Adeon' me esse peruicacem censes cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?
P. Tun' prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modestè ac raro hoc fecit? non ne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum sati' firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro;
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conueni:
Roga, uelit ne, an nõ vxorem. si est, vt dicat velle se.
Redde:

Redde: sin est autem, vt nolet, rectè consuli meæ.

P. *Siquidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo Myrrhina*

Peccatum. aderam; cuius consilio ea par fuerat prospici.

Quam ob rem incendor ira, te esse ausam hæc facere iniussu meo.

Interdico, ne extulisse extra ædes puerũ vsquã velis.

Sed ego stultior, meis dictis parere hãc qui postulem:

Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.

M. *Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere,*

Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem, vt siet, resciuerit,

Non æpol clam me est: cum hoc, quod leuiu' est, tam animo iracundo tulit:

Nec qua via sententia eius mutari possit, scio.

Hoc mi vnum ex plurimis miserijs relliquom fuerat malum,

Si, puerum vt tollam, cogit, cuius qui sit nescimus pater:

Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:

Neque detractum ei tum quidquam est, qui post possit nosci, qui siet:

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:

Simul vereor, Pamphilus ne orata nostra nequeat diutius

Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

S. NON *clam me est mi gnate, tibi me esse suspectam, vxorem tuam*
Propter meos mores hinc abiisse: etsi ea dissimulas sedulò:
Verum ita me dij ament, itaq; obtingant ex te, quæ exopto mihi,
Nunquam sciens commerui, meritò vt caperet odium illa mei:
Teq; ante quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidẽ:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, vt apud me præmiũ esse positũ pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,
Ne mea præsẽtia obstet, neu causa vlla restet relliqua
Quin tua Philumena ad te redeat. Pam. quæso quid istuc consilij est?
Illiu' stultitia uicta, ex vrbe tu rus habitatũ migres?
Haud facies: neque sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat esse factum, haud tua modestia.
Tũ, tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies

Mea

Mea causa, nolo. S. nihil iam mi istæc res voluptatis ferunt;
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meæ
Longinquitas ætatis obstet, mortemve exoptet meam.
Hic video me esse inuisam immeritò: tempus est concedere;
Sic optume, vt ego opinor, omnes causas præcidam omnibus,
Et me hac suspectione exoluam, & illis morem gessero.
Sine me obsecro effugere, volgus quòd malè audit mulierum.
T. Quam fortunatus ceteris sum rebus, absque vna hæc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, vt quæque est, in animum inducas pati.
Si cetera sunt ita, vt tu vis, itaque vt esse ego illam existumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. væ misero mihi.
S. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me malè habet, quàm te gnate mi.

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. QVEM *cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi vxor:*
Istuc est sapere, qui, vbicunque opus sit, animum possis flectere;
Quod faciundum fortasse sit postidea, hoc nunc si feceris.
S. Foris pol fuat L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero mecastor. L. i ergo intro, & compone, quæ simul tecum simul
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. Pam. pater.
L. Quid vis Pamphile? Pam. abire hinc matrem? minimè. L. quid ita istuc? Pam. quia
De vxore incertus sum etiam, quid facturus siem. L. quid est?
Quid vis nisi reducere? Pam. equidem cupio, & vix contineo: sed
Non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar.
Credo, si non reducam, ea gratia concordes magis fore.
L. Nescias: verum id tua refert nihil, vtrũ illæ fecerint,
Quando hæc abierit: odiosa hæc ætas est adolescentulis:
E medio æquom excedere est: postremò iam nos fabulæ
Sumu' Pamphile, senex, atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

P. Tibi quoque ædepol ſum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum eſt turpiter:
Etſi tibi cauſa eſt de hac re. mater te impulit:
Huic verò nulla eſt. L. opportunè te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. Ph. quid eſt?
Pam. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ, rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domũ. Ph. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A myrrhina hæc ſunt mea vxore exorta omnia:
Pam. Mutatio fit. Ph. ea nos perturbat Laches.
Pam. Dum ne reducam, turbent porrò, quàm velint.
Ph. Ego Pamphile eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſanè perpetuam volo:
Sin eſt, vt aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. Pam. ſenſit peperiſſe: occidi.
L. Puerum? quem puerum? Ph. natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe prægnantem vnquam ante hunc ſciui diem.
L. Bene, ita me dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam: ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc celatos tandiu? nequeo ſatis,
Quàm hoc mihi videtur factum praue, proloqui.

Ph. Nō tibi illud factū minus placet, quàm mihi Laches.
Pam. Etsi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.
Pam. Perij. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. Pam. nullu' sum.
L. Reduc vxorem, ac noli aduorsari mihi.
Pam. Pater, si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quam ob rem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
Ph. Vosmet videte iam Lache, & tu Pamphile,
Remissam opu' sit vobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. Pam. quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an nō alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?

Primum

Primum hanc vbi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi;
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquã ademptã hãc quoq; tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum obsecutus mihi fecisti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum.
Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video esse. Pam. me ne? La. teipsum: & facis iniuriã,
Cum fingis falsas causas ad discordiam,
Vt cum illa viuas, testem hanc cum abs te amoueris:
Sensitq; adeo vxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quãobrẽ abs te abiret? Ph. planè hic diuinat: nã id est.
Pam. Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi. La. ah,
Reduc vxorem, aut, quamobrem non opu' sit, cedo.
Pam. Non est nunc tempus. La. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est. post de matre videro.
Pam. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.

La. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alam. *Ph.* maxume.
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primò: nunc verò palam est.
Nam omnino abhorrere animũ huic video à nuptijs.
La. Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?
Ph. Quid agas? meretricẽ hanc primũ adeundam censeo:
Oremus: accusemus grauius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
La. Faciam vt mones. puer eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adiutor sis mihi. *Ph.* ah,
Iam dudum dixi, itidemq; nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est vt possit, quod spero fore.
Sed vis ne adesse me vnà, dum istam conuenis?
La. Immo verò abi, aliquam puero nutricem para.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

BACCHIS, LACHES.

Ba. NON hoc de nihilo est, quod Laches nunc me conuentam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicer, sit quod velit.

La.

La. Videndum est, ne minu' propter iram hanc impetrem, quàm possiem;
Aut ne quid faciam plus, quod me post minu' fecisse satiu' sit.
Aggrediar. Bacchis, salue. Bac. salue Lache. La. credo ædepol te
Non nihil mirari Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foras puerum euocare.
Ba. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit mi in mentem, quæ sim,
Ne nomen mihi quæstus obstet apud te: nam mores facile tutor.
La. Si vera dicis, nihil tibi pericli à me est mulier: nam
Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciã, accuro
Nam si id nunc facis, facturave es, bonas quod par est facere:
Inscitũ offerre iniuriã tibi me immerenti, iniquom est.
Ba. Est magna æcastor gratia, de hac re quam tibi habeã. nam qui
Post factã iniuriã se expurget, mihi parum prosit. sed
Quid istuc est? La. meum receptas filium ad te Pamphilum. Ba. ah.
La. Sine dicam. vxorem hanc prius quàm duxit, vostrum amorem pertuli.
Mane: non dum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet,
Quære alium firmiorẽ tibi, dum cõsulendi tempus est.

Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem ista ætate tu.

Ba. Quis id ait? La. socrus. Ba. me ne? La. te ipsam: & filiam abduxit suam,

Puerumq; ob eam rem clam voluit, qui natus est, extinguere.

Ba. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,

Sanctius quàm iusiurãdum, id pollicerer tibi Laches,

Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, à me Pamphilum.

La. Lepida es: sed scin', quid volo potius sodes facias? Ba. quid cedo?

La. Eas ad mulieres huc intro, atq; istuc iusiurandũ idem

Pollicea re illis: exple animũ his, teq; hoc crimine expedi

Ba. Faciam. quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,

Vt de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet:

Sed falsa fama esse nolo gnatum suspectum tuum,

Nec leuiorẽ vobis, quibus est minimè æquo me viderier

Immeritò: nam meritus de me est, quod queam, illi commodem.

La. Facilẽ, beneuolumq; lingua tua iam tibi me reddidit:

Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.

Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi,

Fac eadẽ vt sis porrò: nostra vtere amicitia, vt voles.

Aliter si facis. sed reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias.

Verum

Verum te hoc moneo vnum, quali' sim amicus, aut quid possiem,
Potius quàm inimicus, periculū facias. B. faciā sedulo

ACTVS QVINTI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

Ph. NIHIL *apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit,*
Benigne præbeatur.
Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer vt satur sit, facito.
La. Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat persanctè. Ph. hæccine ea est? La. hæc est.
Ph. Nec pol istæ metuunt deos: neque has respicere deos opinor.
Ba. Ancillas dedo. quolibet cruciatu prr me exquire,
Licet. hæc res hîc agitur. me facere Pamphilo vt vxor redeat,
Oportet, quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solā fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant
La. Phidippe, nostras mulieres suspectas falsò nobis
In re ipsa inuenimus: porrò hāc nūc experiamur. nā si
Compererit falso crimini tua se vxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit vxor clam, id leue est: citò ab eo hæc ira abscedet.

Profecto

ACTVS QVINTI, SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

Par. AEDEPOL *næ esse meã herus operam deputat parui pretij,*
Qui ob rem nullam misit: frustra vbi totum desedi diem,
Myconium hospitẽ dum expecto in arce Callidemidem
Itaque ineptus hodie dũ illic sedeo, vt quisque venerat
Accedebã: adolescẽs, dic dũ quæso, tun'es Myconius?
Non sum. at Callidemides? nõ. hospitẽ ecquẽ Pãphilũ
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abij. sed quid Bacchidẽ
Ab nostro affine exeuntẽ video? quid huic hic rei est?
Ba. *Parmeno, opportune te offers, properè curre ad Pãphilum.*
Pa. *Quid eo?* Ba. *dic me orare, vt veniat.* Pa. *ad te?* B. *immo ad Philumenam.*
Pa. *Quid rei est?* B. *tua quod nil refert, percõtari desinas.*
Pa. *Nil aliud dicam?* Ba. *etiam: cognosse annulum illum Myrrhinam*
Gnatæ suæ fuisse, quẽ mihi ipsu' olim dederat. P. *scio.*
Tantum ne est? Ba. *tantum: aderit continuò, hæc vbi ex te audiuerit.*
Sed cessas? Pa. *minime equidem. nam hodie mihi potestas haud data est:*
Ita cursando, atque ambulãdo totũ hunc cõtriui diem.
Ba. *Quãtã obtuli aduentu meo lætitiam Pãphilo hodie?*
Quot commodas res attuli? quot autem ademi cur-

Cnatū ei restituo, qui penè harū ipsiusq; opera periit:
Vxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniundis.
Nā memini, abhinc mēses decē ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantē domū, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde annulum istū nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam id video;
Nescio quid suspicárier magi' cœpi, instare, vt dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitq; sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:
Eum cognouit Myrrhina in digito modò me habētem:
Rogat, vnde sit: narro omnia hæc: inde est cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptijs lætetur. verum æcastor
Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitum est vsa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommodè mihi nuptijs euenit: factum fateor:

At pol me fecisse arbitror, ne id meritò mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eiu' incõmoda æquôm est ferre.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

Pam. VIDEÒ *mi Parmeno etiam sodes, vt mi hæc certa & clara attuleris;*
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
Par. Visum est, Pam, certo ne? Par. certe. Pam. deus sum, si hoc ita est. Par. verum reperies.
Pam. Manedum sodes, timeo ne aliud esse credam, atque aliud nuncies.
Pa, Maneo. Pam. sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinã.
Suum annulum habere Bacchidem. Par. factum. Pã, eum, quem ego olim ei dedi:
Eaq; hoc te nunciare mihi iussit: ita ne factum? Par. ita inquem.
Pam, Quis me est fortunatior, venustatisq; adeo plenior? egon'
Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? nescio. Par. at ego scio, Pam, quid?
Par. Nil: nam neque etiam in nuncio, neque in me ipso quid sit boni,
Scio. Pam. ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam sine munere à me abire? ah nimium me ingratum

grautum putas.

Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:

Me.expectat credo: adibo. B. salue Pamphile.

Pam.O Bacchis, o mea Bacchis, seruatrix mea.

B.Bene factum, et volupe est. Pam. factis, vt credã, facis:

Antiquamq; adeo tuam venustatem obtines,

Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque aduenéris,

Semper siet. B. at tu ecastor morem antiquum, atque ingenium obtines,

Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.

Pam. Ha, ha, hæ, tu ne mihi istuc? B. rectè amasti Pamphile vxorem tuam:

Nam nunquam ante hũc diem meis oculis eam, quod nossem, videram:

Perliberalis visa est. Pam. dic verum. Ba. ita me dij ament Pamphile.

Pam. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri? B. nil. Pam. neque opus est

Adeo mutito: placet hoc non fieri itidẽ, vt in comœdijs

Omnia vbi omnes resciscunt. hic, quos par fuerat resciscere,

Sciunt; quos non autem scire æquom est, neque resciscunt, neque scient.

B. Imo etiã, hoc quî occultari posse facilius credas, dabo:

Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando se meo

Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. Pam. est optume:

Speroq; rem hanc esse euenturam nobis ex sententia.

Par.

Par. Here, licet me ſcire ex te, hodie quid ſit quod feci boni?
Aut quid iſtuc eſt, quod vos agitis? *Pam.* non. *Par.* ſuſpicor tamen.
Egone ab Orco hunc mortuum? quo pacto? *Pam.* neſcis Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
Par. Imo verò ſcio, neque hoc imprudens feci. *Pam.* ego iſtuc ſati' ſcio. *Par.* an
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto vſu' ſit?
Pam. Sequere me intro Parmeno. *Par.* ſequor, equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm ſciens ante hunc diem vnquã.

Plaudite.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

a b A B C D E F G H I K L M N
O P Q R S T.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS,
Apud Ioannem Garreum.

M D L X X X V I I I.

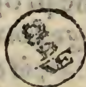
ERRATA

Pag. 14. in me caluier, lege, claudier. hic enim erratum eſt eo, quòd ſuſpicati ſumus hunc eſſe locum illum, quem Muretus correxerat in Eunucho. Ex hoc tamen ipſo loco Andriȩ coniici non abſurdè quidem poteſt, illum etiam Eunuchi locum claudier non caluier retinere debere.

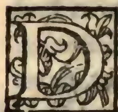
73. te ſcientem, lege, ſciente,

M. ANTONII MVRETI

ANNOTATIONVM in Terentium libellus.

IN VITAM TERENTII.

DVM Africani vocem diuinam] *Antea legebatur, voce diuina. ego hoc latini sermonis consuetudinem pati non puto: neque enim aliqua re, sed aliquam rem inhiare dicimus. Plautus, - inhiat aurum, vt deuoret. itaque ratus sum, sine periculo posse mutari. Sic paulo infra, cum in omnibus libris legeretur, -- abijt in Græciam in terram vltimam: ausus sum prius aliud, in, expungere: quod & versum corrumpebat, & orationis, vt ego quidem arbitror, puritatem. terram enim Græciam, & terram italiam, & similia veteres sæpe dicebant.*

Iussus antè Cæcilio recitare.] *pro Cerio, quod nomen nihil est, & tamen hoc loco in omnes libros irrepserat, Cæcilium reposui, fretus auctoritate Eusebij, qui hoc ipsum, quo de hic agitur, narrat in chronicis. Cæcilium autem poetam Comicum accipio.*

Consularibus ludis] *consularium ludorum nulla alibi, quod sciam, mentio. Consualibus, non, consularibus legendum fortè sit. sunt autem Consuales ludi ijdem cum Circensibus, siue Romanis.*

Iliadem instar tragœdiæ, Odysseam ad imaginem comœdiæ] *Aliter sentit Aristoteles; cuius*

auctoritate facile huius grāmatici opinio præpondera-
tur. eius verba sunt, in arte poetica. ὥσπερ δὲ καὶ τὰ σπουδαῖα μάλιστα ποιητὴς Ὅμηρος ἦν &c.

Ne quisquam in alterum carmen infame propo neret, lege lata, siluere.] *In alijs, lata lege sanxerunt. inepte. hoc enim significat, siluisse poetas, id est, desiisse, ciues nominatim proscindere, cum lex illa lata esset. atque hoc ipsum est, quod ait Flaccus,*

—lex est accepta, chorusq́;
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.

Prorsæ orationis] *Prosam orationem qui dicunt, facere imperite puto. prorsum antiqui rectum uocabāt: vnde prorsi limites apud Festum. eoque vocabulo in hunc sensum reperio vsum Senecam in his versibus ex Trohade,*

Et qui renatum prorsus aspiciens diem,
Tepidum rubenti Tigrin admiscet freto.

Sed & Prorsam vocabāt deam, quæ rectos fœtus educeret: de qua locum hunc A. Gelij libro XVI. *Ita scriptum in veteribus libris videre memini:* Huius periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romanæ duabus Carmentibus, quarum altera Postuerta nominata est, Prorsa altera: à recti, peruersiq́; partus & potestate, & nomine. *nunc autem ibi quoque corrupte legitur, Prosa. quia igitur, Prorsum, vt dixi, rectum est, idcirco solutam orationem prorsam nominarunt; quòd essent in ea voces recto fere ordine, &, vt naturæ ferret impetus, collocatæ. contraq́; versum dixerunt, in quo esset orationis genus, vt Cicero loquitur, versum atque mutatum.*

Latinæ

Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & actor fabularum suarū fuisset] *In alijs libris, cum etiam tum recentius idem, & poeta, &c. locus apertè corruptus est: quem equidem ita legendum censeo: Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt; cum, etiam tum ad cuncta recentibus, idem & poeta, & actor fabularum suarum fuisset. vt hoc significet, ideo eundem & poetam, & actorem fuisse, quòd Romani etiam tum ad eiusmodi omnia rudes essent. vide Liuium lib.* VII.

Nā ludorum quatuor sunt species] *Difficile dictu est, hoc loco, non multis in verbis quam multa peccata sint, primum, quatuor tantum ludorum genera, siue, vt iste nescio quis loquitur, species. vbi igitur florales? vbi Romani? ne ceteros persequendo sim longior: deinde Apollinares ludos numerat inter eos, qui ad curam ædilium curulium pertinerent. falso: extāt apud Liuium, & Macrobium carmina Marcij vatis, quæ eos ad prætoris vrbani curam pertinuisse demonstrant. Apollini censeo vouendos ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. ijs ludis faciendis præsit is prætor, qui ius populo plebiq; dabit summum. idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; vbi de Bruto loquens, Qui, inquit, cum prætor vrbanus esset, vrbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperasset. & paulo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua, populiq; R. dignitate apparatos, præsens fecit, ne quam viam patefaceret sceleratorum hominum audaciæ. errat etiā*

in eo, quod Megalenses magnis dijs consecratos fuisse arbitratur. non enim Megalenses, sed Circenses, siue Romanos Conso & magnis dijs, ex Asconio; Megalenses autem magnæ deûm matri sacros fuisse, ex Liuio & alijs cognoscitur. Nam quòd Antonius Goueanus à Megalensibus Megalesia distinguere, Megalenses autem eosdem cum Romanis facere voluit; æque in vtroque falsus est. Locus est Ciceronis ex oratione de responsis haruspicum. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante templum in ipso Matris magnæ conspectu Megalensibus fieri celebrariq; voluerunt, qui sunt more institutisq; maxime casti, solennes, religiosi: quibus ludis primũ ante populi consessum senatui P. Africanus iterum consul ille Maior dedit, vt eos ludos hæc lues impura pollueret. quò si quis liber aut spectandi, aut etiã religionis causa accesserat, manus afferebantur: eò matrona nulla adijt propter vim consessumq; seruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta est, vt ex vltimis terris accersita, in hac vrbe consederit, qui vni ludi ne verbo quidẽ appellantur latino, vt vocabulo ipso & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine suscepta declaretur, hos ludos serui fecerunt, serui spectauerunt, tota denique hoc ædili seruorum Megalesia fuerunt. hũc locum totidem verbis citat Goueanus; & ex eo colligit, à Megalensibus alia esse Megalesia, quod Cicero Megalesia Megalensibus celebrari solita dicat. deinde tradit ludos Megalenses eosdem esse, qui Circenses, Romani, magni nominantur. quæ cum dicit, non animaduertit, in quàm difficiles sese rerum absurdissima

rum

rum laqueos induat: non abutar pluribus argumentis, neque committam, vt mea oratio, hunc veluti patẽtem alienæ reprehensionis nacta campum, iuueniliter in eo exultare videatur. tota res vno verbo confici potest. nam si ludi Megalenses committebantur prid. Id. Apri. vt ex Liuio constat; ludi autem Romani pridie cal. Sept. vt è priore actione in Verrem cognoscitur, quis est vsque eo hebes, qui non videat, vt ijdem sint Megalenses & Romani, nullo modo fieri posse? Ego vero, ne dicam dolo, vocem illam, Megalensibus, è Ciceronis loco, quem paulo suprà recitaui, & expungendam puto, & è glossemate aliquo in ordinem Ciceronis verborum irrepsisse suspicor. Sunt igitur eadem Megalesia cum Megalensibus, neque dicta sunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σιων, *vt hic grammaticus nugatur, sed à Magna matre, cui dicata erant: cumq; initio Megalensia dicerentur, detrita, vt sæpe fit, litera, Megalesia nominata sunt. Itaque Festus, Megalesia, inquit, ludos Matris magnæ appellabant.*

Μεγάλους σιοὺς] *antea legabatur coniuncte,* μεγαλεσίους, *quam vocem nusquam apud probatos auctores reperiri arbitror.*

Diuerbiis & canticis] *Ita emendaui, coniectura tantum adductus, cum partim librorum, de authenticis, partim, Deuerbijs authenticis, haberent.*

Adnotandũ sane puellarũ &c.] *falsum est, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nusquam in palliata loqui, loquitur in Heautõ timorumeno Antiphila, in Curculione Planesium, in Epidico virgo illa, Stratiphoclis soror, pluribus exẽplis nihil opus est.*

Nihil ergo secus factum est.] *In alijs secus, in alijs secius: ego sequius legendum puto. Valet autem sequius, minus bene, aut minus bonum. neque est, cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuiū libro 2. Inuitus, inquit, quod sequius sit, de meis ciuibus loquor. Sic Afranius apud Sosipatrum: Sin, id quod non spero, ratio talis sequius ceciderit.*

ANNOTATIONES.
IN ANDRIAM.

MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII.] *in alijs, quos quidem viderim, omnibus,* FLACCVS CLAVDII FILIVS, *quod equidem concoquere non possum. neque enim cum pater alicuius notandus erat, nomine eum, sed prænomine, aut certe cognomine notabant. verbi causa, non ita vt dicerent, M.* TVLLIVS CICERO TVLLII *F. certe enim, si Tullius est, Tullij filius sit, necesse est, aut iure naturæ, aut iure ciuili. Sed hoc modo, M.* TVLLIVS, M. F. CICERO. *quomodo igitur retineri potest scriptura hæc,* FLACCVS CLAVDII FILIVS? *nondum enim adduci possum, vt assentiar homini doctissimo, Antonio Augustino, qui Claudium ueteribus non nomē modò, sed prænomem quoque fuisse ait. deinde, vt in gente Valeria, & Horatia Flacci cognomē fuisse notissimum est: ita in Claudia fuisse non puto. postremo hunc Flaccum, quisquis est, ciuem Romanum natum fuisse, non est credibile, cum ignominiosa esset*

apud

apud Romanos ſcenicorum artificiorum tota fere tractatio: ſed aut ſeruum alicuius ciuis R. aut certe libertum: quorum vtrouis poſito, illud, CLAVDII FILIVS, *ſtare non poteſt. Deleui igitur vocem* FILIVS, *eo fidentius, quòd in ceterarum fabularum inſcriptionibus, nullus omnino eſt, qui eam habeat, antiquus liber.* libertus

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] *Scena quid ſit, notum eſt omnibus. quòd autem actus fabularum partimur in ſcenas, aliamq; primam ſcenam, aliam ſecundam, & ſic deinceps dicimus; quàm perite & intelligenter id fiat, quærendum puto. equidem, libere vt dicam, grammaticorum hanc, non poetarum, eſſe partitionem arbitror: neque credo ſcenã pro parte actus, apud vllum probatum ſcriptorẽ, ſi grammaticos excipias, legi. itaque neque apud Plautum vlla ſcenarum mentio eſt; & in Terentij fabulis aliter ab alijs diſtinguuntur: & in veteribus Terentij libris, etiam impreſſis, neque prima, neque ſecunda, neque vlla omnino ſcena nominatur.*

Sed iis, quas ſemper, &c.] *Donatus adnotat, fidem & taciturnitatem artes vocari. rectè; artes enim antiqui & vitia, & virtutes vocabant. Terentius Adelphis: - primarum artium magiſ principem. Salluſtius: Quæ vtraque ijs artibus auxerat, quas ſupra memoraui. plures locos congerere me memini ad hanc rem, in annotationibus, quas olim Lutetiæ in hunc poetam edidi. animaduerto autem, Ariſtotelem quoque non nunquam* τῶν τεχνῶν *nomine virtutes etiam complecti, vt cum ait in ſecundo* νικομαχείων. ζαῦτα δὲ πρός

 μὲν

μόνον τὸ τὰς ἄλλας τέχνας ἔχειν οὐ συναριθμεῖται, πλὴν αὐτὸ τὸ εἰδέναι.

Nam istæc commemoratio] *Demosthenes* περὶ στεφάνου. τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐεργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.

Liberius viuendi fuit potestas. nam antea] *Fuit, in hoc versu monosyllabum est: & in quarta sede pes ille, qui Creticus dicitur. Scio aūt super hoc pede, ecq̃d in iambicū carmen reciperetur, an minus, uarias eruditorum hominum & fuisse, & esse sententias. ego, antequam hac de re statuam, quid in quæstione versetur, etiam atque etiam considerandum puto. Nam si hoc quæritur, data quibusdam hominibus in Terentio, & Plauto addendi, detrahendi, inuertendi, mutandiq; licentia, possint ne omnes illorum poetarum iambici versus ita componi, vt nusquā in eis creticus reperiatur: facilis & expedita res est. ipse mehercules iambus, si hoc concedatur, ex eo ipso, cui nomē dedit, versuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla importuna & temeraria mutatione concessa, multi ne sint in vtroque horum poetarum versus, quorum dimensio explicari sine Cretico non queat: ego vero innumerabiles posse proferri arbitror. Proferā paucos, ex quibus de ceteris coniectura capiatur.*

Ex Andria.

Futuras esse audiuit, sed ipse exit foras.

Goueanus particulam, sed, delere ausus est. parum considerate. poterat aliò confugere, & dicere, pronomen, ipse, interdum priore correpta enunciari. Ex eadem,

Nihil propter hanc rem: sed est, quod succēset tibi.

Quid-

Quidnam est? puerile est. quid est? nihil. quid dic, quid est.
Bonum ingenium narras adolescentis. optumum.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Adeò impotenti esse animo, vt præter ciuium.

Piget plura, vel ex hac ipsa, vel ex aliјs fabulis colligere: sunt autem innumera: nunc pauca ponam ex Plauto:

Non omnes possunt olere vnguenta exotica.
Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aues.
Qui scis, an tibi istuc eueniat prius, quàm mihi?
Quo modo occepistis, bibite, pergræcamini.
Tace, atque abi tu rus. ego ire in Peiræum volo.

male autem in hoc versu vulgò legitur, abiturus. porrò verbum abi, posteriore correpta enunciatur, vt & aliјs apud eundem, & apud hunc quoque poetam sat multis locis. atque hæc è principio Mostellariæ deprõpta sunt omnia. quòd si quis ceteras fabulas excutiat, non dici potest, quàm multa sit deprehensurus, quæ sine violentis, vt ita dixerim, mutationibus Creticũ effugere non possunt. video & Anacreontem hoc pede in versibus suis vsum: cuius illud est:

τρπιι με κ' ἀφρεδίτη,
καὶ πάντι δέλω χορεύειν. Et illud,
ζὰς δὲ φροντίδασ μεθῶμεν.

Sed & multis aliјs locis eundem pedem adhibuit.

Quod plerique omnes] *Priscian. lib.* XVIII. *admonet, hanc loquendi rationem manasse ab Atticis. eos enim ita loqui solitos,* πλεῖονὰς δὴ πάντος ὗυντο λέγοισῖν ἄνθρωπρι. *Sic & in Heauton timorumeno,*

dixi

-dixi pleraque omnia. & alibi.

Huc viciniæ.] *Sic in Phormione, hic viciniæ. Nonius tamen & Priscianus, & Charisius, huic viciniæ, legunt: certeq́; in quatuor manu scriptis libris, quibus vsus sum, huic viciniæ apertè legitur.*

Perduxere illuc secum.] *Perducuntur, ait Donatus, necessitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Asconius, qui in locum illum ex primo accusationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, sunt scortorum, perductores etiã inuitarum personarum. Perductorum nomine vsus est & Tertullianus in apologetico, his verbis. Nam si qui fortè verè de sterilitate Christianorũ cõqueri poßunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.*

3.

Quis heri Chrysidem habuit?] *Honestè dictum, pro, quis cum Chryside rem habuit. Ita intelligendum est illud è nono epistolarum, Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum eßet obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide. nam & Græcos ita non nunquam loqui constat. Lucianus:* Τὸν στρατιώτην Θαῒ τὸν ἀκέρναντα, ὃσ πάλαι μὲν Ἀβρότονον εἶχε, *&c.*

Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi] *consentiunt libri. non video tamen, quomodo versus stare poßit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem,*

Nam qui conflictat cum ingenijs eiusmodi,

Siquidem verbo, conflicto, vsus est & in Phormione.

Honesta

3.

Honesta oratio est.] *In quibusdam libris, honesta ratio est. sed hanc scripturam & veteres libri, & ipsa carminis ratio, & latine loquentium consuetudo confirmat. Cicero enim, quem studiose fecisse constat, vt multas loquendi formulas ab hoc poeta desumptas in sua scripta transferret, hac ipsa sæpe vsus est. vnius nunc loci venit in mentem, qui est in secũdo de officijs: Dictu quidem est procliue: itaq; vulgo loquuntur, sese in beneficijs collocandis, mores hominum, non fortunã, sequi. honesta oratio est: sed quis est tandem &c.*

5.

Hoc quid sit? Si omnes qui amant] *in dimetiendo versu, q, nõ eliditur: sed ita ꝑmanet, ut in illo Vergilij,*

Credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?

eius autem generis apud hunc poetã satis multa sunt.

Neque tu hoc dicas tibi non prædictum] *ita est apertè in meo manu scripto, & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca asseruantur: estq; hæc vera huius loci lectio, quicquid interpres de tribus negationibus comminiscatur.*

6.

Audiui Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes. Goueanus de suo addit particulam, quòd: hoc modo, iam dudum quòd Lesbiam adduci iubes. videlicet quia putauit hos omnes versus iambico sesse. sed falsus est: sunt enim omnes trochaici, quadrati catalectici, præter postremos duos, qui sunt iambici quadrati acatalectici.

Vxorem decreuit dare sese mihi hodie] *in alijs,*

decre-

decrerat. sed & meus manu scriptus habet, decreuit; & is, qui in hac vrbe adhinc annos septuaginta septē impreßus est: cuius ego posthac testimonio cum vtar, veterem Venetum nominabo. qui quidem liber, etsi, vt illa erant tempora, mendis innumerabilibus scatet; tamen ita multa, ita præclara veteris scripturæ vestigia retinet, incredibile vt mihi auxilium attulerit ad locos perplurimos corrigendos. Decreuit, autem, quin hoc loco melius sit; dubitare non oportet: loquitur enim non de primo illo consilio, quo nuptiæ in hunc diem co n stitutæ fuerant: (tunc enim non eßet, cur diceret, - nonne oportuit Præsciße me ante? quippe qui id satis multo ante cognoßet, vt è multis huius fabulæ locis colligitur) sed de secundo, quod patrem subito, atq; ex tempore cepiße arbitratur. cum hæc iam scripsißē, animaduerti in libro quoque manuscripto Bernardini Lauredani, decreuit, non decreuerat, legi.

Pro deum atque hominum, nullon' ego.] *Dimeter est iambicus, quales etiam duos paulo supra octonarijs admiscuit. in alijs legebatur, Pro deum atque hominum fidem, nullon' ego: quo modo si legas, versus stare non potest. neque tamen ausus eßem illud, fidem, expungere, nisi primum vidißem abeße à meo manu scripto; deinde meminißem, eodem modo locutum hunc ipsum poetam in Phormione, - Pro deum immortaliū,*

Negat Phanium hāc sibi cognatam eße Demiphoō vbi etiam consimilem è Ciceronis œconomico citat interpres locum, Quid igitur, pro deū immortalium, primum eam docebas, quæso?

Quæso ædepol Charine, quoniam id fieri, quod-
uis,

uis, non poteſt, Velis id, quod poſsit.] *Fuit hæc ſententia ſummi philoſophi Ariſtotelis, de quo apud Stobæum hæc leguntur.* Ἀριστοτέλης εἶπεν, ἐπειδὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα, ὡς βουλόμεθα, δεῖ βούλεσθαι ὡς γίνεται.

Neque pol conſilii locum habeo, neque auxilii copiam.] *Hunc rurſum, vt in omnibus libris repereram, ita reliqui, ſumma ipſorum conſenſione permotus: puto tamen ita legendum,*

Neque pol auxilij locum habeo, neque conſilij copiã.

nam & Charinus hoc ordine propoſuerat, auxilium, conſilium, expetens. & ipſa verſus ratio, vt ita legas, exigere videtur.

Num immemor es diſcipuli?] *alij emendant, Num immemor es diſcipli? ego nihil mutandum cenſeo: in tertia enim huius carminis ſede eſſe pedem, qui proceleumaticus dicitur: vt in illis,*

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Non fiet: hoc modo ſine te exorem. ſcilicet.

Ita faciam. quid? quid aliud volui dicere?

nam quod Ioachimus Camerarius & hunc pedem, & amphimacrum ab iambico excludit; mihi quidẽ multis de cauſis non placet. eas cauſas tunc explicabo, cum Plautum à me emẽdatum in publicum emittam: quod, ſi vita ſuppeditabit, cito fore confido.

Adhuc Archillis quæ aſſolent, quæq; oportet] *In veteribus, oportent. Sunt autem hic aliquot verſus, quorum dimenſionem explicare ex veteribus libris non potui, ex ingenio nolui.*

Tibi videor eſſe, quem tam aperte] *In alijs, Tibi videor,*

videor, quem tã aperte, Goueanus intellexerat, deesse aliquid ad versum; feceratq́;, Tibi videor ego, quem tam aperte, & cet. quod ego reposui, in veteribus libris summa consensione reperitur.

14:

Amantium iræ, amoris integratio est] *Ita est in libris manu scriptis: in vetere tamen Veneto, reintegratio. apud Seruium in Eclogam secundam legitur; redintegratio. hanc autẽ sententiã ita expressit Plautus*

Verum iræ, si quæ eueniunt forte huiusmodi
Inter eos, rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quàm prius,

sed & apud Aelianum libro secundo de varia historia legisse videor quiddam ab hoc loco nõ nimis alienum. id est huiusmodi. Pausanię Agatho poeta in amoribus ac delicijs fuit. ventitabat autem sæpe vterque eorum vnà ad Archelaum regem, & Musarum erat studio deditus, & à rebus amatorijs minime alienus. hic cũ illos inter se crebrò dissidentes videret, contemptui esse amatorem amato autumabat. quodam igitur die, quæso, inquit, Agatho, quod ingenium tibi est, qui homini vni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter irasceris? ego dicam tibi o rex, inquit ille. non enim ista facio, vel quòd Pausaniæ parũ cupiam, vel quod agresti sim esseroq́;ingenio. quin si mihi vel aliunde, vel ex ipso poetices studio aliqua affectuum, quibus hominum tentantur animi, cognitio est, eam ego demum summam esse voluptatem amantibus duco, cum è dissensione in gratiam cum ijs quos amant, redeunt: exploratumq́; habeo, nihil ipsis accidere posse

se iucundius. hanc igitur voluptatem sæpe Pausaniæ impertior, qui ei frequenter irascar: non modico enim gaudio perfunditur, cum me sibi statim conciliari videt. id gaudium non persentisceret, si amor in eum meus vno quasi tenore, & sine vlla eiusmodi offensione procederet. Hæc Agatho; quæ rex non mediocriter laudasse perhibetur.

Hoccine credibile est, aut memorabile] *Horum primorum versuum rationem explicare difficile est. quidam, magna in mutando licentia vsi, fecere iambicos octonarios. ego veterem scripturam cum fide proponere, vt erat, malui.*

Quis homo istuc? Dauos. Dauos? Dauos omnia.] *Diuine hunc versum iam pridem restituerat homo ingeniosissimus, Antonius Goueanus. qui, etiam si præterea aliud nihil præstitisset, est tamen, cur ei Terentij amatores multum se debere fateantur,*

Vt quimus, aiunt: quãdo, vt volumus, non licet.] *circumfertur apud Græcos senarius, ex quo hic expreßus videtur:*

Ζῶμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ᾽ ὡς δυνάμεθα.

Optume hospes.] *Mirum est, quantulæ res quantum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant, antea cum hic locus ita legeretur,*

Optume hospes pol Crito antiquum obtines:

Erasmus, qui versum non constare animaduerterat, contra omnium librorum fidem, ex, optume, fecit, opportune: quo nihil minus opportunum cogitari poterat. Goueanus, & librorum veterum, & Donati auctoritate neglecta, addidit, morem: hoc modò,

Morem optume hospes pol Crito antiquum obtines ego, vnica literula adiecta, (*quæ quàm facile à librariis omitti potuerit, nemo non videt: sæpe enim in hoc genere peccarunt, cum literam, quæ geminanda erat, semel tantum ponerent*) *ea igitur adiecta, locum (vti mea fert opinio) emendaui.*

Næ istam multimodis tuam inueniri gaudeo.] *vocem antiquam, multimodis, quæ nusquam in vulgatis libris apud hunc poetam legebatur, primus ego, ni fallor, in veterem quasi possessionem restitui. de qua & similibus Cicero in oratore: Sed quid ego vocales? sine vocalibus sæpe breuitatis causa contrahebant, vt ita dicerent, multimodis, vasargenteis, passicrinibus, tectifractis. & in tertio de oratore citatur hic veteris poetæ versus,*

Multimodis sum circumuentus, morbo, exilio, atque inopia.

Hac autem ipsa voce sæpe vsum Lucretium, notius est, quàm vt collectis exemplis patefieri necesse sit,

ANIN Q E A D E Q NŒ S.
DE CEAO NV Q EV

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis Quàm plurimis] *Iampridem admonuit Aemilius Ferrettius, quàm plurimis, hoc loco duas esse dictiones sensumq; esse; si quisquam est, qui suũ studiũ eò referat, vt bonis potius, quàm vt plurimis placeat, &c. deest igitur particula, potius; vt in illo Plauti ex Rudente,*

-certum est mori, q̃ hũc pati lenonẽ in me grassari.

con-

Contra quæ hic particula deest, ea sæpe alijs in sermone latino locis redundat. Cicero in diuinatione: Tamẽ eos defendis, qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensos esse, malunt? Plautus Sticho:

Si manere hic sese malint potius, quàm aliò nubere.

Terentius Adelphis.

Quin, quicquid possem, mallem auferre potius in præsentia.

Vlpianus: Si actor malit dominum potius conuenire. Palladius de insitione: Malo operam eius expectare potius, quàm timere.

Existimauit esse, sic existimet.] *Ex glossemate alicuius barbari, & inepti magistri irrepserat in hunc versum vox, sciat: hoc modò, sic existimet, sciat. id collegi primum ex vetere libro Veneto, & quatuor manu scriptis, quibus vsus sum: in quibus erat omnibus,*

Existimauit esse, sic existimet, sciat, præsumat.

vt appareret, primum verbum Terentij esse, reliqua duo ex eodem fonte manasse. hoc tantum discriminis animaduerti, quòd in vetere Veneto, pro, existimauit, perperam legitur, existimat. sed & in libro viri clarissimi, Petri Bembi, locus hic totus ita scriptus, vti eum nos emendauimus, legitur.

Pro in tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita Here.] *Continuatam esse hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoq; interiecta personarum nomina sustuli. libet versus apponere, quibus hunc locum expressit Horatius.*

Porrigis irato puero cum poma, recusat.
Sume catelle. negat. si non des, optat. amator

Exclusus qui distat? ait, vbi secum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arcessitus, & hæret
Inuisis foribus: nec nunc, cum me vocet vltro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit, reuocat. redeam? non, si obsecret. ecce
Seruus non paulo sapientior. O here, quæ res
Nec modũ habet, neque cõsilium, ratione modoq́;
Tractari non vult in amore hæc sunt mala: bellum,
Pax rursum. hæc si quis, tempestatis prope ritu
Mobilia, & cæca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa; sibi nihilo plus explicet; ac si
Insanire paret certa ratione, modoq́;,
Sed & Persius:
Quidnam igitur faciã? ne nũc, cũ accersor, & vltro
Supplicet, accedam? &c.

-Vtinam esset mihi
Pars æqua amoris tecum.] *Simile est votum illud Theocriti:* Εἴθ᾽ ὁμαλοὶ πνεύσειαν ἐπ᾽ ἀμφοτέροισιν ἔρωτες Νῶιν.

-nuncubi meam
Benignitatem sensisti te caluier?] *In alijs, nuncubi meã Benignitatẽ sensisti in te claudier? neque vero vllum vnquam vidi librum, qui hoc quidem loco, à vulgatis discreparet: adeoq́;,* μηδ᾽ ἐν ὀνείροις, *vt ille ait, suspicatus fueram vlla eum correctione indigere: donec mihi Paulus Manutius, nunquam satis homo laudatus, affirmauit, in antiquissimo, eodemq́; omnium, qui extant, longe optimo Romano libro aperte legi,*
-nuncubi meam
Benignitatem sensisti te caluier? id autem aiebat,
non

non quidem vidisse, sed, quod perinde est, pro certo exploratoq; accepisse à Gabriele Faerno, cuius hominis incredibilem eruditionem, summam iudicij acrimoniã, indefessam in euoluendis veterum monumentis diligẽtiam, spectatam in rebus non temere affirmandis religionem ac fidem, & ipse per mihi sæpe deprædicauerat Manutius, & ego aliquot iam argumentis perspexeram. hic adductus sum, vt vulgo receptam scripturã reijcerem, illamq́; alteram reponerem: præsertim cũ facile esset coijcere, homines imperitos, antiquæ vocis insolentia offensos, supposuisse aliam, quæ ad illius similitudinem proximè accederet. Est autem caluor antiquum verbum, idem valens, quod frustror, aut frustra habeo. Plautus,

Nam vbi domi sum sola, sopor caluitur manus. legitur & hoc verbum apud iurisconsultos sub titulo de verborum significationibus, repetitum ex lege XII, & à veteribus grammaticis explicatur.

Viden', ossum, & cibus quid faciat alienus?] *Hic quoque secutus sum auctoritatem Petri Bembi, quam nemini docto atque intelligenti aspernari fas puto. in libris tamẽ, quos vidi, omnibus erat, vel otiũ, vel ociũ. vocẽ ossum, Fl. Charisius interpretatur. de loci sententia assentior ijs, quæ prodidit, homo eruditissimus, P. Victorius in libris variarum lectionum.*

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video.] *Versum non constare, omnes, vt opinor, vident. ego verebar, ne Terentius scripsißet, Sed Parmenonem ante ostium meretricis tristem video: postea q; ad nomen, meretricis, apposita esset glossa, Thaidis:*

quæ deinde irrepsisset in versum.

Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus] *Hic quoque versus non constat. constabit autem, si legas hoc modo:*

Qui mihi nũc vno digitulo forẽ aperis fortunatus,
Næ tu istam faxo calcibus sæpe insultabis frustra.

idq; ego verum esse arbitror. eodemq; modo corrigendum esse versum ex Heauton timorumeno, qui cum vulgo ita legatur,

Mane, mane. quid est, quod tam à nobis grauiter crepuere fores?

ita legendus videtur:

Mane, mane. quid est, quod tam à nobis grauiter crepuit foris?

omnino tamen veteres libri cum vulgatis consentiunt.

Cum in cellulam ad te patris penum omnem.] *Hanc lectionem & libro quinto Priscianus agnoscit, et consentiens librorũ veterum confirmat auctoritas.*

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere.
C. diiuortant bene.] *Defugere auctoritatem, quid sit, video etiam ab eruditis hominibus ignorari. ualet autem, cum ipse rei alicuius faciundæ auctor fueris, eiusq; euentum in te receperis, id inficiari postea, & fateri nolle, eam auctore te factam. liquidò constare hoc, propositis exemplis, potest. Plautus.*

Suspende, uinci, verbera: auctor sum, sino.
M. Si auctoritatem postea defugeris;
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

hoc enim significat: si tu postea inficiari volueris, te

harum

harum mihi rerum auctorem fuisse. Cicero pro Sylla: Itaque attende iam Torquate, quam ego non defugiã auctoritatem consulatus mei. id est, quàm non recusem, quominus ea, quæ me consule, in opprimenda cõiuratione gesta sunt, ea me auctore omnia gesta esse dicantur. hæc illius orationis cum sit uis, puto, hoc quoque loco, illud, Nunquam defugiam auctoritatẽ, non à parmenone, sed à Chærea dici, personarumq; nomina ita distingui oportere.

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.

Nunquam defugiam auctoritatem. P. Sequere di uortant bene.

ut interroganti seruo, ita respondeat Chærea: Ego uero iubeo, cogo, atque impero: neque vnquam recusabo, quominus tu, quicquid huius factum erit, auctore atque impulsore me factum esse dicas. tum seruus: sequere, inquit, di uortant bene. nam hæc quoque postrema verba nõ tam Chæreæ cupido ac confidenti cõ ueniunt, quàm seruo dubio animi, & inceptionis tam periculosæ euentum extimescenti.

Labore alieno magnam partam gloriam,
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem,
Qui in te est] *Antea, qui habet salem, Quod in te est. sed fieri nullo modò potest, quin aut legendum sit, salem qui, (quando & liberi ueteres habent, & Priscianus legit) aut certe, sale quod. neutro enim genere sale, recto casu, apud veteres dicebatur: cuius rei præter ceteros auctor est Charisius.*

-Fac periclum in literis;
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum

Scire æquum eſt adoleſcentẽ, ſolertem dabo.] *hinc ſciri poteſt, quibus olim ſtudijs liberi adoleſcentes inſtituerentur. hæc autem ipſa ponit Ariſtoteles additq; præterea pingendi artem. eius verba ſunt ex* VIII. πολιτικῶν. ἔστι δὲ τέτταρα σχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώθασι. γράμματα, καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικήν.

Omnia prius experiri verbis, quàm armis, ſapiẽtem decet.] *à libris impreſſis aberat uox, uerbis. qua tamen detracta, claudicat uerſus. in meo manu ſcripto, & in duobus Antonianis erat, Omnia prius experiri conſilio, quàm armis, ſapientem decet. at illud verſus ratio non patiebatur. Verbis, eſt in vetere Veneto, & in manu ſcripto, cuius mihi copiam fecit honeſtiſſimus, & omni liberali doctrina politiſſimus adoleſcens, Bernardinus Lauredanus. Si cui tamen illud, conſilio, magis arridet, poterit ita legere, ut & in quibuſdam impreſſis;*

Conſilio omnia prius experiri, quàm armis, ſapientem decet.

Aufugiſtin'? Ch. hera, factum. Th. ſatin' id tibi placet?

Ch. Non, Th. credin' te impune habiturum?] *In alijs, credin' te impune abiturum? ego cur hoc maluerim, in cauſa eſt, quòd infra quoque Terentium ita locutum video, Siquidem iſtuc impune habueris.*

Quæ, cum amatore ſuo cum cœnãt, liguriunt.] *Hic certe eſt creticus primo loco. ſed eum ut effugeret Goueanus, legit hoc modo;*

Cum amatore ſuo quæ cum cœnant, liguriunt.

neque

neque animaduertit, se eodem recidere. verbum enim, ligurio, secundam syllabam producit. Horatius:

Semesos pisces, tepidumq; liguricrat ius.

neque desunt eruditi homines, qui r litera geminata scribendum censeant.

Quæ futura exempla] *notum est ex Platone, tria esse pœnarum genera, κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: de quibus est etiam aliquid apud Gellium. ex ijs intelligi potest, quid hoc, & similibus locis exempli nomen valeat: itemq;, quàm propriè inscripta sit illa altera fabula, ἑαυτὸν τιμωρούμενος.*

-nunc minatur porrò sese, id quod mœchis solet.] *Quid autem id est, quod deprehensis mæchis fieri solebat? dixi equidem alibi: sed hic quoque nõ omittendum videtur. insperso cinere calido, nates eis depilabant: immittebantq; in sedem raphanos. Aristophanes νεφέλαις. τί δ', ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, &c.*

Lucianus de peregrino. ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων ἁλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, &c.

An in Astu venit?] *Eadem voce vsus est & M. Tullius in secundo de legibus. Vestri Attici, prius quàm eos Theseus demigrare ex agris, & in Astu, quod appellatur, omnes se conferre iussit, &c.*

Satis credo. nihil est Thaide hac frater tua dignius.] *Hunc versum quidam sine causa mutare voluerunt: quòd nescirent, vocem, nihil, etiam producta posteriore syllaba enunciari. Exemplum autem est, & apud Ouidium:*

Morte nihil opus est, nihil Icariotide tela.

Si in platea hac te offendero post vnquam; quod dicas mihi.] *Ex glossemate aliquo in ordinem verborum Terentij defluxerant voces duæ, nihil est: quas cum alijs de causis, tum quia versum manifestò corrumpebant, sustuli. est autem particula, quòd, ita posita, vt in illo Plauti:*

Quòd ille gallinã, aut columbã se sectari, aut simiã
Dicat; perijstis, nisi vsque ad mortẽ multatis malè.

de quo, alijsq; similibus commemoraui quodam loco in Catullum.

Sed & Terentius ipse supra ita locutus est:

Sanè, quòd tibi nunc videatur esse, hic nebulo magnus est.

& Cicero in Pisonem: Nam quòd vobis iste, tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc verò etiam rapax, quòd sordidus, quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd imprudẽs, quòd audax esse videatur. nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil posterius, nihil nequius.

Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. Ch. placet.] *Quia facilè suspicor, fore permultos, qui me à peruulgata huius loci lectione cessisse mirentur: iccirco hanc emendationem meam diligenter mihi constituendam, ac constabiliendam puto. ante me igitur ita in impressis penè omnibus legebatur:*

Hunc comedendum, & deridendum vobis propino.

atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum esset, propinare aliquem comedendum: cum in ipso propinandi verbo, bibendi sit, non comedendi, significatio. nam si solum illud alterum fuisset; poterat fortasse ita

dict um

dictum videri, propinare aliquem deridendum, vt apud Demosthenem, προπίνειν τὴν ἑλλάδα. certè quidem, comedendum propinare, satis lepide dici non posse opinabar. viderat hoc nescio quis, qui libros Sebastiani Gryphij, anno M D XLIIII. impressos, correxerat: itaque in illis scriptum reperias:

Hunc comedendum, & bibendum vobis propino. at eum oportet ualde imperitum dimetiendorum uersuum fuiße, profectò enim, si aliquid in hoc genere valuißet, poterat digitis, vt ille ait, & aure deprehendere, multum, ea mutatione facta, ad legitimam versus mensuram desiderari. mouebat ipsa me quoque metri ratio: propino enim breuem habet primam syllabam, longam secundam. Martialis:

Quod nulli calicem tuum propinas,
Humane facis Herme, non superbe.

ergo si quis id verbum retineat, erit iambus in trochaico versu: quòd ita absurdum est, valde vt mirer, quid adducere potuerit insigniter eruditum hominem Camerarium, vt affirmaret, id interdum fieri posse, neque tamen quicquam hoc loco mouere ausus essem sine veterum librorum testimonio. quatuor, cum hæc scriberem, ad manum habebam calamo exaratos libros. in ijs omnibus scriptum erat.

Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. itaque sustinendam amplius sententiam non putaui: sed, omni dubitatione remota, reponendum id verbum, quod & orationis concinnitas, & metri ratio, &, totum, librorum veterum consentiens auctoritas comprobaret. ac fieri fortasse possit, vt quispiam, ne hanc

emen-

emendationem recipiat, Donati interpretatione moueatur; qui hoc verbum explicans, Facete, inquit, dixit, vt parasitus, & quasi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum est. sed eam ipsam si quis accuratè cōsideret, videbit, ad præbendi nihilo minus, quàm ad propinandi verbum poße accommodari. præbere enim aptè admodum in epulis conuiuijsque dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponsalia Craßipedi præbui. quin & eum qui præbet, pro epuli domino, dixiße Horatium, homines eruditißimi affirmant, qui ita legunt ia ud è primo sermonum:

E quibus vnus auet quauis aspergere cunctos,
Præter eum qui præbet, aqua.

non, vt vulgo legitur,

Præter eum, qui præbet aquam.

ANNOTATIONES.
in Heauton timorumenon.

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.] *In alijs illud, denique cum sequentibus coniungitur, hoc modo:*

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus.

Ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de finibus citans hunc locum, facilè ostendit: denique, finem periodi esse. & alioqui scio, alijs quoque locis hac voce ita vsum Terentium.

At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.] *impreßi, vt opinor, omnes præter eos, quos, aliquot*

adhinc annos, ediderat Manutius:

At enim, dices, ne quantum hic operis fiat pœnitet. miror autem, ne Goueanum quidem ipsum vidisse, detracto verbo, dices, multis partibus venustiorem orationem fieri: recepto autem, versum constare non posse.

quid laboris est, nollem. sed istuc quid mali est?] *Neque constat versus, neque sententia mihi quidem satis aperta est. cum aliud, hoc quidem tempore, nihil possem, quod in veteribus libris erat, cum fide proponere satis habui.*

Aetate me putauit, & sapientia,] *in alijs, Et ætate putauit me, & beneuolentia: quæ lectio neque inconcinna est, & veterum librorum testimonio adiuuatur: in quibus tamen perpetuò scribitur, beneuolentia, ego Petri Bembi auctoritatē, ac testimonium sequi malui.*

Quàm iniqui sunt patres.] *Miror, quid sibi voluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt. cū enim Chremete solo ingresso domum, Clitipho in proscenio remanserit, nemo profectò non videt, eorum dūtaxat, quibus comica ratio non penitus ignota est, non modo nouum actum, sed ne nouam, quidem (si ita loquendum est) scenam hoc loco esse posse.*

Astutus, næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.] *Contemptum hunc paternarum admonitionū mirificè expressit Theocritus; apud quem pastor quidam, cum, æstatem à se non metui, indicare vellet, ait tanti eam à se fieri, quanti à liberis patrum matrumq; verba fiunt.*

Nam Clinia hic, etsi is suarum rerum satagit,

attamen.] *Nescio quo modo factum est, vt hic versus meã diligentiã fugerit. ita enim emẽdamus fuerat, ut est in quibusdã impressis, et in oĩbus calamo notatis:*

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet, &c.

-uerum interea, dum sermones cedimus.] *Genus hoc loquendi ductum esse à Græcis, admonet Priscianus libro* XVIII. *eos enim ita dicere solitos, κόπτειν λόγους, aut κόπτειν ῥήματα.*

Non oportuit relictas. portant quid rerum?] *ita sæpe loquebantur veteres, cum magnã rei alicuius vim, aut copiam indicare vellent. Sic in Andria: Di boni, boni quid porto? & in hac ipsa fabula,*

Modo pitissando quid vini absumpsit mihi?

Plautus in Epidico.

Tũ captiuorũ quid ducunt secum? pueros, virgines,
Binos, ternos alius quisque: fit concursus per vias.

Cicero in Verrem: Quid lacrymarum putatis ipsum profudisse Neronem?

Nam disciplina est iisdem, munerarier Ancillas primum, ad dominas, qui affectant viam] *præceptum hoc ita complexus est Ouid. in arte.*

Sed prius ancillam captatæ nosse puellæ
Cura sit. accessus molliet illa tuos.
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis, ex facili, si volet illa, feres.

Enimuero reticere nequeo. multimodis iniurius] *Hoc quoq;, multimodis vt legas, ipsa versus ratio cogit. quod neminẽ antea animaduertisse, mirũ est.*

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tune? quod boni] *In alijs omnibus, tu ne? quod boni est. mirumque, quàm suo more, id est, quàm ineptè, quamq; ridicule locum hunc interpretentur literatores. illius igitur nobis sententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda est. dicturus erat Clinia continuata oratione: tu ne? quod boni datur modo, fruere, dum licet, nam nescias, Eius sit potestas posthac, an nunquam, tibi. Sed cum, eo loqui exorso, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, & Syrum inclamauit: deinde ad Cliniam conuersus, dic modo verum, inquit. at Syrus indignabundus, age, inquit, modo: hodie sero, ac nequicquam voles. tum demum Clinia interruptam orationem persecutus est.*

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.] *venuste, huic homini, dixit, cum seipsum designaret. sic apud Plautum in Epidico.*

Quid verba facimus? homini huic opust quadraginta minis.

Luciscit hoc iam: cesso pultare ostium] *In omnibus libris, præter Manutianis, locus hic inepte & scriptus, & interpunctus erat, hoc modo: Lucescit: hoc iam cesso pultare ostium &c.*

quæ sit autem vis huius orationis, Luciscit hoc iam, dixi quodam loco in commentario in Catullum.

Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem fiet,] *loquendi ratio à Plauto, vt videtur, accepta; cuius est versus ille, Bacchidibus:*

Omnium ad perniciem instructa domus opime, atque oppipare.

Consi-

Conſilia adoleſcentes : & tibi perdere .] *Verſus conſtare non videtur. ſuſpicor legendum, aduleſcentes: & ita ſcripſiſſe veteres, cum vellent ſecundam huius nominis ſyllabam producere .*

Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis .] *ſuſpicor, fuiſſe in græco Menandri,* ὕπνον οὐχ ἑώρακα. *ſiquidem* ὕπνον ὁρᾷν, *eodem ſenſu, pure admodum ac propriè dicitur . Ariſtophanes veſpis :*

ὕπνον δ' ὁρᾷ τῆς νυκτὸς οὐδὲ πασπάλην.

Ne nos inter nos congruere ſentiant .] *Claudeo pro, claudo, dictum à veteribus legmius. ſed & viueo: pro, viuo; &, diceo, pro, dico, vſitata aliquando fuiſſe, conſtat ex Nonio, apud quē citatur illud ex Næuio:*

tibi, dum viuebo, fidelis ero .

vbi tamen vulgo male l:gitur, videbo. & item illud ex eodem: Primum quod dicebo, rectè: ſecundum quod dicebo, eo melius. ita neceſſe eſt, congrueo, hoc loco, nō, congruo, dictum fuiſſe à Terentio, intelligamus. nam, niſi congruere legas, ſyllaba, quæ proximè vltimam eſt, producta, vt verſus conſtet, non aſſequeris.

Diſſolui me, otioſus operam vt tibi darem.] *In alijs, Diſſolui me ocyus, operam ut darem tibi. ſed, quin ea vera ſcriptura ſit, quam nos ei, quæ vulgo recepta eſt, antepoſuimus, cur dubitetur, cauſa non eſt. primum I. Pierius, ſpectatæ eruditionis, acerrimiq; iudicij ſenex, affirmat, eam eſſe in optimo illo Romano libro. eſt & in altero eorum, qui olim Dominici Grimani Cardinalis fuere; nunc in hac vrbe, in cœnobio ſodaliū Antonianorum aſſeruantur. ſed & Bernardini Lauredani antiquus eam confirmat liber : & Terentius ipſe alibi*

eodem

eodem modo locutus est.

Nos otiosi operam dabamus Phædriæ:

Hoc aūt loco potissimum libet pusillum quiddam, neq; tamen contemnendū, cum studiosis cōicare. id est super ratione scribendæ vocis, otium; quā video ab alijs per t, ab alijs per c literam scribi. ac iam pridem Pierius, quo nemo vnquam subtilius, nemo accuratius istius generis minima maxima perscrutatus est, in optimis illis, bonæq; frugis plenissimis annotationibus in Virgilium suis, quid hac de re sentiret, aperuit. nam cum in Romano libro versum illum ita scriptum esse dicat.

Parthenope studijs florentem ignobilis oci,

alijs tamen locis omnibus eo ipso in libro otium affirmat legi. profert etiā inscriptiones antiquas, librosq; ueteres aliquot, in quibus ea vox per t literam legatur. ego tantum Pierio tribuo, ut cum antea otium & negotium scribere consueuissem, idq; uerius putarem; postea, sola ipsius auctoritate motus, à mea cōsuetudine discesserim. neque tamen, quid sentiā, dissimulandū puto. marmora, numismata ue antiqua, quæ hanc, aut illam scripturam confirmarent, mihi quidem inspicere adhuc non contigit. libros veteres non nullos uidi, in quibus otium: multis partibus plures, in quibus ocium scriberetur. adeoq; nunc ipsum, de quatuor manu scriptis Terentij libris, quos habeo, in duobus otiū, in alijs duobus ociū perpetuo scribitur. habeo & Sallustium satis antiquum, in quo nunquam aliter, quàm ocium, & negocium legas. Ciceronis autem quotquot vidi veteres libros, in eis eodem modò scriptum animaduerti. Paulus quidem Magnolus, magna homo do-

 ctrina,

ctrina, diligentia etiam admirabili, cum Ciceronis libros de officijs accuratissime cum antiquis exemplaribus cotulisset, testatum reliquit, se in antiquis omnibus ocium & negocium per c literarum reperisse. mouet me quoque uehementer Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunucho,

Suspectiones, inimicitiæ, induciæ:

Induciæ, inquit, sunt pax in paucos dies: vel quòd in dies dentur, uel quòd in dies ocium præbeant. quæ si posterior notatio uera est, dubitationẽ res amplius nullam habet. quinetiam si uera non sit, credibile tamen est, Donatum aliquam probabilitatem secutum: quæ nulla fuisset, si ipsius temporibus, inducias per c, otium autem per t, scribere eruditi consueßent. piget super re tam tenui plura verba facere: neque sanè magnopere laboro, utra opinio recipiatur. non enim in eo positas esse, ut ille dicebat, Græciæ fortunas, satis intelligo, cum tamen eruditissimi olim homines de singulis literis singulos libros scripsisse memorentur: non est cur ego, qui præclare mecum agi duco, si per illorum uestigia repere licet, has disputationes mihi parum decoras putem.

S. Garris. C hęc facta ab illo oportebãt Syre.] *antique dictũ, ut in Andria, - quæ assolẽt, quæq; oportẽt.*

Nec cum malefacere crederem mi impunius Licere.] *In alijs, malefacerem. nemo autem non videt, una à nobis detracta literula, quàm cõmodum, quamq; apertum sensum effecerit, qui obscurus antea, & perturbatus fuerat.*

Quid istuc quęso? qui istic mos est Clitipho? itane

ne fieri] *Qui hunc uerſum temere immutarũt, neſciebant uidelicet, fieri, prima producta, ſępe apud ueteres poſitum eſſe. id ergo exẽplis confirmãdũ eſt. Terẽtius,*

Credebam: minime: ſcite poterat fieri.

Iniurium eſt: nam ſi eſſet, unde fieret.

quem in locum etiam à Donato hoc ipſum notatur.

Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.

plura ponerẽ, niſi hæc ſatis eſſe ad rem docendã arbitrarer. apud Plautum autẽ quàm multa eiuſmodi exẽpla ſint, ſciunt, qui poetam illum accurate legerunt.

Atque eius amicam ſubagitare. vel here in vino quàm immodeſtus] *Ne quis hoc me loco quicquã mutaſſe parum conſiderate putet: teſtificor in quatuor libris calamo exaratis ita ſcriptũ reperiße me, ut excudendum curaui. quomodo autem antea legebatur, in conuiuio, ita qui leget, magnum faciet, ſi uerſus rationem explicare poterit. quomodo nos legimus, quadratus eſt hypercatalecticus. in uino autem ita dictũ eſt, ut apud Catullum,*

Marrucine Aſini, manu ſiniſtra

Non belle uteris in ioco atque vino.

- imo ſi ſcias.

Hoc vide, quod inceptet facinus,] *In alijs, Vah uide. ſed ita, ut ego emendaui, legitur in libro Lauredani, in duobus Antonianis, & in vetere Veneto. hoc autem genere loquendi uſus eſt & ſupra, in hac ipſa comœdia:*

Hoc vide: in mea vita tu tibi laudẽ is q̃ſitũ ſcelus.

Mane, mane. quid eſt, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?] *De hoc loco quid ſuſpicer,*

iam ante dixi: legendum videlicet, crepuit foris, alio qui enim uersus iusto longius excurrit. ueteres tamē libri ita habent, ut ipsi edidimus.

Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor.] *Cum Chremes & Syrus in proscenio remanserint; non sanè uideo, quomodo hic, principium actus esse possit.*

Sustulisti. Sy. si sic factū est domina, ergo heru' damno auctus est.] *In alijs omnibus hoc modo:*

Sustulisti. So. sic est factum. Sy. domina, ergo herus damno auctus est.

quæ q̃dē mihi scriptura seipsam refellere videtur. nā si dicēti viro, Sustulisti, respōdeat Sostrata, sic esse factū; primū inutili se mendacio obligabit: neque enim filiā sustulerat ipsa, sed exponendam dederat. deinde quomodo illa conuenient, quæ ab eadem postea dicuntur?

Minime. sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi

Exponendam. sed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere satis est: de ceteris non laboro. illud modò teneatur, quomodo nos edidimus, ita in omnibus ad unum, quos quidem ipsi vidimus, calamo notatis libris legi.

Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium.] *Hæc, cum in alijs separentur, in meo manu scripto continuantur cum superioribus: neque causa est, cur separari debeant.*

Nihil est. triumpho, si licet me latere tecto abscedere.] *Hoc loco, vtrum, neque satis scio, neque, si sciam, dicere ausim; alterutrum quidem sine dubio ne*

cesse

cesse est; ut aut solus ex ijs, qui versum hunc hacte-nus interpretati sunt, recte sentiam, aut solus errem. nam ceteri omnes, latêre, vt verbũ accipiunt: ego nomen eße statuo, ac illi quidẽ quam sententiam efficiãt, non est obscurum. ego vero ita intelligo: vt hanc suam Syrus emungendi pecunia Chremetis inceptionem cui dam gladiatorio certamini comparet, in quo se cum il lo depugnare oporteat. sicut autẽ primum illud est gla diatori, ut antagonistam feriat: quod si non possit, pro ximum est, vt saltem bene tegat latus suum, nullaq; plaga accepta, abscedat è pugna: ita Syrus primũ sibi illud fuisse dicit, vt senẽ argento circũduceret, sed cum rem in eum locum deductã videat, magnum vt pericu lum sit, ne omnia fiant palam; nihil eße ait, quòd iam senem quasi ferire pecunia illa cogitet: triumphare se, ac putare secum præclare actum iri, si ex hac pugna, latere tecto, possit abscedere: id est; si ita poßit euade re, nihil vt ex eo, quod iã factũ est, nanciscatur mali.

Tu fortasse, quid me fiat, parui curas] *In alijs, paruipendis. ego omnium veterum librorum consensum secutus sum.*

-ius summum sæpe summa malitia est.] *In meo manu scripto, summa iniuria est.*

Sed pater egreditur. caue, q̃cquã admiratu'sis,
Qua causa id fiat. obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito; loqtor paucula.] *Antea præpostero ordine legebantur hi versus, in hũc modũ:*

Qua causa id fiat, obsecundato in loco.
Sed pater egreditur. caue, quicquã admiratu' sis:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

nullus autem sensus illo modo extorqueri poterat: qui nunc & optimus est, & vel pueris perspicuus. ita memini olim, cum in academia Parisiensi libros de diuinatione publice interpretarer, emendatum à me esse locum quendam ex primo eorum librorum, qui, vt est in impressis libris, nullo modo intelligi potest. versus sunt Accij, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, sopore placans artus languidos:
Visum est in somnis, pastorem ad me appellere,
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclarioremq; alterum immolare me.

sunt autem legendi hoc ordine:

Visum est in somnis, pastorem ad me appellere
Pecus lanigerum eximia pulchritudine:
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Præclarioremq; alterum immolare me.

Mihi nunc, relictis rebus, inueniẽdus est] *In alijs, relictis omnibus; non male. Sed, in omnibus manu scriptis quod repereram, id repræsentandum curaui. est autem ita locutus & in Andria:*

Herus me, relictis rebus, iussit Pamphilum &c.

Nam te scientem faciam, quicquid egero.] *Ita est in meo manu scripto, & in vetere Veneto. est autem dictum, te scientem faciam, pro, te consulam, te certiorem faciam.*

In illũ nil potest: nã exuperat eius stultitia omnia hęc.] *Nihil muto. volo tamẽ indicare, q̄d in veteribus libris repererĩ. in meo manu scripto aperte legitur*

-nam

-nam exuperat eius astutia omnia hæc.
in libro Lauredani legitur quidem, stultitia; sed aut eadem, aut certè alia non minus antiqua manu emendatum, astutia. in vno etiam Antonianorum eadem varietas ad marginem libri annotatur. videbunt alij, ecquid ironia illa venustatis habeat.

Sponsę vestem, aurum, atque ancillas opus esse: argentum vt dares.] *Ita emendaui è meo manu scripto: cum ab alijs abesset particula, atque; versusq; idcirco claudicaret.*

Quenquam ne animo tam comi esse, aut leni putas.] *Ita planè est in vetere Veneto. à manu scriptis abest particula, ne. ne quid tamen dissimulem, & in vetere Veneto, & in manu scriptis ita legitur: cõi: quod vtrum valeat, comi, an, vt in alijs, communi, satis liquidò affirmare non possum.*

Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?] *Ita emendaui ex omnibus antiquis libris: cum antea contra rationem versus legeretur:*

Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caues?

Qui hoc, quod volo,] *In alijs, quod rogo. sed, volo, est in omnibus veteribus. valet autem, cupio; vt non voluntatem modo, sed desiderium etiam declaret. sic in Andria: -sin eueniat, quod volo,*

In Pamphilo vt nil sit moræ, restat Chremes:

Quàm pudet: neque, quod principium incipiã ad placandum, scio.] *In impressis omnibus, quod principium inueniam; sed in omnibus antiquis, quod principium incipiam. idq; lepidius videtur.*

Quam volo. S. nunc laudo te gnate. Cl. Archonidis

nidis filiam.] *In aliis, nunc laudo Gnate. Goueanus senserat, abesse aliquid à versu, itaque addiderat ad finem, volo. hoc modo: Archonidis filiam volo. sed repugnant veteres libri. hoc, quod ego posui scriptum est in libro Lauredani, & in vetere Veneto. Archonidis autem legendum est, producta syllaba, ni: vt tale sit, quale illud apud Sidonium.*

Orcoestram quatit alter Euripidis.

ANNOTATIONES.

IN ADELPHOS.

ADELPHI TERENTII] *In omnibus antiquis libris non* ADELPHI, *sed* ADELPHOE *legitur: idq; ego, ne quid dissimulem, verius puto.*

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI.] *Ita est summo consensu in antiquis libris: vt valde mirer, qua stultitia quidam alii ex* FVNEBRIBVS *fecerint,* FVNERALIBVS, *& L. Paulli nomen sustulerint.*

Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO] *Horum vterq; L. Aimilii filius fuit: sed ille à Q. Fabio Maximo, hic ab Africani superioris filio adoptatus.*

AEDILIBVS CVRVLIBVS.] *Hoc perspicuè falsum est: quod ante me an quisquam animaduertit, nescio; nemo quidem certè tradidit. falsum aũt esse, ita doceo. primum, q̄ nusquam reperietur, ludos funebres pertinuisse ad ædilium curã: præterquã apud grammaticum illum, quisquis est, cuius ante Terentiũ, sub Do-*

nati nomine, quisquiliæ quædã haud magni precij leguntur. is aũt eadẽ videlicet eruditione, eodẽq; iudicio illud tradere potuit, quo, quatuor esse ludorũ species, & Megalenses fuisse magnis dijs consecratos; & Apollinares pertinuisse ad curã ædiliũ: quæ quàm vera sint, suo loco diximus. deinde si hi duo fratres simul ædilitatem illã maiorẽ gessissent, aliqua profectò tam inusitatæ rei ab historicis facta mẽtio esset, præcipuè à Paterculo, qui huius generis aliquot exempla subtiliter, & accuratè annotauit. Sed quid argumẽtis opus est? vnicum satis est ad præcidendã omnẽ dubitandi occasionẽ. P. Cornelius Aimilianus, quo de hic manifestò agitur, nunquã ædilis fuit: imo verò annum agens XXXVI. *cũ ædilitatẽ peteret, consul creatus est. auctor is, quẽ modo nominaui, Paterculus. corruptũ eße locum, ostendi; ideoq; asterisci notã apposui. nunc quo modo ei medicina facienda sit, si potero, ostendã. in vno Antoniano rum reperio:* Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO AEDILIBVS CVRVLIBVS QVOS FECERE.] *Inde suspicor, expũgendas esse voces illas,* AEDILIBVS CVRVLIBVS, *legendumq; hoc modo:* ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS.] *Ita confirmat hanc opinionẽ Donatus, vt vix vlla dubitatio relinquatur. is enim in* προλεγομένοις *in Hecyram, de Hecyra ipsa loquens: Postremò, inquit, data est ludis funebribus L. Aimilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus. quan-*

quam aũt non id mihi consilium est, hoc quidẽ tẽpore, vt ea in quibus grãmatici errauerint, persequar; tamen iniecta à me Donati mẽtio facit, vt quiddã, quod ille in ijs, quæ præfatus est in hanc fabulã, dixit, prætermittere silentio non queam. eius igitur verba sunt. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actã, etiam tũ rudi nõie poetæ: itaq; sic pronunciatam, Adelphæ Terentij, non, Terentij Adelphæ: ꝙ adhuc magis de fabulæ nõie poeta, q̃ de poetæ nõie fabula commendaretur. Hæc Donatus: quæ si vera sunt; oẽs propemodum, quas hodie habemus, Terentij fabularum inscriptiones falsas esse oportet. Siquidẽ heauton timorumenos acta inscribitur Ti. Sempronio, M. Iuuentio cos. Eunuchus, M. Valerio Messalla, C. Fannio Strabone cos. eodemq; anno, sed non ijsdem ludis, Phormio: Adelphæ vero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego cos. vt, si ordinẽ temporum seruare libeat, non secunda, sed quinta potius collocanda sit. aut igitur errat Donatus, aut sunt, vt supra dixi, omnes illæ inscriptiones repudiandæ.

Ego illam facilè verò omitto.] *Ita emendaui è manu scriptis libris; cum antea legeretur, Ego illã hercle verò omitto. versus autem quomodo constet, nõ video, nisi legas, -qui te fratrem habeam quidem.*

Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porrò est, prospice.] *Ita est in veteribus libris; non, vt in alijs, consule.*

Quapropter quoquo pacto tacito est opus.] *In alijs, celato est opus: sed versus non cõstabat. hoc quoque ex veteribus libris emendatum est.*

-finerem illum? aut non sex totis mensibus.

Prius

Prius olfeciſſem, quàm ille quicquam cęperet?] *Ita perſpicue legitur in meo manu ſcripto, & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit, & approbat Priſcianus.*

-tuum ne filium?

(Abigam hunc rus)iam dudum aliquid ruri age re arbitror.] *Alij illud, Abigam hunc rus, faciebãt dici à Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porrò præterquam quòd in meo manu ſcripto ita planè legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obſcurè colligi poteſt.*

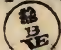
ACTVS QVARTI, SCENA III. *Ego hanc actus quinti ſcenam primam eſſe duco. abijt enim Demea quæſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaque ſcena vacua remanſit. infra autem, vbi dicitur eſſe principium actus quinti, id verum eſſe non poteſt, cum Aeſchinus in ſcena maneat.*

Perii, horreſco ſemper, vbi pultare haſce occipio fores miſer.] *Vltima dictio huius verſus, quæ in alijs deerat, in omnibus veteribus legitur. qui autem tollunt, fores, & contra veteres libros faciunt, & corrumpunt verſum, qui quadratus iambicus eſſe debet.*

Non clamas? non inſanis? M. non. malim quidem.] *Alij illud, malim quidem, faciebant dici à Demea, aut nullo ſenſu, aut inepto. Dicitur à Mitione: & habet hunc ſenſum: Malim quidem, ſi fieri poſſit, aliter eſſe: ſed quando quod factum eſt, infectum fieri non poteſt, æquo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur à Demea.*

Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamé,

aut

aut quęrar?] *Alij omittebant illud, quid agam? quod tamen & est in antiquis libris, & agnoscitur à Donato, & ad uersum necessarium est.*

ANNOTATIONES.
IN PHORMIONEM.

Minu' multo audaciter, q̃ lędit, lęderet.] *Primum ab imperitis factum erat, ex audaciter, audacter: deinde interiecta, particula, nunc, ad fulciendũ versum. ego, quod in meo manu scripto libro perspicue scriptũ erat, id reposui. aduerbiũ autem, audaciter, etiam à Cicerone vsurpatum fuisse, alibi docui ex Prisciano.*

Et si tibi res sit cum eo lenone,] *Ita quidem apertè legit Donatus: sed in omnibus tamen libris veteribus, Quòd si tibi res sit: quæ lectio nihilo, vt ego quidem arbitror, deterior est.*

Ita ne tandẽ vxorẽ duxit Antipho iniussu meo?] *Alij omnes hic faciebant principium actus secundi. quàm ineptè, nemo non videt. neque enim scena remanet vacua. neque dubitandum, quin ibi sit principium secundi actus, vbi à nobis constitutum est.*

Nã, ni ita eũ existimassem, nunquã tam graueis.
Ob hanc inimicitias caperẽ in vostrã familiam,
Quã is aspernatur nunc tam inliberaliter.] *In horum versuũ secundo, particula, ob, vt videtur, est extra versum. in eodem autem, nostrã, pro, vostrã, alij scripserãt, putantes, id quod sequitur, Quam is aspernatur, ad familiã referri. falso: ad ipsam enim puellam refertur. neque vero se Phormio cognatum puellæ esse fingebat. vostram familiam, apertè legitur in antiquis.*

- nam tua

Prætetierat iam ducendi ætas] *Ita emendaui ex ve teribus libris; cum in aliis eßet, ad ducendum.*

Fieri miserũ, qui me dudũ, vt dixti, adiurit comi ter?] *Qui legebant, adiuuerit, non animaduertebant, versum ὑπορχούμενον fieri. vt autẽ hic adiurit, pro adiuuerit, dictũ est, sic apud Ennium, adiuro, p, adiuuero*

O Tite, si quid ego adiuro, curam ue leuasso.

Vbi vulgo perperam legitur, adiuto.

Nam hanc cõditionem si cui tulero extraneo.] *Ita est in antiquis omnibus. at alij fecerant, extrario, quam vocem ego quidem latinam non puto.*

Huic mãdes, qui te ad scopulũ è tranquillo infe rat.] *Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui: sed, quod in meo vetere libro erat, quia sine vlla dubitatio ne verum putabam, quàm potui, fidelißime expreßi.*

Interea amici, quod polliciti sunt, dabũt.] *Hunc quoque locum è meo illo libro emendaui: cum in alios omnes, è gloßemate aliquo, irrepsißet vox, argentum: quæ ita deformabat versum, vt valde mirer, ne Go ueanum quidem eam sustulisse.*

- curialis vernula est, qui me vocat.] *Hic mihi auxi lio fuit vetus Venetus: nam in ceteris omnibus hæ om nes voces desiderabantur.*

Sed hinc concedam in angiportum hunc proxi mũ.] *Ita legendũ esse, admonet Priscianus. & ita le gitur in meo manu scripto, & in vno Antonianorum.*

Heus, quanta hæc mea paupertas est, tamen] *Ita legendus est hic locus ex libro Petri Bembi, & ex li bro Bernardini Lauredani.*

In

In ius ? enimuero si porrò esse odiosi pergitis ;] *Quid de illo, in ius, faciã, nescio. nã & versũ pede vno quàm par est, longiorẽ facit: & tamen neque repetitio illa inuenusta est, & legitur in omnibus antiquis libris*

Vel oculum exculpe. est, vbi uos vlciscar probe] *Ita emendat Bembus. in omnibus tamen antiquis reperio, vt in impressis, est, vbi vos vlciscar, locus.*

Qui nominat me ?] *Ita est in libro Lauredani, & in duobus Antonianis, melius, & magis ad antiquorum consuetudinem, quàm, vt in alijs, Quis.*

quid nunc obticuisti?] *In meo, & in vno Antonianorum, pro, obticuisti, legitur, obstupuisti.*

Exequias Chremeti, quibus est commodũ ire, hem tẽpus est.] *Ita erat in duobus Antonianis. in alijs, iam tempus est: sed hoc versus ratio repudiat.*

Singillatĩ, qualis in istũ fuerim?] *Ita correxi è meo libro, & ex illo Lauredani: nam in alijs erat, qualis in hunc fuerim: neque ita lepide, & contra rationẽ metri. Sigillatim, autẽ pro, singillatim, qui dicunt, errant.*

ANNOTATIONES.

IN HECYRAM.

Ita me di bene ament, haud propterea te rogo, ut] *Ita reperio in omnibus antiquis libris: Donatus tamen legit, amabunt: quod si recipias, aut delenda erit vox, te, aut non constabit versus.*

Aedepol næ nos æque sumus omnes inuisæ viris.] *Duas voces, inique, & , omnino, quæ in alijs erãt, eo sustuli, quòd neque erãt in vllo vetere libro, & corrum-*

rumpebant versum. huic autẽ querelæ, qua vtitur Sostrata, affinis est illa Creusæ apud Euripidem Ione:

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρὸς ἄρσενας, &c.

Quid ais? an venit Pamphilus? uenit. diis gratiã habeo.] *Ita emendaui ex vno Antonianorum. nam, quomodo erat in ceteris, diis habeo gratias, versus efficiebatur acatalecticus, quem catalecticũ esse, vt ceteros, multo verisimilius est.*

Omnibu'nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.] *Eandem nimirum habent sentẽtiã versus illi, quos pronũciat Vlysses* Ὀδυσς. σ. *etsi eos, qui philosophantur, aliò trahunt.*

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
οἷ τ' ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε τεῶν τε.

Quod faciundũ fortasse sit postidea, hoc nunc si feceris.] *Ita est in quibusdam veterum. alij, ignoratione antiquę vocis, fecere, post, idem.*

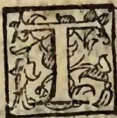
Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquum.] *Mihi peccato, id est, mihi, si quid peccauerim. nam ut iuratus est, qui iurauit, ita peccatus, hoc quidem loco, qui peccauit, id est,* ὁ ἡμαρτηκώς. *similiter locutus est Quintilianus libro. VI. Qui vero iudicem rapere, & in quem vellet habitum animi posset perducere, quo dicto, flendum, & irascendum esset, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, valet,* οὗ λέξαντος.

-quidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm sciens, ante hunc diem vnquam.] *Sententia Plautina ex Captiuis:*

-sæpe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit, quàm sciens, boni.

M.

M. ANTONII MVRETI DE METRIS Terentianis.

ERENTII versus duorum generū sunt; iambici, & trochaici. neque autem iambus in trochaicum, neque trochæus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat è solis iambis, ut,

Quid hoc noui est? quid ira nunciat deum?

& apud Terentium; si modo ita legendum est,

Amantium iræ, amoris integratio est.

Terentianus ait, eos in tragœdijs, propter nimiam ipsorum leuitatem, culpari. ego tamen Græcos poetas sæpe admodum vsos reperio.

Postea admissus ex alternis spondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus sunt æquales: in quibus est & proceleumaticus. tribrachys etiam, quòd iambo temporibus par est, recipitur. creticus, quamuis vno tempore longior, tamen ipse quoque receptus est. Iambici integri, id est, ἀκατάληκτικος, semper ultimus pes est iambus. nam claudi versus, id est σκάζοντες, an in Plauto sint, alio loco uiderimus: in Terentio quidem non sunt. ne in Græcis quidem aut comicis aut tragicis vsquam.

Vltimus igitur semper iambus est. ceteris locis magna libertas. non tantum enim iambus, & tribrachys, uerum & spondeus, & omnes spondeo temporibus pares quolibet alio loco, à latinis quidem comicis, tragicisq;

eisq. veteribus sine ullo discrimine ponuntur cre=
ticus et proceleusmaticus raro quidem, sed nonnunquam
tamen invenies. iambicorum autem haec fere di=
scrimina sunt. dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc revertar.

dimeter acatalecticus:

Verebar, quorsum evaderet.

trimeter acatalecticus:

Poeta cum primum animum ad scribendum appulit.

tetrameter, sive quadratus catalecticus:

Sati' pol proterve me syri promissa huc induxerunt.

tetrameter, sive quadratus catalecticus:

Nihil est triumpho, si licet me latere tecto abscedere.

tetrameter, sive quadratus hypercatalecticus:

Atque eius amicam subagitare. vel here in vino
quam immodestus, qui pentametros iambicos faciant,
nugantur.

Trochaicorum apud Terentium haec fere ratio. tro=
cheus quolibet loco ponitur, ut in iambico iambus.
praeter iambum, proceleusmaticum creticum admittun=
tur iidem pedes, qui in iambicum. trochaicis autem
utitur fere octonariis, sive quadratis catalecticis.
Quicquid ego huius feci, tibi prospexi, et stultitiae
tuae
Ubi te vidi animo esse omnino, et suavia
in praesentia

Quae essent, prima habere, neque prospicere in longitudinem,
Cessi rationem, ut neque egeres, neque ut haec
posses perdere ..
interdum autem apud hunc poetam ultima
praecedentis versus syllaba principium est
insequentis, atque ita de Terentii versibus breviter a nobis disputatum sit

Finis.

Ubicunque immo invenias duplici m. unico scribendum scias.

Registrum.

a b c.

Omnes sunt quaterniones.

